

Skaitmeninio skaitymo skatinimas

Nacionalinė
mokslo programa
GEROVĖS
VISUOMENĖ

kaip
skaitmeninės atskirties
mažinimo priemonė

GER-002/2017

digital**medialab**

FINANSUOTOJAS

Lietuvos
mokslo
taryba

Nacionalinės mokslo programos
„Gerovės visuomenė“
projektas

Skaitmeninio skaitymo skatinimas kaip skaitmeninės atskirties mažinimo priemonė

Ataskaita

Projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba

Projekto vykdytojai (Vilniaus universitetas):

Elena Macevičiūtė (projekto vadovė)

Thomas Daniel Wilson

Zinaida Manžuch

Arūnas Gudiničius

Andrius Šuminas

Rekomendacijas recenzavo:

Erika Buivydienė (LR Kultūros ministerija)

Giedrė Čistovienė (Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka)

Algimantas Merkys (Aljansas „Lengas į ateitį“)

Tomas Mitkus (MB „Studio Mitkus“)

Projekto svetainė <http://skaitymas.kf.vu.lt>

ISBN 978-609-07-0093-8

Vilniaus universiteto leidykla, 2018

Santrauka

Vykdydami pirmąjį projekto etapą 2017 m. tyrėjai atliko tris apžvalgas: tarptautinės mokslinės literatūros, nagrinėjančios skaitmeninės atskirties įveikimą skaitmeninėmis priemonėmis; Lietuvos valstybės politinių ir visuomeninių skaitmeninę atskirtį mažinančių iniciatyvų bei priemonių, jų rezultatų ir rodiklių; Lietuvos statistinių duomenų apie socialinę atskirtį, jas patiriančias grupes apžvalgą. Tuo pačiu siekta išsiaiškinti, kokie rodikliai ir kokie metodai naudojami matuoti skaitmeninės atskirties didėjimą arba mažėjimą tarp valstybių, tarp socialinių grupių nacionaliniu mastu ir tarp individų. Nustatyta, kad skaitmeninė atskirtis yra kur kas sudėtingesnė sąvoka, negu atrodytų. Ji reiškiasi įvairiais lygmenimis ir glaudžiai siejama su kitomis socialinės ir ekonominės nelygybės raiškomis, tačiau nėra vienpusiškai nuo jų priklausoma. Jos mažinimas taip pat toli gražu nesprendžia bendresnių socialinės įtraukties ar pajamų nelygybės problemų. Tačiau ypač skaitmeninio skaitymo intervencijos rodo teigiamų poslinkių jas patiriančiose žemo socialinio statuso grupėse. Politinių priemonių bei švietimo, bendrojo ugdymo, skaitmeninio ir medijų raštingumo, skaitymo (taip pat ir skaitmeninio) skatinimo iniciatyvos, vykdomos įvairių tarpininkų tarp naudotojų ir skaitmeninių technologijų, padeda sumažinti individų ir atskirų grupių izoliuotumą ir marginalizaciją, padidinti pasitenkinimą gyvenimu ir spręsti gyvenimiškas problemas, įsitraukti į visuomenės ekonominį, visuomeninį ir politinį gyvenimą. Tačiau tiek šių procesų pažangai, tiek regresui matuoti reikalingi patikimi ir reikšmingi rodikliai ir metodai, kurie Lietuvoje taikomi labai retai ir nesulaukia didesnio dėmesio. Ypač svarbios buvo nevyriausybinių organizacijų per tarpininkus (mokyklas, savivaldybes, bibliotekas) vykdomos antrojo ir trečiojo skaitmeninės atskirties lygmens mažinimo iniciatyvos, o ypač jų poveikio matavimai ir vertinimas.

Tyrėjai taip pat atliko įvairių Lietuvoje dirbančių tarpininkų, kurie padėtų vykdyti tyrimo intervencijas, apžvalgą, susisiekė su tais, kurie tam labiausiai tiktų, ir užsitikrino trijų skirtinguose Lietuvos regionuose, skirtingo dydžio ir pobūdžio teritorijas aptarnaujančių bei dirbančių su skirtingomis atskirtį patiriančiomis grupėmis viešųjų bibliotekų pagalbą.

Vykdydami antrąjį projekto etapą 2018 m. tyrėjai atliko eksperimentinį atvejų tyrimą su trijų didžiausių skaitmeninę atskirtį patiriančių grupių atstovais: kurčiaisiais, senjorais ir vaikais iš mažas pajamas gaunančių šeimų. Tyrimo metu siekta nustatyti, ar skaitmeninis skaitymas gali padidinti atskirtų grupių motyvaciją naudoti IRT ir naujas medijas, suaktyvinti skaitymą ir didesnę įsitraukimą į visuomenės gyvenimą. Eksperimentinė intervencija apėmė komiksų skaitymo ir kūrimo mokymus trijose skirtingose grupėse. Visi mokymų dalyviai turėjo prieigą prie įvairių skaitmeninių įrenginių, todėl fizinės prieigos problemų nebuvo užfiksuota. Visi intervencijos dalyviai turėjo tam tikrų gebėjimų naudotis skaitmeniniais įrenginiais ir internetu, nors buvo pastebėti skirtumai tarp skirtingų grupių skaitymo ir naudojimosi internetu gebėjimų. Eksperimentinių mokymų laikas buvo per trumpas, kad galima būtų stebėti žymius pakitimus dalyvių grupėse. Tačiau kiekvienos grupės dalyviai nurodė pakitimus, susijusius su naujos komiksų medijos atsiradimu skaitymo repertuare. Kiekvienoje grupėje taip pat galima matyti padidėjusį naudojimosi internetu aiškumą, lengvumą, malonumą, bei bendrą teigiamą tokios veiklos vertinimą. Eksperimentinių mokymų metu ir po jų buvo įvertintos pačių dalyvių nuostatos apie mokymosi procesą, įgytas žinias ir gebėjimus. Abiejose suaugusiųjų grupėse matomas žinių apie komiksus, jų struktūrą bei skaitymo ypatybes atskyrimas nuo konkretesnio komiksų kūrybos proceso. Šis atskyrimas kiek mažiau matomas vaikų atsakymuose, kuriuose mažiau akcentuojami konkretūs praktiniai gebėjimai dirbti su planšete ir internetu. Didžiausia pasitenkinimą visiems dalyviams teikė pats komiksų kūrybos procesas, nesvarbu ar juos reikėtų dėti iš duotų nuotraukų, ar kurti patiems. Senjorų ir vaikų grupių atsakymuose apie sukurtų komiksų skaičių ar jų

pavadinimus galima įžiūrėti pasididžiavimą sukurtais darbais ir kūrybiniais pasiekimais. Senjorai taip pat aiškiausiai įvardija, kad mokymai jiems buvo naudingi ir vertina praktinių gebėjimų įgijimą.

Pabaigus eksperimentinį atvejų tyrimą ir atlikus analizę parengtos mokslinio tyrimo duomenimis pagrįstos rekomendacijos valstybės institucijoms dėl skaitmeninės atskirties mažinimo ugdant skaitmeninio skaitymo motyvus ir įgūdžius. Atliktas rezultatų viešinimas plačiai visuomenei ir suinteresuotoms grupėms.

Summary

The stimulation of digital reading as a means of reducing the digital divide

In 2017, the researchers have carried out three reviews: of the international research literature about reducing of the digital divide by digital means; of Lithuanian State political and public initiatives and measures diminishing digital divide, their results and indicators; of Lithuanian statistical data on social inequality and groups experiencing it. One of the aims was to identify the indicators and methods used in measuring the increase or decrease of digital inequalities among the countries, among social groups on the national level and among individuals. Digital divide is a much more complex concept than one could think. It can be experienced on different levels and is closely related to other social and economic inequalities, however it is not unilaterally dependent on them. The decrease of digital divide does not solve general issues of social inclusion and income inequalities. However, some measures, especially, digital reading interventions show positive change in the low social status groups. Political measures, initiatives in education, general enlightenment, digital and media literacy, reading (including digital reading) trainings conducted by mediators between the users and digital technologies help to reduce isolation and marginalization of individuals and separate groups, increase satisfaction with life, resolve everyday problems, participate in the economic, public and political life of the society. Reliable and significant indicators and methods are needed to measure the progress or regress of these processes. In Lithuania they are used very seldom and do not attract much attention. In this respect the initiatives conducted by non-governmental organizations and involving such mediators as schools, local authorities, and libraries were especially important for reducing the second and third level of digital divide, but also for measuring and evaluating the impact of these initiatives.

The researchers have ensured the collaboration with three public libraries working in three different regions of Lithuania, serving territories of different sizes and types, and focusing on different user groups experiencing social and economic inequalities.

In 2018 the natural experiment was carried out with three groups experiencing social exclusion: people with hearing impairments, senior citizens and children from low-income families. The aim was to establish if digital reading could increase motivation to use the ICT and new media, stimulate reading and inclusion into social life. Experiment included training in reading and creating digital comics. All participants had access to different digital devices, thus, problems of physical access inequality were not found. All groups had certain abilities of using the internet, but there were differences of these abilities in different groups. Short intervention time does not allow to establish significant changes. Nevertheless, the members of each group demonstrated interest in new media and included it in their readings. The groups of people with hearing impairment and children have improved reading and text comprehension ability. All groups have shown increased easiness of internet use and pleasure derived from it. Both adult groups separated knowledge about comic books and their reading from a more concrete creative process. This division is not visible in the answers of children who also paid less attention to practical digital competence. The greatest pleasure was derived from the process of comics creation. The participants were exceptionally proud of the number and topics of their own comics. The seniors have valued most the acquisition of practical know-how.

After analyzing the results the researchers have prepared the recommendations for state and other institutions about diminishing digital divide by cultivating motivation and competence of digital reading. The results were disseminated publicly for the wider society and interested groups.

Ivadas

Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslą (nustatyti sąryšį tarp skaitymo ir skaitmeninio skaitymo bei Lietuvos piliečių skaitmeninės atskirties mažinimo, skatinančio dalyvauti visuomenės gyvenime, nustatant socialinės nelygybės ir atskirties, ekonominius bei kitus gyvenimo kokybei svarbius veiksnius ir taip prisidedant prie įtraukios ir saugios visuomenės formavimo proceso), įgyvendinti šie uždaviniai:

1 uždavinys. Atlikta pasaulinės mokslinės literatūros apie priemones, mažinančias skaitmeninę atskirtį, apžvalga ir analizė. Joje ieškota atsakymų į klausimus apie a) skaitmeninių priemonių, mažinančių skaitmeninę atskirtį, efektyvumą; b) skaitmeninių skaitymo priemonių efektyvumą skatinant žmones naudoti IRT ir skaitmenines medijas; c) ryšį tarp skaitmeninės atskirties mažinimo bei socialinės nelygybės ir piliečių įsitraukimo.

2 uždavinys. Atlikta Lietuvoje įgyvendinamų atskirties, taip pat ir skaitmeninės, mažinimo priemonių apžvalga ir analizė. Buvo siekta atsakyti į klausimus apie tai, a) kokios priemonės buvo ir yra naudojamos skaitmeninės atskirties mažinimui Lietuvoje; b) kokioms grupėms buvo taikomos skaitmeninės atskirties mažinimo intervencijos; c) kurios iš jų ligi šiol davė geriausius rezultatus.

3 uždavinys. Atlikta antrinių statistinių duomenų analizė (Statistikos departamento, socialinių apklausų ir kt.) ir nustatyti a) Lietuvos santykinės nelygybės bruožai; b) santykinės nelygybės grupės, išskiriamos Lietuvos visuomenėje makro lygmeniu; c) sąsajos tarp socialinės nelygybės ir skaitmeninės atskirties.

4 uždavinys. Atliktas eksperimentinis atvejų tyrimas trijų grupių, patiriančių didžiausią skaitmeninę atskirtį, nustatytų antro uždavinio metu: kurčiųjų, senjorų ir vaikų iš mažas pajamas gaunančių šeimų. Eksperimentinio tyrimo tikslas – nustatyti, ar skaitmeninis skaitymas gali padidinti atskirtų grupių motyvaciją naudoti IRT ir naujas medijas, suaktyvinti skaitymą bendrai bei įsitraukimą į visuomenės gyvenimą.

5 uždavinys. Parengtos mokslinio tyrimo duomenimis pagrįstos rekomendacijos valstybės ir kitoms institucijoms dėl skaitmeninės atskirties mažinimo ugdant skaitmeninio skaitymo motyvus ir įgūdžius. Rekomendacijas recenzavo vyriausybės, valstybinės, nevyriausybės ir privačios profesinės suinteresuotų institucijų atstovai.

6 uždavinys. Atliktas rezultatų viešinimas: parengti informaciniai tekstai naujienu portalams, dalyvauta radijo ir televizijos laidose, sukurta projekto internetinė svetainė, joje patalpinta informacija apie projektą, jo rezultatai bei nuorodos į projekto metu parengtus mokslinius straipsnius bei informacinius tekstus kituose portaluose.

Tyrėjai vadovaujasi hipoteze, kad skaitmeninis skaitymas ir kūrybiškas medijų naudojimas gali būti tinkama priemonė mažinti skaitmeninę atskirtį.

Projekto vykdymo eiga ir gauti rezultatai

I tyrimo etapo metodika ir vykdymo eiga

Pirmame tyrimo etape naudota literatūros ir jau surinktų statistinių duomenų analizė ir interpretacija. Literatūra apžvalgoms atrinkta iš tarptautinių duomenų bazių, Lietuvos duomenų bazių ir mokslinių žurnalų peržvalgos būdu. Be to, naudotasi prieiga prie publikuotų, viešai prieinamų statistinių duomenų ir duomenų bazių. Pasiiektas pirmojo tyrimo etapo pagrindinis tikslas: tinkamai pasirengta empiriniam darbui (antram etapui) analizuojant skaitmeninės nelygybės raišką Lietuvoje; išsiaiškinant pagrindines socialines grupes, patiriančias skaitmeninės nelygybės poveikį; nustatant tarpininkus tarp naudotojų ir skaitmeninių technologijų, kurie galėtų mažinti skaitmeninę nelygybę; tikrinant skaitmeninio skaitymo bei kitų skaitmeninių priemonių, mažinančių skaitmeninę atskirtį, empirinių tyrimų metodikas, instrumentus, rodiklius ir rezultatus; ypatingą dėmesį skiriant eksperimentinėms metodikoms bei jų taikymui.

Per pirmą etapą (2017 projekto vykdymo metus) užmegzti ryšiai su organizacijomis, kuriose galėtų būti vykdomi empiriniai antrojo projekto etapo tyrimai, atlikta jų veiklos apžvalga, pasirinkti keli skirtingi organizacijų tipai ir ištyrinėtos jų galimybės. Nuspręsta vykdyti empirinį tyrimą pasitelkiant vieno tipo organizacijas, kurios suteiktų galimybę pasiekti skirtingas socialinę atskirtį patiriančias grupes (senjorus, etninės grupės paauglius ir jų šeimas bei kurčiuosius). Tai leido suvienodinti intervencijas, tyrimo eigą ir metodiką, netaikant jos prie skirtingų organizacijų poreikių. Atmestos tokios organizacijos kaip mokyklos (prieiga prie vienos vaikų ir jaunimo grupės), senelių ir neįgalųjų globos įstaigos (dėl įvairių priežasčių sunku sudaryti tyrimo dalyvių grupes), ir pan. Apsistota prie įvairių dienos centrų arba bibliotekų. Analizuojant šių organizacijų veiklą paaiškėjo, kad bibliotekų iniciatyvos socialinės ir/ar skaitmeninės atskirties mažinimo kontekste gerokai įvairesnės, nei dienos centrų, be to šios institucijos pasiekia daug skirtingų socialinę ir/ar skaitmeninę atskirtį patiriančių tikslinių auditorijų. Bibliotekos – tai Lietuvoje didžiausias (virš 2500 institucijų) visiems šalies gyventojams nemokamai prieinamų organizacijų tinklas. Šios institucijos siekia suteikti vienodas galimybes naudotis žiniomis bei informaciją visiems be išimties gyventojams, taigi jų misija lemia aktyvią socialinės ir skaitmeninės atskirties mažinimo veiklą bei darbą su įvairiomis tokią atskirtį patiriančiomis tikslinėmis grupėmis. Lietuvoje vykdytų skaitmeninės atskirties priemonių analizė taip pat atskleidė, kad bibliotekos buvo svarbus partneris mažinant skaitmeninę atskirtį šalyje. Bibliotekų informacinių technologijų infrastruktūra, paslaugos ir galimybės, o taip pat susidomėjimas mokslinio tyrimo tikslais nulėmė trijų viešųjų bibliotekų, dirbančių skirtinguose regionuose ir su skirtingomis socialinę atskirtį patiriančiomis grupėmis, pasirinkimą. Be to, šios įstaigos ėmėsi iniciatyvos intervencinių veiklų įgyvendinimui.

I etapo A dalis (2017-01-01 – 2017-04-30). Pasaulinės mokslinės literatūros apie priemones, mažinančias skaitmeninę atskirtį apžvalga ir analizė siekiant atsakyti klausimus:

- Koks priemonių, mažinančių skaitmeninę atskirtį, efektyvumas?
- Koks skaitmeninių skaitymo priemonių efektyvumas skatinant žmones naudoti IRT ir skaitmenines medijas?
- Kaip skaitmeninės atskirties mažinimas veikia socialinę nelygybę ir piliečių įsitraukimą?

Metodika. Siekiant atsakyti į numatytus klausimus atlikta išsami mokslinių straipsnių, išspausdintų tarptautiniuose periodiniuose leidiniuose daugiausia anglų kalba, apžvalga. Atlikus paiešką tarptautinėse duomenų bazėse rasta per 700 straipsnių apie skaitmeninę

nelygybę ir jos mažinimą. Iš jų atrinkti 74 straipsniai tiesiogiai susiję su numatytais tyrimo klausimais bei išspausdinti per pastaruosius 10 metų, t.y. atspindintys naujausių tyrimų rezultatus. Apžvalga papildyta kai kuriais senesniais straipsniais, gausiai cituojamais atrinktoje medžiagoje (panaudotas „sniego kamuolio“ atrankos metodas).

Informacinės ir ryšių technologijos (IRT) ir nelygybė. Dauguma mokslininkų sieja skaitmeninę nelygybę su ekonomine ir socialine nelygybe, kurių pagrindas pajamų nelygybė. Pamatinę pajamų nelygybę bei esmines socialinės bei skaitmeninės nelygybės ir atskirties priežastis galima pašalinti tik vyriausybės politikos pagalba, kuri tačiau taip pat gali pagilinti bendrąją socialinę atskirtį. Dėl didžiojo pasaulio valstybių šiuo metų vykdomos ekonominės politikos visų rūšių nelygybė pasaulyje ir valstybių viduje pasiekė aukščiausią lygį nuo praeito amžiaus aštuntojo–devintojo dešimtmečio. Todėl bet kokios neekonominės nelygybės mažinimo pastangos gali duoti tik labai lokalius ir trumpalaikius rezultatus. Ryšį tarp skaitmeninės nelygybės ir pilietinio pasyvumo, socialinės atskirties ir gilėjančios socialinės nelygybės nustatė visa eilė mokslininkų, kaip antai, Warschauer (2002, 2004), van Dijk (2012), Hargittai (2003). Nepaisant to, mokslininkai visuotinai pripažįsta raštingumo, bendrojo ugdymo ir švietimo įtaką didinant visų visuomenės narių galimybes siekti geresnių gyvenimo sąlygų. Šiame kontekste pripažįstamos ir skaitmeninių priemonių teikiamos galimybės, nors nustatyta, kad

„Internetas neša daugiausia naudos tiems, kurių socialinė padėtis yra aukštesnė, ne dėl to, kaip plačiai ar dažnai jie naudoja šią technologiją, o dėl to, kokią naudą jie gauna ir ką pasiekia ją naudodami įvairiose svarbiose gyvenimo srityse” (van Deursen ir Helsper, 2015)

Taip pat visuotinai pripažįstama, kad skaitmeninė nelygybė (arba atskirtis) gali reikštis įvairiais lygmenimis. Kai kurie mokslininkai skiria du – fizinės prieigos ir mokėjimų/naudojimo – lygmenį (Hargittai, 2003), kiti keturis – motyvacijos, fizinės prieigos, mokėjimų ir gaunamos naudos – lygmenis (van Dijk, 2008). Mokslininkai nustatė, kad socio-ekonominė padėtis yra labiau susijusi su iš interneto gaunama nauda, negu su prieiga prie jo (Wei ir Blanks Hindman, 2011). Išanalizavę literatūrą, nusprendėme pasirinkti šiuos fizinės prieigos, mokėjimų, o taip pat motyvacijos bei gaunamos naudos lygmenis. Motyvacija ir gaunama nauda glaudžiai siejasi viena su kita, iš vienos pusės, su naudotojų numatomais efektais ir pastangomis bei ketinimu naudoti skaitmenines technologijas (vidiniai asmeniškai veiksniai), o iš kitos pusės, su tinkamų skaitmeninių išteklių pasiūla ir prieiga prie jų (išoriniai rinkos ir technologiniai veiksniai). Be to, naujausi skaitmeninių technologijų naudojimo tyrimai rodo, kad skaitmeninė nelygybė pasislinko nuo prieigos link tinkamo technologijų naudojimo ir gaunamos naudos (Buchi *et al.*, 2015). Kitaip sakant daugelyje šalių pavyko išspręsti maždaug tolygios prieigos prie skaitmeninės technologijos problemą, o kai kuriais atvejais įveikti ir tinkamų gebėjimų ja naudotis ugdymo sunkumus. Skaitmeninė nelygybė dėl to nesumažėjo, nes svarbu ne tik skaitmeninės technologijos naudojimas ar jo intensyvumas, bet ir jos naudojimo motyvai bei tikslai, kurie leidžia išgauti didžiausią naudą (Buchi *et al.*, 2015).

Skaitmeninės nelygybės mažinimas visada siejamas su IRT bei jų naudojimu. Politinėmis ir ekonominėmis priemonėmis siekiama, kad vienodą prieigą prie technologinės infrastruktūros turėtų visos valstybės, kad įvairios organizacijos ir institucijos turėtų vienodas galimybes ja naudotis siekdamas konkurencinio pranašumo, o piliečių prieiga prie informacinių technologijų nepriklausytų nuo gyvenamos vietos, amžiaus, socialinės padėties ar pajamų. Ideali vienoda prieiga prie informacinės infrastruktūros taptų pamatu šalinti skaitmeninę nelygybę globaliame, organizaciniame ir individualiame lygmenyse (Devan ir Riggins, 2005). Mus domina, kaip skaitmeninių priemonių pagalba sumažinti individualią struktūrinę

skaitmeninę nelygybę, kurią sąlygoja normali dominuojančių socialinių institucijų veiklą, dalijanti gyventojus į tam tikras kategorijas (Royce, 2009). Šiuo atveju labai svarbu naudoti tinkamas priemones, tarp kitų ir skaitmenines, ugdant skaitmeninių technologijų naudojimo gebėjimus, ieškant būdų skatinti poreikį, motyvaciją, susidomėjimą bei įpročius naudoti skaitmenines technologijas kasdieninių gyvenimo problemų sprendimui.

Nemaža tyrimų skirti atskleisti, kaip įvairių grupių nariai naudoja skaitmenines technologijas ir kaip jie suvokia jų naudą. Vyresnio amžiaus žmonės tyrinėti Jungtinėse Amerikos Valstijose (Tsai *et al.*, 2015), Italijoje (Colombo *et al.*, 2015), Didžiojoje Britanijoje (Hill *et al.*, 2015) ir kitose šalyse. Visais atvejais nustatyta, kad skaitmeninių priemonių naudojimui daro įtaką kompiuterių naudojimas jaunesniame amžiuje, išsilavinimas, ankstesnio darbo pobūdis, pajamos. Skaitmeninių technologijų naudojimas, savo ruožtu, padeda palaikyti socialinius ir šeimos ryšius, gerina bendrą savijautą ir nuotaiką, leidžia aktyviau įsitraukti į visuomeninę veiklą ir puoselėti įvairius interesus.

Migrantų ir pabėgėlių tyrimai įvairiose šalyse atskleidė, kad prieiga prie informacijos ir informacijos technologijų (jaunimo atvejų prie mobilių technologijų) padeda išvengti migrantams marginalizacijos, dalyvauti vietos bendruomenių gyvenime, susikurti teigiamas socialines tapatybes ir įgyti įdomios kultūrinės patirties, išmokti priimančios kultūros kalbą ir kodus, palaikyti šeimos ryšius per didelius atstumus ir sukaupti socialinį kapitalą vietoje, įeiti į priimančios kultūros socialinius tinklus (pvz., Lloyd *et al.*, 2013, 2017; Wilding, 2012). Tačiau įvairiose šalyse taip pat buvo nustatytos socialinės nelygybės tarp imigrantų ir pabėgėlių, kurios atsiranda dėl struktūrinių skirtumų tarp individų, kaip antai, D. Britanijoje (Ono ir Zavodny, 2008), Norvegijoje (Hatlevik, *et al.*, 2015) ar Australijoje (Alam ir Imran, 2015). Tiriant N. Zelandijos imigrantus pastebėta, kad net išmokyti naudotis skaitmeninėmis technologijomis žmonės naudoja jas labai ribotai ir nesuvokia visų jų teikiamų galimybių (Kabbar ir Crump, 2006).

Jaunimo ir vaikų grupių tyrimai atskleidžia prieigos prie skaitmeninių technologijų ir gebėjimų jomis naudotis pasiskirstymą pagal tas pačias struktūrines grupes, tačiau taip pat rodo tokių tarpininkų kaip mokyklos ir bibliotekos įtaką, visokeriopai mažinant šį atotrūkį (Larghi *et al.*, 2015). Kita vertus, nustatyta, kad prieiga prie kompiuterių namuose koreliuoja su blogais raštingumo ir matematikos testų rezultatais (Vigdor *et al.*, 2013, p. 1103). Tai rodo, kad prieiga prie technologijos pati savaime nesprendžia technologijų naudojimo nelygybės.

Skaitymo ir skaitmeninio skaitymo tyrimai atskleidžia tų pačių struktūrinių nelygybių ryšį su skaitmeninių technologijų naudojimu ir skaitymo bei skaitmeninio skaitymo gebėjimais bei įpročiais. Amžius, lytis ir šeimos metinės pajamos yra reikšmingi skaitmeninio skaitymo, jo suvokimo ir ketinimų skaityti rodikliai (Bergström ir Höglund, 2014; Seok ir Da Costa, 2017; Henry, 2007).

Skaitmeninės nelygybės mažinimo intervencijos ir rezultatai. Bandymų nustatyti, kaip skaitmeninių technologijų mokymai ar kitokios intervencijos veikia skaitmeninės nelygybės raišką kur kas mažiau, negu bendrų sociologinių tyrimų. Cody ir kt. tyrinėjo senų žmonių (vid. amžius 80 m.) keturių mėnesių trukmės mokymų naudoti internetą rezultatus. Išmokę juo naudotis kai kurie dalyviai naudojo internetą kas dieną ir įvairiems tikslams, bet ir kiti jautė, kad sumažėjo technologijų keliamas nerimas, padidėjo komunikacijos su žmonėmis galimybės, atsirado naujų interesų (Cody *et al.*, 1999). JAV La Granzo ir Atlantos miestų neturtinguose rajonuose įkurti kompiuterių centrai teikė ne tik nemokamą prieigą, bet ir mokymus rajonų gyventojams. La Granze tik 45 proc. šeimų pasinaudojo suteikta galimybe, tuo tarpu Atlantos programa buvo labai sėkminga. Tyrinėtojai padarė išvadą, kad rezultatus lėmė ne tik turtinė gyventojų padėtis, bet ir Atlantos teikiamos galimybės, kurias

gyventojams atskleidė skaitmeninės technologijos, ir akivaizdus noras visa tai išnaudoti (Kvasny ir Keil, 2006).

Nustatėme eilę tyrimų, rodančių, kaip skaitmeninis skaitymas veikia vaikų gebėjimus skaityti. Tasmanijoje atliktas neturtingų šeimų tyrimas parodė, kad pačios savaime skaitmeninio skaitymo technologijos didelės įtakos vaikų įgūdžiams ir tėvų mokymo įpročiams nedaro, tačiau papildytos ekspertų teikiama pagalba apie jų naudojimą, tampa labai naudingomis vaikų raštingumo ugdymo priemonėmis (McNab, 2016). Izraelyje Korat ir Shamir (2008) pademonstravo, kad skaitmeninių skaitymo priemonių naudojimas leidžia išlyginti skirtingų socialinių grupių vaikų skaitymo gebėjimus, nes jų padedami vaikai iš žemo statuso socialinių grupių tobulina turimus gebėjimus žymiai greičiau negu vaikai iš aukštesnį statusą turinčių grupių. Tyrimai taip pat rodo, kad skaitmeninis skaitymas padeda disleksiją turintiems žmonėms įveikti skaitymo sunkumus (Schneps *et al.*, 2013), o klausos negalią turintiems išplėsti socialinės sąveikos galimybes (Bahatheg, 2015). Wolf ir kt. eksperimentai su skaitmeninėmis technologijomis Etiopijos kaimuose rodo, kad planšetiniai kompiuteriai – efektyvios priemonės ugdyti skaitymo įgūdžius neraštingose bendruomenėse, neturinčiose nei mokyklų, nei mokytojų (Wolf *et al.*, 2012, 2017).

Šios tyrimo dalies rezultatai publikuoti *Scopus* duomenų bazėje referuojamame mokslo žurnale (Maceviciute, E.; Wilson, T. D. (2018). Digital means for reducing digital inequality: Literature review. *Informing Science: the International Journal of an Emerging Transdiscipline*, vol. 21, p. 269-287).

I etapo B dalis (2017-05-01 – 2017-06-30). Lietuvoje įgyvendinamų atskirties, taip pat ir skaitmeninės atskirties mažinimo priemonių apžvalga ir analizė siekiant atsakyti į klausimus:

- Kokios priemonės naudojamos skaitmeninės atskirties mažinimui Lietuvoje?
- Kokioms grupėms buvo taikomos skaitmeninės atskirties mažinimo intervencijos?
- Kokios iš jų ligi šios davė geriausius rezultatus?

Informacinių ir ryšių technologijų pritaikymas šalių plėtrai yra vienas iš svarbių ekonominės ir socialinės pažangos kriterijų ir viešųjų politinių prioritetų. Tačiau įgyvendinant šį ambicingą sumanymą susiduriama su socialinės IRT naudojimo nelygybės problemomis, arba skaitmenine atskirtimi. Lietuva turi kelių dešimtmečių IRT potencialo panaudojimo patirtį administruojant strategines iniciatyvas. Informacinės visuomenės plėtros bei skaitmeninės atskirties tyrimai rodo, kad skaitmeninei atskirčiai mažinti skiriamas dėmesys, tačiau trūksta detalios analizės apie taikomas priemones, pasiektus rezultatus, poveikį konkrečioms socialinės rizikos grupėms. Šios tyrimo dalies tikslas – įvertinti skaitmeninės atskirties mažinimo strateginius prioritetus ir konkrečias priemones Lietuvoje siekiant atsakyti į šios dalies pradžioje pristatytus klausimus. Tiriamas valstybinis požiūris į skaitmeninę atskirtį atliekant kokybinę ir kiekybinę dokumentų turinio analizę, kuri leidžia sutelkti dėmesį tik į juose atspindėtą skaitmeninės atskirties problematiką. Šio tyrimo etapo duomenų šaltiniai – Lietuvos strateginiai informacijos politikos dokumentai. Informacijos politikos bei priemonių, programų lygmenyse matomiausia ir nuosekliausiai sprendžiama problema – skaitmeninė atskirtis kaip IRT fizinis prieinamumas regionuose. Žymiai mažiau matomos su motyvacijos, gebėjimų, galimybių gauti naudą iš IRT skirtumais susijusios skaitmeninės atskirties problemos. Šioje srityje gerokai skiriasi Vyriausybės bei nevyriausybių organizacijų prioritetai ir veiklos kryptys. Nepaisant aptiktų didelių duomenų apie Vyriausybės ir ES kuruojamų nevyriausybinių organizacijų programų ir projektų rezultatus ir pasiekimus, nustatėme ir juose pasitaikančių spragų. Šiame tyrime pateikiama keletas ateities skaitmeninės atskirties mažinimo programoms ir projektams naudingų įžvalgų.

Siekiant apžvelgti iki šiol Lietuvoje atliktus skaitmeninius atskirties tyrimus buvo analizuojami straipsniai, kurie vienais ar kitais aspektais prisidėjo prie skaitmeninės atskirties situacijos ir naudojamų priemonių Lietuvoje atskleidimo. Apibendrinant ankstesnių tyrimų analizę galima konstatuoti, kad visi Lietuvoje vykdyti tyrimai buvo skirti iš esmės 2006-2015 metų skaitmeninės atskirties Lietuvoje analizei. Didžiausias dėmesys sutelkiamas į IRT infrastruktūros ir jos pritaikymo gyventojams rodiklius.

Tiriant valstybinį požiūrį į skaitmeninę atskirtį atlikta kokybinė ir kiekybinė dokumentų turinio analizė, kuri leidžia sutelkti dėmesį tik į juose atspindėtą skaitmeninės atskirties problematiką. Pagrindiniai tyrimo duomenų šaltiniai buvo Lietuvos strateginiai informacijos politikos dokumentai. Jų atranką lėmė keli kriterijai: a) chronologiniai, b) masto ir aprėpties, c) ryšių tarp strateginių dokumentų ir d) dokumentų turinio. Atrinkant dokumentus analizei nagrinėti jų ryšiai su kitais dokumentais. Atrinkti visi susiję Vyriausybės nutarimai, kurie tęsė ar įgyvendino reikšmingus informacinės visuomenės prioritetus. Interpretuojant dokumentų tekstus pagrindiniu turinio analizės vienetu laikyti vienas-du sakiniai, kuriuose yra atspindėti ir tarpusavyje prasminių ryšių siejami teiginiai apie IRT bei socialinę nelygybę. Nagrinėjant skaitmeninės atskirties mažinimo priemones bei tikslines grupes teiginiai analizuoti keliais aspektais: a) nustatoma, kaip suprantama skaitmeninė atskirtis išryškinant jos pagrindinius veiksniai; b) nustatomos skaitmeninę atskirtį patiriančios socialinės grupės; c) analizuojama, kokiais tikslais mažinama skaitmeninė atskirtis ir d) vertinama, kokiais chronologiniais laikotarpiais (pagal dokumentų skelbimo metus) išskirti aspektai buvo aktualūs. Informacinės visuomenės strateginiuose dokumentuose identifikuoti 69 teiginiai apie įvairius informacinių ir komunikacinių technologijų nulemtus skaitmeninės atskirties aspektus. Siekiant suprasti, kaip Lietuvos informacijos politikoje numatoma spręsti skaitmeninės atskirties problemą, išsiaiškinti du aspektai – kaip apibūdinama skaitmeninės atskirties problema (t.y. ką reikia spręsti) ir kokių tikslų ketinama pasiekti ją sprendžiant. Analizuojant dokumentus nagrinėta, kokių tikslų siekiama mažinant skaitmeninę atskirtį. Turinio analizė atskleidžia, kad visą nagrinėtą informacijos strategijų kūrimo laikotarpį buvo aktualūs šie skaitmeninės atskirties aspektai: nelygybės tarp regionų forma, nevienodo IRT prieinamumo rezultatas, siekiamybė skatinti naudojimąsi IRT. Visi nagrinėti skaitmeninės atskirties aspektai buvo minimi pakankamai anksti, t. y. neaptikta tokių aspektų, kurie pradėti nagrinėti tik naujausiuose dokumentuose. Kitų veiksnių matomumas žymiai menkesnis, tačiau svarbu pažymėti, kad po didelės pertraukos ir gebėjimai naudotis IRT, ir skaitmeninio turinio/paslaugų prieinamumas bei skaitmeninės nelygybės mažinimo darbas su įvairiomis ją patiriančiomis gyventojų grupėmis vėl aktualūs naujausioje informacinės visuomenės programoje (Lietuvos Respublikos vyriausybė, 2017).

Siekiant nustatyti skaitmeninės atskirties mažinimo priemones orientuotasi į tas, kurios galimai turėjo didžiausią poveikį – ieškota tęstinių, didelių investicijų, padėjusių inicijuoti kitą skaitmeninės atskirties mažinimo veiklą ir/ar svarių rezultatų pasiekusių iniciatyvų. Atlikus analizę nustatytas keletas priemonių: nevyriausybinių organizacijų programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir kitų suinteresuotų organizacijų bendrieji projektai, ES paramos programos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės strateginės programos. Vertinant programų rezultatyvumą nagrinėti jose nustatyti rezultato rodikliai. Ataskaitų analizė parodė, kad nepaisant to, jog kai kurie uždaviniai ir jų rodikliai neįgyvendinami, ataskaitos autoriai nebando ieškoti giluminių tokios situacijos priežasčių. Jie tik pateikia statistinius duomenis taip bandydami parodyti, jog nemažai gyventojų tiesiog neturi poreikio naudotis internetu, o atskiri asmenys nesinaudoja internetu dėl lėšų stokos. Būtų naudinga giliau segmentuoti pasirinktas auditorijas (socialiai pažeidžiamas grupes ir visus nesinaudojančius internetu Lietuvos gyventojus), aiškintis kuriose jų rodikliai neįgyvendinami visai, kuriuose bent iš dalies įgyvendinami ir atitinkamai parinkti efektyvesnes poveikio priemones.

Rezultatų aptarimas ir išvados. 2000–2014 m. Lietuvoje skaitmeninės atskirties problemų sprendime aktyviai dalyvavo valdžios ir valstybės bei nevyriausybinių organizacijos. Informacijos politikos bei priemonių, programų lygmenyse matomiausia ir nuosekliausiai sprendžiama problema – skaitmeninė atskirtis kaip IRT fizinis prieinamumas regionuose. Ji minima visuose nagrinėtuose strateginiuose dokumentuose. Šiai problemai spręsti visą nagrinėjamą laikotarpį buvo skirtos didžiulės ilgalaikės investicijos iš įvairių šaltinių – nevyriausybinių organizacijų, ES programų ir ES struktūrinės paramos. Vyriausybės strategijose ir ES struktūrinės paramos programose taip pat akcentuojama skaitmeninio turinio prieinamumo dimensija.

Žymiai mažiau matomos su motyvacijos, gebėjimų, galimybių gauti naudą iš IRT skirtumais susijusios skaitmeninės atskirties problemos. Šioje srityje gerokai skiriasi Vyriausybės bei nevyriausybinių organizacijų prioritetai ir veiklos kryptys. Atviros Lietuvos fondo, aljanso „Langas į ateitį“, LR Kultūros ministerijos bei Bilo ir Melindos Geitsų fondo projektuose „Bibliotekos pažangai“ didelis dėmesys skiriamas kompiuterinio ir/ar informacinio raštingumo gebėjimų ugdymui¹. Lietuvos atviros fondo Informacijos programa unikali tuo, kad joje pakankamai anksti (jau 2002–2005 m.) kaimiškos bendruomenės skatinamos gauti naudos iš IRT stiprinant tarpusavio ryšius bei aktyviai dalyvaujant pilietinėje visuomenėje. Vyriausybės patvirtintose informacijos strategijose apie gebėjimų ugdymą bei kitus skaitmeninės atskirties mažinimo būdus kalbama mažiau. Tačiau motyvacijos bei gebėjimų skirtumų problemos tampa aktualesnės naujausioje 2014–2020 m. laikotarpiui skirtoje informacinės visuomenės plėtros programoje. Nagrinėjamu laikotarpiu kompiuterinio ir skaitmeninio raštingumo gebėjimų ugdymas buvo numatytas ES struktūrinės paramos programose. Tačiau 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. programose kompiuterinio raštingumo ugdymo veiksmas stokoja krypties ir apibrėžtumo – neaiškios tikslinės auditorijos arba nenumatytos joms skirtos priemonės, kurios leistų veiksmingai spręsti problemą.

Lietuvos nevyriausybinių organizacijos aiškiai apibrėžia skaitmeninės atskirties mažinimo tikslines auditorijas. Aljanso „Langas į ateitį“ ir Atviros Lietuvos fondo programos, „Bibliotekos pažangai“ abiejų etapų projektai orientuoti į konkrečias socialiai atskirtas grupes (pvz., senjorus, neįgaliuosius, tautines mažumas, jaunas moteris ir t.t.). Lietuvos Vyriausybės informacijos politikos dokumentuose dažniausiai kalbama apie skirtumus tarp kaimo ir miesto gyventojų, daug rečiau minimi neįgalieji. O kitos socialiai atskirtos grupės vadinamos abstrakčiai (pvz., patiriantys skaitmeninę atskirtį dėl amžiaus, pajamų ir kt. skirtumų), detalai jų neišskiriant.

Vyriausybės ir ES kuruojamų, nevyriausybinių organizacijų programų ir projektų analizė neleidžia visapusiškai atsakyti į klausimą apie šių priemonių rezultatyvumą. Tai lemia didžiulės duomenų apie programų rezultatus ir pasiekimus spragos (pvz., nėra duomenų apie įvairių nagrinėtų programų įgyvendinimo rezultatus, nemažai Vyriausybės programų stokoja stebėsenos mechanizmų, trūksta tęstinių programų rodiklių). Tačiau vis dėlto programų analizė leido suformuluoti keletą ateities skaitmeninės atskirties mažinimo programoms ir projektams naudingų įžvalgų:

- Lietuvos Vyriausybės strategijose trūksta vizijos, kaip skaitmeninės atskirties problemų sprendimas leis gyventojams dalyvauti socialinėje ir ekonominėje šalies veikloje, paskatins valstybės gerovę ir pažangą. Šią spragą parodė strateginiuose dokumentuose apibūdintų skaitmeninės atskirties mažinimo tikslų analizė. Lietuvos strateginiuose dokumentuose dažniausiai nenurodoma arba pernelyg abstrakčiai

¹ Įvairių gebėjimų kompleksams (raštingumui) įvardyti naudojami atitinkamo laikotarpio dokumentuose naudoti terminai, kurie žymi tam tikrus šio komplekso aspektus: kompiuterinis, informacinis, skaitmeninis, medijų, technologinis ar kt. raštingumas.

apibūdinama, kokias socialines ir ekonomines reikmes galėtų tenkinti gyventojai, kodėl aktyvus įsitraukimas į IRT naudojimą yra vertingas. Sudėtinga spręsti skaitmeninio raštingumo gebėjimų ugdymo, gyventojų skatinimo naudotis IRT problemas neturint aiškiai apibrėžto tikslo, kodėl tai turėtų būti daroma.

- Daugelyje nagrinėtų programų trūksta rodiklių, kurie atskleistų programos rezultatyvumą sprendžiant iškeltas skaitmeninės atskirties problemas. Nagrinėtų programų rodikliai, jei apskritai pateikiami, labiausiai orientuoti į juose sukurtus produktus (pvz., įsteigtų viešosios interneto prieigos taškų, apmokytų gyventojų skaičius ir pan.). Tai neleidžia įvertinti sprendžiamos problemos masto bei konkrečios priemonės pasiekto rezultato. Kai kuriais atvejais rodikliai neatitinka programos veiksmų (pvz., 2004–2006 m. ir 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos programose naudojamas rodiklis „nuolatinių interneto vartotojų skaičiaus augimas“ neleidžia išskirti konkrečių priemonių – pvz., viešųjų e.paslaugų kūrimo, kompiuterinio raštingumo ugdymo ir pan., - indėlio siekiant aukštesnių šio rodiklio reikšmių). Sėkmingą sprendimą pritaikė tik pirmojo etapo projektas „Bibliotekos pažangai“, kuriame numatyti rodikliai, leidę įvertinti pokyčius, įvykčius įgyvendinus projektą.
- Motyvacijos naudotis IRT, galimybės gauti iš jų naudos, sprendimas ugdyti skaitmeninio raštingumo gebėjimus glaudžiai siejasi su socialinių grupių gyvenimo kontekstu. Skaitmeninė atskirtis gali ne tik lemti, bet ir atsirasti dėl kitų socialinių nelygybių (pvz., sunkiai judančiam ir vargingai gyvenančiam žmogui sudėtinga pasiekti viešuosius interneto prieigos taškus ir pan.). Todėl sprendžiant tokias skaitmeninės atskirties problemas būtinos tikslinės programos, skirtos apibrėžtoms auditorijoms bei šių auditorijų pažinimas. Literatūros apžvalga parodė, Lietuvoje atlikta nemažai skaitmeninę atskirtį patiriančių socialinių grupių (pvz., bedarbių, įvairaus amžiaus, neįgaliųjų gyventojų, įvairiose vietovėse gyvenančių, menkas pajamas gaunančių ir t.t.) tyrimų (pvz., Izdeytė et al., 2007; Dzemydienė, Naujikienė, 2013; Šuminas, 2012; Aleksandravičius, 2014; Viluckienė, 2015).
- Nagrinėjant priemones ir programas pastebėtas produktyvus bendradarbiavimas tarp Vyriausybės bei valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų. Aljanso „Langas į ateitį“ iniciatyva steigiant viešuosius interneto prieigos taškus netrukus pavirto bendradarbiavimo su Vyriausybe projektu, o vėliau – didžiuliais projektais ES struktūrinės paramos programų kontekste. Ilgalaikis Kultūros ministerijos, Bilo ir Melindos Geitsų fondo bei Lietuvos nacionalinės bibliotekos bendradarbiavimas padėjo pasinaudoti tankaus Lietuvos bibliotekų tinklo bei bibliotekininkų kompetencijos privalumais sukuriant tvarų IRT prieigos ir kompiuterinio raštingumo ugdymo pagrindą. Tikėtina, kad nevyriausybinių organizacijų ir ateityje galėtų veikti kaip naujų idėjų katalizatorius.

Aptarus įvairias Lietuvoje taikomas priemones skaitmeninei atskirčiai mažinti galima konstatuoti, kad panaudotų priemonių pagalba yra suformuotos technologinės sąlygos naudojimuisi internetu. Tačiau skaitmeninė atskirtis turėtų būti siejama ne tiek su technologine prieiga, kiek su gilesnėmis prieinamumo reikšmėmis, nagrinėjant besiformuojantį atotrūkį tarp įvairių socialinių grupių, didinant bendradarbiavimą tarp viešojo ir privataus sektoriaus, priimant inovatyvius ir socialiai teisingus sprendimus technologijų kūrimo procese.

Šios tyrimo dalies rezultatai publikuoti *Scopus* indeksuojamame mokslo žurnale (Manžuch, Zinaida; Gudiniavičius, Arūnas; Šuminas, Andrius (2018). Skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės Lietuvoje: tikslinės grupės ir taikymo rezultatai. *Public Policy And Administration*, t. 17, Nr. 1, p. 84-98.).

I etapo C dalis (2017-07-01 – 2017-12-31). Antrinių statistinių duomenų analizė (Statistikos departamento, socialinių apklausų ir kt.). Šios analizės tikslas nustatyti:

- Kokie Lietuvos santykinės nelygybės bruožai?
- Kokias santykinės nelygybės grupes galima išskirti Lietuvos visuomenėje makro lygmeniu?
- Kokios yra sąsajos tarp socialinės nelygybės ir skaitmeninės atskirties?

Dažniausiai kalbant tiek apie santykinę nelygybę, tiek apie skaitmeninę atskirtį pirmiausiai yra nurodoma geografinė charakteristika, parodanti, jog miestuose gyvenantys žmonės gauna didesnes pajamas ir yra imlesni technologinėms naujovėms.

Lietuvos statistikos departamento gyventojų vidutinių disponuojamų pajamų per mėnesį analizė (2016) patvirtina santykinę nelygybę pagal gyvenamąją vietą. Piniginės ir natūrinės pajamos vienam namų ūkiui 2016 metais didžiuosiuose miestuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) vidutiniškai buvo 1065 EUR per mėnesį; kituose šalies miestuose – 802.4 EUR per mėnesį; o kaimuose esančių namų ūkių 765.2 EUR per mėnesį.

Panašūs skirtumai tarp miestuose ir kaimuose gyvenančių žmonių fiksuojami ir kalbant apie pirmo lygmens skaitmeninę atskirtį. Iš viso Lietuvoje 2017 metais prieigą prie interneto turėjo 75 proc. namų ūkių. Didžiuosiuose šalies miestuose (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai, Panevėžys) 83.7 proc. namų ūkių turėjo prieigą prie interneto. Kituose šalies miestuose prieigą prie interneto turėjo 73.2 proc. gyventojų, o kaimuose tik 65.7 proc. namų ūkių (Lietuvos statistikos departamentas, 2017).

Taip pat pirmo lygio skaitmeninė atskirtis dažnai fiksuojama pagal amžiaus, išsilavinimo ir užimtumo charakteristikas. 2017 metais internetu Lietuvoje naudojosi 77,6 proc. visų šalies 16–74 metų gyventojų. Tačiau naudojimosi internetu analizė pagal amžiaus grupes atskleidžia akivaizdų skaitmeninės atskirties pavyzdį. Iš esmės beveik visi jaunesnio ir vidutinio amžiaus žmonės Lietuvoje naudoja internetu: 16–24 m. – 98 proc.; 25–34 m. – 96.9 proc.; 35–44 m. – 91.7 proc. Tačiau vyresnio amžiaus žmonių grupėse fiksuojamos mažėjančios naudojimosi internetu apimtys: 45–54 m. – 77.6 proc.; 55–64 m. – 62.6 proc.; 65–74 m. – 34 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2017).

Pirmo lygmens skaitmeninės atskirties požymius galima įžvelgti analizuojant interneto naudojimosi duomenis pagal Lietuvos gyventojų užimtumą. 74 proc. 16–74 metų amžiaus mūsų šalies gyventojų 2016 metais naudojo internetu. Dirbančių asmenų grupėje internetu reguliariai naudojosi 88 proc. šalies gyventojų, o kitų asmenų grupėje (į kurią pateko visi asmenys išskyrus dirbančius, mokinius, studentus ir pensininkus) internetu naudojosi tik 60 proc. šalies gyventojų. Pensininkų grupėje internetu besinaudojančių gyventojų skaičius yra dar mažesnis – 24 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2016).

Apibendrinant galima konstatuoti, jog santykinė nelygybė ir skaitmeninė atskirtis Lietuvoje egzistuoja tarp miesto ir kaimo gyventojų, taip pat tarp skirtingų amžiaus grupių gyventojų (ypač kalbant apie vyresnio amžiaus žmones) ir skirtinga veikla užsiimančių gyventojų (pvz., dirbantys ir nedirbantys gyventojai).

Šiandien kalbant apie skaitmeninę atskirtį pabrėžiama, jog neužtenka tik fizinės galimybės naudotis internetu ir naujausiomis informacinėmis technologijomis (tai yra fizine kompiuterių ir interneto prieiga), ne mažiau svarbus yra ir praktinis šių priemonių efektyvaus išnaudojimo aspektas (tai yra praktinis mokėjimas ir gebėjimas efektyviai naudotis internetu bei informacinėmis technologijomis).

Pavyzdžiui, 2017 metais Lietuvoje prekes ar paslaugas internetu iš viso pirkė 38.1 proc. visų šalies 16–74 metų gyventojų. Analizė pagal amžiaus grupes atskleidžia egzistuojančią

naudojimosi internetu ir informacinėmis technologijomis atskirti tarp skirtingo amžiaus žmonių. Aktyviausiai prekes ar paslaugas internetu mūsų šalyje pirkė jaunesnio amžiaus žmonės: 16–24 m. – 57.6 proc.; 25–34 m. – 66 proc.; 35–44 m. – 51.8 proc. (didesnį 25–34 metų amžiaus grupės aktyvumą lyginant su 16–24 metų amžiaus grupe galima paaiškinti būtent nuo to amžiaus išaugančiomis finansinėmis galimybėmis, nes studijas pabaigę jauni žmonės pradeda dirbti ir turi daugiau lėšų pirkiniams). Vyresnio amžiaus žmonių grupėse fiksuojamos akivaizdus interneto naudojimo prekėms ar paslaugoms įsigyti mažėjimas: 45–54 m. – 30.1 proc.; 55–64 m. – 17 proc.; 65–74 m. – 4.4 proc. (Lietuvos statistikos departamentas, 2017).

Akivaizdu, jog yra barjerų neleidžiančių Lietuvos gyventojams efektyviai naudotis interneto ir informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis. Čia jau kalbame apie antro lygmens skaitmeninę atskirtį – tinkamų įgūdžių ir gebėjimų turėjimą.

Kaip jau minėta, prieigą prie interneto 2017 metais turėjo 75 proc. mūsų šalies namų ūkių. Kalbant apie priežastis, kodėl likę 25 proc. šalies namų ūkių neturėjo prieigos prie interneto, dažniausiai nurodytos šios priežastys:

- Internetas nereikalingas, nes nenaudingas, nedomina – 59.8 proc.
- Neturima reikiamų žinių – 43.7 proc.
- Brangi įranga – 28 proc.
- Brangus ryšys (dideli tarifai, abonementinis mokestis) – 27.4 proc.
- Namuose nebūtinai, naudojamas kitur – 8 proc.
- Dėl privatumo, saugumo – 2.6 proc.
- Kitos priežastys – 1.5 proc.
- Plačiajuostis internetas nepasiekiamas namų ūkio gyvenamojoje vietovėje – 0.8 proc. (čia procentai visur nurodyti nuo namų ūkių neturinčių interneto prieigos namuose) (Lietuvos statistikos departamentas, 2017).

Šalies gyventojų neturinčių interneto prieigos namuose nurodytas priežastis galima apibendrinti išskiriant reikiamų gebėjimų trūkumą: šiuo atveju arba aiškiai įvardijama, jog trūksta reikiamų žinių (43.7 proc.), arba nežinoma, kam internetas galėtų būti naudingas (59.8 proc.). Taip pat reiškiasi ir santykinė nelygybė: matoma ekonominė atskirtis, nes daliai gyventojų yra per brangi įranga (28 proc.) arba ryšys (27.4 proc.)

Antro lygmens skaitmeninės atskirties bruožai matomi ir kalbant apie Lietuvos gyventojų dalyvavimą elektroninės demokratijos procesuose. Informacijos internete apie viešojo sektoriaus institucijų priimtus ar planuojamus priimti sprendimus 2017 metais ieškojo 21 proc. šalies gyventojų. Savo nuomonę internete dėl viešojo sektoriaus institucijų priimtų ar planuojamų priimti sprendimų pareiškė 4 proc., o pasiūlymus internetu viešojo sektoriaus institucijų sprendimų projektų tobulinimui pateikė – 3 proc. Lietuvos gyventojų (IVPK, 2017).

Kalbant apie priežastis, kodėl Lietuvos gyventojai nesilanko viešųjų institucijų interneto svetainėse, vėl galima įžvelgti tinkamų įgūdžių ir gebėjimų trūkumą. 49 proc. šalies gyventojų nurodė, jog viešųjų institucijų interneto svetainėse neranda reikiamos informacijos, o 21 proc. nurodė, kad per daug sudėtinga naudotis elektroninėmis paslaugomis (IVPK, 2017). Kita vertus, tai gali rodyti ir nepakankamą paslaugų kūrėjų dėmesį naudotojų poreikiams, skaitmeninio turinio tinkamumui, kompiuterio sąsajos patogumui ar paslaugų funkcionalumui; visa tai tyrėjai dažnai nurodo kaip objektyvios santykinės nelygybės įtvirtinimo priežastis, kurios mažina vartotojų motyvaciją naudoti skaitmenines paslaugas ir technologijas.

Šių statistinių duomenų analizė akivaizdžiai patvirtina antro lygmens skaitmeninės atskirties egzistavimą ir informacinių technologijų efektyvaus išnaudojimo problemas. Kaip jau minėta, šiandien skaitmeninė atskirtis pasislinko nuo prieigos link tinkamų įgūdžių turėjimo efektyviam technologijų išnaudojimui ir iš jų gaunamos naudos.

Tačiau čia fiksuojamos ir naujos problemos – jeigu pirmo lygmens skaitmeninę atskirtį, tai yra prieigos turėjimą, išmatuoti yra gana paprasta, tai antro (ir tuo labiau trečio) lygio skaitmeninę atskirtį įvertinti yra gerokai sudėtingiau.

Pavyzdžiui, Europos Komisijos užsakymu atliekama Skaitmeninių įgūdžių indikatorių (*angl.* Digital Skills Indicator) analizėje pagrindinis dėmesys kreipiamas į šias gebėjimų ir įgūdžių sritis: 1) informacinis ir duomenų raštingumas; 2) komunikavimo ir bendravimo raštingumas; 3) skaitmeninio turinio kūrimo raštingumas; 4) saugumo raštingumas; 5) problemų sprendimo raštingumas (Caretero *et al.*, 2017).

Informacinis ir duomenų raštingumas vertinamas kaip: gebėjimas įvardinti savo informacinius poreikius; gebėjimas parsisiųsti ir išsisaugoti duomenis, informaciją ar kitą turinį; gebėjimas įvertinti šaltinio ir turinio patikimumą; gebėjimas dirbti su duomenimis, informacija ar kitu turiniu.

Komunikavimo ir bendravimo raštingumas vertinamas kaip: gebėjimas komunikuoti skaitmeninių technologijų pagalba; gebėjimas dalyvauti viešojoje sferoje pasinaudojant skaitmeninėmis technologijomis; gebėjimas valdyti savo skaitmeninį identitetą ir reputaciją.

Skaitmeninio turinio kūrimo raštingumas vertinamas kaip: gebėjimas kurti ir koreguoti skaitmeninį turinį; gebėjimas pasinaudoti sukaupu skaitmeniniu turiniu ir informacija; gebėjimu tinkamai pateikti komandas kompiuterinėms sistemoms.

Saugumo raštingumas vertinamas kaip: gebėjimas apsaugoti savo technologinius prietaisus, turinį, asmeninius duomenis ir privatumą; gebėjimas apsaugoti savo fizinę ir psichologinę sveikatą; gebėjimą įvertinti skaitmeninių technologijų naudojimo įtaką aplinkai.

Problemų sprendimo raštingumas vertinamas kaip: gebėjimas identifikuoti poreikius ir problemas; gebėjimas naudoti skaitmenines technologijas inovatyviems sprendimams; gebėjimas sekti skaitmeninių technologijų pokyčius ir jais pasinaudoti (Caretero *et al.*, 2017).

Kitas skaitmeninių įgūdžių ir gebėjimų matavimo pavyzdys yra Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) nuo 2011 m. atliekamas suaugusiųjų įgūdžių tyrimą (*angl.* Programme for the International Assessment of Adult Competencies, PIAAC), kurio antrajame etape 2014–2015 m. dalyvavo ir Lietuva (OECD, 2016). PIAAC yra laikomas išsamiausiu kada nors vykdytu suaugusiųjų gebėjimų tyrimu, padedančiu susidaryti vaizdą apie suaugusiųjų gebėjimus trijose įgūdžių srityse: skaitymo įgūdžių (raštingumo), matematinio raštingumo ir problemų sprendimo technologijų pagalba. Vykdam tyrimą, šie įgūdžiai apibūdinami remiantis 500 taškų vertinimo skale, padalyta į lygius. Iš viso tyrime dalyvavo daugiau nei 216 tūkst. 16 metų ir vyresnių suaugusiųjų, Lietuvoje vykdam tyrimą apklausti 5 tūkst. suaugusiųjų.

2016 m. birželio 28 d. paskelbti tyrimo rezultatai parodė, jog:

- lyginant su kitomis EBPO šalimis, Lietuvoje suaugusiesiems būdingas vidutinis raštingumo ir aukštesnis už vidutinį matematinio raštingumo lygis;
- Lietuva yra viena iš dviejų tyrime dalyvavusių valstybių, kur vyrų ir moterų skaitymo ir matematiniai įgūdžiai yra panašaus lygio;
- jaunimas Lietuvoje pasižymi aukštesniais skaitymo įgūdžiais nei kitų tyrime dalyvavusių šalių vidurkis (EPAL, 2016).

Įgūdžių ir gebėjimų matavimo pavyzdžių yra ir daugiau, tačiau čia atsiskleidžia problema, jog nėra aišku kokius skaitmeninius įgūdžius ir kaip juos reiktų matuoti bei vertinti. Dar sudėtingiau kalbant apie trečio lygio skaitmeninę atskirtį – motyvaciją ir gaunamą naudą. Kol kas šioje srityje akivaizdžiai pasigendama dėmesio trečiojo lygmens skaitmeninės atskirties analizei ir tyrimų, atskleidžiančių motyvacijos ir gaunamos naudos problemas.

Šios tyrimo dalies rezultatai publikuoti *Scopus* indeksuojamame (nuo 2018 metų) mokslo žurnale (Šuminas, Andrius; Gudinavičius, Arūnas; Aleksandravičius, Arnas (2018). Skaitmeninės atskirties požymiai ir lygmenys: Lietuvos atvejo analizė. *Informacijos mokslai*, vol. 81, p. 7-17.).

II tyrimo etapo metodika ir vykdymo eiga

II etapas A dalis (2018-01-01 – 2018-07-31). Grupių, patiriančių skaitmeninę atskirtį ir nustatytų I etapo metu, eksperimentinis tyrimas. Šis etapas remiasi pirmojo etapo tyrimų rezultatais ir jo pagrindą sudaro trijų atvejų analizė naudojant nedidelio masto eksperimentus.

Teorinis analizės pagrindas

Analizės pagrindą sudaro dvi teorijos, kurios leidžia paaiškinti, kaip skaitymas bendrai ir skaitmeninis skaitymas siejasi su socialine ir skaitmenine įtrauktimi. Skaitmeninės nelygybės sąvoka, naudojama projekte, remiasi van Dijko (2005) skaitmeninės atskirties teorija. Van Dijko siūlomas modelis (2005) leidžia pagilinti skirtingų lygių skaitmeninės atskirties supratimą ir išvengti supaprastintos ir siauros technologijos skurdžių ir turčių (have nots ir haves) sampratos (Warshauer, 2002). Banduros (1971) socialinio mokymosi teorija (socialinė kognityvinė asmenybės teorija) naudojama analizuoti socialinių, asmeninių ir elgsenos veiksnių persipynimą, kuris įgalina skaitmeninio skaitymo technologinių priemonių įsisavinimą bei tolesnį jų naudojimą skaitmeninės ir socialinės atskirties mažinimui. Abiejų teorijų derinys paaiškina, kokie socialinės aplinkos, asmeninių požiūrių ir elgsenos veiksniai leidžia sumažinti skaitmeninę nelygybę kiekviename jos lygmenyje.

Pagal van Dijko teoriją išteklių, tarp jų ir prieigos prie skaitmeninių technologijų, paskirstymas ir dalyvavimas visuomenės gyvenime priklauso nuo asmeninės ir pozicinės kategorinės nelygybės. Turimų išteklių, ypač skaitmeninių, išnaudojimas ir didesnės ar mažesnės ekonominės, finansinės, švietimo, darbo ar socialinės sąveikos naudos išgavimas iš jų veikia pradinę kategorinę nelygybę ir dažniausiai ją padidina. Tačiau šis neigiamas ciklas nėra būtinas ir tam tikros intervencijos gali pakeisti jį taip, kad būtų sumažinta skaitmeninė atskirtis ir kitos socialinės nelygybės. Nelygi prieiga prie skaitmeninių technologijų ypač pavojinga tinklaveikos visuomenėse, kuriose žmonės naudoja jas švietimui, komercinei veiklai, darbui, socialiniam ir politiniam dalyvavimui. Todėl labai svarbu padidinti nepalankiose sąlygose esančių grupių socialinę įtrauktį.

Van Dijko nelygi prieiga prie skaitmeninių technologijų sudaro visos skaitmeninės atskirties pagrindą. Visa skaitmeninė atskirtis yra kur kas sudėtingesnė sąvoka ir apima kelis lygmenis.

Fizinės prieigos prie skaitmeninės įrangos (fizinė/materiali prieiga) trūkumą padidina motyvacijos trūkumas. Netgi išaugus interneto skvarbai per ilgesnį laiką, kai technologijos atpinga ir plačiai pasklinda, išlieka spraga tarp skirtingo lygmens skaitmeninių gebėjimų, o išgaunamos naudos skirtumas ne tik neišnyksta, bet gali netgi padidėti (van Dijk, 2012). Tokia padėtis, savo ruožtu, vėl veikia motyvaciją, kaip pagrindinę sąlygą, lemiančią ketinimą naudoti skaitmenines technologijas.

Van Dijko modelis rodo skirtingus skaitmeninės atskirties lygius, bet nepaaiškina, kurie veiksniai įgalina ar stabdo asmenis nuo sprendimų, būtinų kiekviename skaitmeninės atskirties lygmenyje. Tam gali pasitarnauti Banduros socialinė kognityvinė asmenybės teorija (angl. *Social Cognitive Theory*) (Bandura, 1986). Ji paaiškina, kaip socialinis mokymasis vyksta įvairiomis sąlygomis ir kaip individai įsisavina tam tikrus elgsenos modelius. Ši teorija plačiai naudojama ne tik psichologijoje ir edukacijos mokslo srityse, bet ir tyrinėjant IRT įsisavinimo veiksnius (Straub, 2009). Teorija išreiškia trijų elementų – aplinkos, asmenybės ir elgsenos – visapusiškus ryšius. Aplinką sudaro išoriniai socialiniai ir fiziniai veiksniai, kurie formuoja individualius sprendimus ir socialinio išmokymo praktiką (Carillo, 2010). Pavyzdžiui, socialinė aplinka, kaip antai, draugai ir šeima, daro poveikį priimant tam tikrus sprendimus ir prisitaikant tam tikrus elgsenos modelius. Asmenybei priklauso individualios charakteristikos (demografiniai, kognityviniai ir asmens bruožai ir nuostatos), kurios veikia sprendimus įsitraukti į tam tikrą veiklą. Pavyzdžiui, IRT sukelta baimė ir nerimas gali sustabdyti arba sulėtinti tam tikrų skaitmeninių įrenginių įsisavinimą. Galiausiai elgsena – tai faktinis veiksmas, kurį daro asmuo. Individai savaip suvokia elgseną, kuri kartu su tam tikrais asmenybės bruožais sudaro prielaidas individams reaguoti į aplinkos grėsmes ir galimybes (Carillo, 2010). Tiriant dalyvių požiūrį pagal Alberto Banduros socialinę kognityvinę teoriją galima paaiškinti, kodėl ir kaip žmonės suformuoja specifinius elgesio modelius tam tikrame socialiniame kontekste. Individo elementas aiškina, kaip asmens bruožai, demografinės, kognityvinės charakteristikos ir požiūriai skatina elgtis tam tikru būdu. Aplinkos elementas atskleidžia, kaip individo gyvenimo kontekstas daro įtaką jo sprendimams elgtis tam tikru būdu. Elgesio parametras rodo, kokį elgesio modelį pasirenka individas. Formuojantis tam tikrai elgesio praktikai, kiekvienas veiksnys turi įtakos vienas kitam.

Atlikta literatūros apie skaitmeninio skaitymo ir skaitmeninės atskirties sąryšį apžvalga (Macevičiūtė, Manžuch, 2018) leidžia parodyti abiejų teorijų tarpusavio suderinamumą.

SKAITMENINĖ ATSKIRTIS	APLINKA	ASMENYBĖS NUOSTATOS	ELGSENA
<i>Motyvacija</i>	Socialinis spaudimas ir parama Tarpininkavimas (McNab, 2016) Ekonominė būtinybė (Henry, 2007) Ištekliai ir paslaugos: kritinė masė (Neumann and Celano, 2001)	Ištekliai tinkamumas Suvokta nauda/tinkamumas Suvoktas naudojimo paprastumas Suvokta būtinybė Suvokta žala (Kretzschmar et al., 2013)	Vengimas naudoti (Kretzschmar et al., 2013; Hou et al., 2017) Greitas įsisavinimas (Wolf et al., 2012)
<i>Prieiga</i>	Namų įranga Darbo įranga Viešos erdvės/įranga Prieigos galimybė (minia, laikas) Ekonominis prieinamumas (Union et al., 2015) Prieinami skaitiniai (Neumann and Celano, 2001; Legge, 2016)	Nenoras naudoti Technofobija (Hou et al., 2017) Ketinimas naudoti (Hutchison and Henry, 2010)	Kada ir kur skaitmeninės technologijos naudojamos Kada ir kur prieinami skaitiniai Ištekliai kontrolė (Neuman et al., 2017; Union et al., 2015)
<i>Gebėjimai</i>	Mokymo galimybės	Informacinis raštingumas	Kaip ugdomi gebėjimai

	Įgyti gebėjimai (Henry, 2007, Thomson and Bortoli, 2012; Leu <i>et al.</i> , 2015, Wolf <i>et al.</i> , 2012)	Kompiuterių ir interneto naudojimo gebėjimai Skaitymo gebėjimai (Hutchison and Henry, 2010)	Skaitymo įpročiai ir vertybės (Wolf <i>et al.</i> , 2017; Bahatheg, 2015)
<i>Nauda</i>	Socialinė aplinka ir išmokti naudojimo modeliai (Hutchison and Henry, 2010; van Deursen and van Dijk, 2014; Tsetsi and Rains, 2017)	Naudojimo pirmenybės (van Deursen and van Dijk, 2014; Nguyen and Western, 2007; Tsetsi and Rains, 2017) Suvokta nauda: Ekonominė/finansinė, asmeninė, socialinė, kultūrinė (BOP Consulting, 2015)	Kas skaitoma ir naudojama Kokių tikslų siekiama (Schneps <i>et al.</i> , 2013; van Deursen and van Dijk, 2014; Nguyen and Western, 2007; Tsetsi and Rains, 2017)
<i>BENDRI</i>	Demografiniai bruožai, socialinės įtraukties/at skirties matai, sveikata, šeimos padėtis ir kt.		

1 lentelė: Socialinės kognityvinės asmenybės teorijos ir skaitmeninės atskirties lygių sankirta

Metodika

Mūsų projekte sunku įsivaizduoti kitą metodą be natūralaus eksperimento, nes mes norime nustatyti, ar įsikišimas į žmonių gyvenimą gali pakeisti jų elgseną. Numatėme dirbti su grupėmis, kurios turi mažiau socialinių ir ekonominių pranašumų, mažesnes prieigos prie skaitmeninių technologijų ir paslaugų galimybes, skurdesnius skaitmeninius gebėjimus. Nors ir nemanome, kad socialinių mokslų atstovai gali išspręsti gilios kategorinės pajamų nelygybės problemą, tačiau gali padėti padidinti socialinę įtrauktį ar prieigą prie skaitmeninės technologijos teikiamos naudos. Viešosios bibliotekos tapo mūsų natūraliais partneriais, nes pasirodė, kad dauguma bibliotekų vykdo socialinės įtraukties programas ir projektus, todėl dirbome su trimis skirtingais bruožais pasižyminčiomis viešosiomis bibliotekomis.

Tikėjomės, kad mūsų būsimi dalyviai nesidomės skaitymu ir neturės skaitmeninių gebėjimų. Todėl ieškojome tekstų, kurie būtų patrauklūs, lengvai skaitomi ir žadintų susidomėjimą. Mūsų dėmesį patraukė lietuviška komiksų knyga „10 litų“ (Anušauskaitė, Jord, 2014), gavusi įvairias premijas ir sulaukusi populiarumo bei padidinusi susidomėjimą komiksais Lietuvoje. Viena iš bibliotekų partnerių jau turėjo darbo su komiksais patirties ir bendradarbiavo su šios medijos ekspertais skaitymo skatinimo programose (Mitkus, Nedzinskaitė-Mitkė, 2015).

Eksperimentinė intervencija apėmė komiksų skaitymo ir kūrimo mokymus trijose skirtingose aplinkose. Tokio tipo tyrimuose labai svarbūs etiniai klausimai: mokymų dalyviai turi suprasti ir sutikti dalyvauti eksperimente, kurio tikslas padaryti teigiamą įtaką jų gyvenimui, bet duomenys bus naudojami mokslinio tyrimo tikslu ir gal padės formuoti skaitmeninės atskirties sumažinimo politiką. Projekto organizatoriai ir mokslininkai užtikrino, kad šie dalykai būtų aiškūs, o dalyviai savanoriškai įsijungtų ir į mokymus, ir į tyrimą.

Bibliotekos dirbo su trimis grupėmis, kurios turi galimai mažiau skaitmeninių gebėjimų ir galimybių naudoti skaitmenines technologijas: senjorų grupė (įtraukti per trečiojo amžiaus universitetą), vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų (įtraukti per dienos centrą), žmonės su klausos sutrikimais (įtraukti bendradarbiaujant su žmonių su negalia asociacija). Bibliotekininkai patvirtino, kad nemažai žmonių iš dviejų grupių (senjorų ir vaikų) nemato poreikio naudoti technologiją, kai kas turi tik skurdžius skaitmeninius gebėjimus. Žmonės su klausos negalia intensyviai naudoja skaitmenines technologijas tarpusavio bendravimui, tačiau ši grupė patiria didelių skaitymo sunkumų. Bibliotekos atrinko dalyvius vadovaudamosios Komunikacijos fakulteto dalyvių atrankos anketa (žr. 3 priedą). Atrenkant

dalyvius siekiama pritraukti mažiau skaitmeninių gebėjimų ir patirties naudotis planšetiniais kompiuteriais turinčių dalyvių. Visais trimis atvejais siekėme prisikviesti tuos, kurie šiuo metu tik retai naudoja skaitmenines technologijas. Tai nebuvo įmanoma visais atvejais, todėl įtraukėme ir dalyvius, kurie naudojami tik vienu įrenginiu arba naudojami technologijomis labai mažai.

Sukūrėme mokymų schemą (žr. 2 priedą), kurioje nustatėme tam tikrus bruožus svarbius eksperimentinės intervencijos poveikio matavimui. Mokymų trukmė buvo skirtinga ir priklausė nuo vietos sąlygų, nors stengėmės suvienodinti užsiėmimų skaičių. Visais atvejais numatyta 8-12 mokymų dalyvių. Tačiau kiekviena biblioteka galėjo laisvai kurti savo mokymų koncepciją, pasirinkti mokymo priemones, kurios labiausiai tiktų jų dalyvių auditorijai. Skaitmeninio raštingumo mokymai trijose bibliotekose vyko balandžio – gegužės mėnesiais.

Mokymo siekiniai (2 priedas) buvo pragmatiški ir glaudžiai siejami su mokymų užduotimis. Mums buvo svarbu sekti skaitmeninių gebėjimų ir skaitymo įgūdžių įsisavinimo procesą. Abiejų tipų gebėjimai buvo perpinti su praktinėmis užduotimis ir užduočių aptarimais, tad tikėjomės matyti ir padidėjusią skaitymo bei darbo su kompiuteriu motyvaciją. Socialinės įtraukties šalutinis poveikis galėjo būti matomas ir kaip bendro mokymosi, vykstančio bibliotekos patalpose, rezultatas.

Trumpai galima nusakyti mūsų metodiką kaip atvejų tyrimą naudojant nedidelio masto eksperimentus. Eksperimentinio tyrimo tikslas – nustatyti, ar skaitmeninis skaitymas gali padidinti atskirtų grupių motyvaciją naudoti IRT ir naujas medijas, suaktyvinti skaitymą bendrai bei įsitraukimą į visuomenės gyvenimą; kokios skaitmeninio skaitymo priemonės ir jų platinimo kanalai leidžia geriausiai ugdyti skaitymo motyvaciją ir pilietinį aktyvumą įvairioms dalyvių grupėms.

Numatyti keli intervencijos poveikio vertinimo būdai:

- kiekvieno mokymo užsiėmimo vertinimas (trumpa grafinė anketa, pildoma tuoj po kiekvieno mokymo),
- viso intervencijos poveikio vertinimas iš pačių dalyvių ir jų mokytojų perspektyvos (grupinis interviu ir baigiamoji anketa dalyviams, kurios rezultatai lyginami su bazine pradine anketa; pusiau struktūruotas interviu su mokytojais ir/ar organizatoriais).

Taigi, eksperimentų metu duomenys renkami dviem būdais: anketavimo ir interviu. Anketavimas atliekamas eksperimento pradžioje, kai renkami baziniai duomenys apie mokymų dalyvius; mokymų metu naudojamos grafinės anketos „koriai“ (žr. 4 priedą), siekiant išsiaiškinti daromą pažangą; mokymų pabaigoje, siekiant nustatyti mokymų rezultatą (žr. 6 priedą). Grupinis interviu (žr. 5 priedą) naudotas mokymų pabaigoje ir gauti duomenys papildė anketavimo rezultatus. Laisvos formos interviu su mokytojais atskleidžia kiekvieno eksperimentinio atvejo ypatybes ir juose dalyvavusių mokytojų nuomones bei įžvalgas. Naudotas metodų ir rezultatų trianguliacijos būdas, kuris leidžia padidinti gautų rezultatų patikimumą ir pritaikomumą.

Siekiama nustatyti, kaip intervencija paveikė dalyvių susidomėjimą, naudojimą ir naudą, gaunamą iš prieigos prie interneto, o taip pat, ar kinta požiūris į skaitymą. Mokymų metu ir po mokymų gauti duomenys lyginami su bazinės anketos, pateiktos dalyviams prieš mokymų pradžią, duomenimis. Numatėme taip pat, kad kai kurie dalyviai iškris iš mokymų dėl įvairių priežasčių.

Duomenis interpretavome kokybinės teminės analizės pagalba. Pradinė kodavimo schema parengta naudojant van Dijko (2012) skaitmeninės atskirties lygmenų modelio ir Banduros

(1971) socialinės mokymosi teorijos elementus. Ji ta pati, kaip buvo naudojama ir ankstesnių tyrimų analizei (žr. 1 lentelę).

Eksperimentinio tyrimo eigos santrauka:

Užmezgami kontaktai su didžiausią skaitmeninę atskirtį patiriančių grupių ar jų paramos organizacijomis skirtingose Lietuvos vietose. Eksperimentai organizuoti su trijų viešųjų bibliotekų pagalba: Vilniaus miesto centrine biblioteka, Šiaulių miesto savivaldybės viešąja biblioteka ir Utenos Antano ir Motiejaus Miškinių viešąja biblioteka. Konsultuojamos Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto mokslininkų, viešosios bibliotekos sukūrė aštuonių užsiėmimų skaitmeninio raštingumo mokymo programą (žr. programos turinį 2 priede), skirtą įgyti naudojimosi planšetiniais kompiuteriais gebėjimų atliekant skaitmeninių komiksų skaitymo ir kūrimo užduotis. Bibliotekos atrinko dalyvius vadovaudamosios Komunikacijos fakulteto dalyvių atrankos anketa (žr. 3 priedą). Atrenkant dalyvius siekiama pritraukti mažiau skaitmeninių gebėjimų ir patirties naudotis planšetiniais kompiuteriais turinčių dalyvių. Skaitmeninio raštingumo mokymai trijose bibliotekose vyko balandžio – gegužės mėnesiais.

1. Pasirinkimas grindžiamas tuo, kad viešosios bibliotekos pakankamai vienalytės organizacijos ir jų organizaciniai skirtumai neturėtų daryti lemiamo poveikio eksperimentų rezultatams. Taip pat, jos egzistuoja įvairiose Lietuvos vietose su skirtingais bruožais, turi darbo su atskirtį patiriančiomis grupėmis patirtį ir prieigą prie potencialių eksperimentų dalyvių.
2. Kiekvienoje grupėje siekiame nustatyti skaitmeninio skaitymo ir kūrybiško medijų naudojimo įtaką vienam iš socialinės įtraukties elementų: pilietiniam aktyvumui ir bendruomeniškumui, senyvų žmonių aktyvumui ir sveikatai, neįgaliųjų darbingumui ir asmeniniam įgalinimui, socialiai atskirtų vaikų kūrybiškumui ir įsitraukimui į bendras veiklas.
3. Atrinktose grupėse nustatomas skaitančiųjų ir neskaitančiųjų kategorijos bei jų bazinis visuomeninis aktyvumas. Dalyviams siūlomi papildomi skaitmeninio skaitymo išteklių, organizuojami bendri medijų naudojimo savų tekstų kūrimui seansai su tam tikromis užduotimis. Stebima, ar ši veikla daro įtaką dalyvių nuotakai, savijautai ir elgsenai, skaitymo įgūdžiams ir įpročiams, medijų ir IRT naudojimo įgūdžiams, ir pan. Pokyčiai nustatomi lyginant su baziniais rodikliais.

Viso tyrimo metu buvo griežtai laikomasi dalyvių savanoriškumo principo. Jie galėjo bet kuriuo metu pasitraukti iš mokymų arba nedalyvauti mokslinio tyrimo procese, neatsakinėti į klausimus ir nepildyti anketų. Tyrimo pradžioje šis principas buvo paaiškintas dalyviams. Mokslininkai taip pat paaiškino, kaip bus užtikrinamas tyrimo dalyvių konfidencialumas ir jų duomenų apsauga. Visi dalyviai pasirašė sutikimą dalyvauti tyrime. Sutikimą dėl vaikų dalyvavimo tyrime pasirašė vaikų tėvai arba globėjai. Visi tyrėjai siekė įgyvendinti etiško mokslinio tyrimo reikalavimus per visą tyrimo ir jo rezultatų skelbimo laiką.

Šios tyrimo dalies rezultatai paskelbti tarptautinėse konferencijose: QQML – kiekybiniai ir kokybiniai metodai bibliotekose, 2018 m. gegužės 22-25 d. (Macevičiūtė ir Wilsonas), ISIC2020 – Informacinės elgsenos konferencija, 2018 m. spalio 7-9 d., Jogailos universitetas, Krokuvoje (Macevičiūtė ir Manžuch)

Eksperimentinių atvejų tyrimo rezultatai

Bendrųjų anketų duomenų analizės rezultatai

Tyrimo tikslas – nustatyti, ar eksperimentiniai mokymai padarė įtakos dalyvių nuostatoms ir elgsenai. Tyrimo klausimai:

- Ar eksperimentiniai mokymai padarė įtakos dalyvių skaitymui?
- Ar eksperimentiniai mokymai padarė įtakos dalyvių naudojimuisi internetu?

Anketavimas atliktas visose trijose eksperimentų dalyvių grupėse. Anketavime dalyvavo trys grupės respondentų: **kurtieji (G1)** – 11 dalyvių užpildė pradinę anketą, aštuoni – baigiamąją anketą; **vaikai (G2)** – dešimt dalyvių užpildė ir pradinę, devyni – baigiamąją anketą, **senjorai (G3)** – vienuolika dalyvių užpildė pradinę, septyni – baigiamąją anketą. Visos dalyvių grupės į bazinės anketas atsakė ir dalyvavimą tyrime pradėjo 2018 m. balandžio mėnesį. Tyrimo baigiamosios anketos užpildytos 2018 m. gegužės mėnesį. Visi dalyviai tyrime dalyvavo savanoriškai, galėjo bet kada neatsakyti į bet kurį klausimą.

Anketų rezultatai analizuoti kokybiškai, sutelkiant dėmesį į skaitymo ir naudojimosi skaitmeniniais įrenginiais bei internetu pokyčius. Dėl dalyvių skaičiaus ir eksperimentų trukmės didelės reikšmės įgyja net nedideli dalyvių atsakymų skirtumai.

G1 grupės rezultatų analizė

Iš vienuolikos **G1 grupės** dalyvių penki buvo vyrai ir šešios moterys.

G1 dalyvių bendra charakteristika

Apibendrinus G1 grupės (kurtieji) demografinių klausimų atsakymus galima apibūdinti tipinį G1 grupės dalyvį. Penki (apie pusę) G1 grupės dalyvių buvo dirbantys, dažniausiai profesinių paslaugų srityje. Penki G1 dalyviai nurodė, kad jų pajamos nepakankamos pragyventi arba leidžia patenkinti tik būtiniausius poreikius, penki – kad pakankamos, o kartais leidžiančios ir sutaupyti. Beveik visi (8; kiti neatsakė) G1 grupės dalyviai atostogavo per paskutinius metus, du trečdaliai užsienyje (pagal išvardintų šalių pavadinimus galima daryti prielaidą, kad emigrantų pamėgtuose šalyse), likę trys – Palangoje. Septyni G1 grupės dalyviai teigė esantys visiškai sveiki. Aštuoni dalyviai dažnai bendrauja tiek su šeima, tiek su draugais.

Pažymėtinas gana didelis G1 grupės dalyvių aktyvumas lankantis renginiuose – beveik visi (9-10) per paskutinius 12 mėn. yra buvę šventėje, svečiuose, kine, restorane, sporto renginyje. Kiek mažiau (po 8) lankėsi teatre, bažnyčioje, o mažiausiai (po 6) buvo koncerte ar parodoje. G1 grupės dalyviai menkai dalyvauja kokių nors grupių ar organizacijų veikloje, kiek išsiskiria pomėgių ir sporto klubai, kurių veikloje dalyvavo 4–5 dalyviai. Išsiskyrė viena aktyvi dalyvė moteris – ji pažymėjo, kad yra aktyvi visų išvardintų grupių narė. Šeši G1 grupės dalyviai balsavo paskutiniuose rinkimuose į seimą ir vos vienas – savivaldybės rinkimuose. Taigi galima daryti išvadą, kad nors pajamų lygis šioje grupėje nėra aukštas, tačiau dauguma dalyvių aktyviai dalyvauja kultūriniame gyvenime, turtingai leidžia laisvalaikį, nors nepasižymi didesniu politiniu aktyvumu.

Skaitymo įpročiai

G1 grupės dauguma (8) dalyvių (kurtieji) atsakė mėgstantys skaityti. Savo malonumui per praėjusį mėnesį prieš tyrimą jie skaitė laikraščius ir žurnalus. Dažniausiai buvo minimi vietinis laikraštis *Šiauliai*, *Lietuvos rytas*, *Žmonės*, internetas. Esminio skirtumo tarp paminėtų skaitinių prieš tyrimą ir po tyrimo nebuvo.

Skaitymo dažnumas klausiant prieš tyrimą pasiskirstė vienodai – po tris dalyvius save priskyrė prie skaitančių kartą per dieną, kartą per mėnesį ir kelis kartus per metus. Po tyrimo

paklausus ar jie skaitė per praėjusį mėnesį, visi atsakė, kad taip. Tai galėtų reikšti, kad kai kurių dalyvių skaitymo dažnumas paskutinį mėnesį padidėjo, tai paremia ir trijų dalyvių atsakymai, kad jie skaitė daugiau.

Daugumas G1 grupės dalyvių skaitinius perka (8), kiek mažiau prenumeruoja (5). Gerokai mažiau skaito bibliotekoje (3) ar skolinasi iš draugų (2) ir tik vienas skolinasi iš bibliotekos ar gauna iš "organizacijų". Tarp G1 grupės dalyvių dominančios informacijos vyravo bendros žinios apie politiką (5) ir informacija apie pomėgius ir laisvalaikį (6). Šią dominančią informaciją jie dažniausiai rasdavo internete (6 atsakymai), o tai yra daugiau interneto paminėjimų nei klausiant ką jie skaito.

Baigiamosios anketos metu tik viena dalyvė atsakė, kad per paskutinį mėnesį ji skaitė komiksus, patikslindama, kad perskaitė vieną komiksą. Tačiau penki baigiamosios G1 grupės dalyviai atsakė, kad skaitys komiksus ateityje, po keturis – kad rekomenduos draugams bei šeimos nariams bei kurs komiksus patys.

Skaitmeninių technologijų ir įrenginių naudojimas

Daugiausiai G1 dalyviai naudojami išmaniaisiais telefonais (10) ir nešiojamaisiais kompiuteriais (8), kiek mažiau stacionariais kompiuteriais (4). Tačiau po mokymų atsirado daugiau dalyvių, kurie naudojami planšetiniais kompiuteriais (2 pradžioje, 6 pabaigoje). Skaityklių naudotojų skaičius (2 dalyviai) nepakito.

Dauguma grupės dalyvių naudojami internetu kiekvieną dieną (8 pr., 5 pb.) ir dažnai (2 pr., 3 pb.) ir jungiasi prie jo tais įrenginiais, kuriuos dažniausiai naudoja. Dažniausiai internetą jie naudoja namie (9), kiek rečiau darbe. Po mokymų padaugėjo dalyvių, naudojančių internetą bibliotekoje (2 pr., 5 pb.). Dažniausiai internetas naudojamas bendravimui: pradžioje Facebooką naudojo 11 dalyvių, Skype'ą – 8, skelbė nuotraukas – 9, žinutes rašė ir skaitė – 8; pabaigoje kiek mažiau dalyvių nurodė naudojantys Facebooką (6) ir naudojantys žinutes (4) bei nuotraukas (4). Taip pat populiarius interneto naudojimas įvairioms laisvalaikio formoms: žaidimams (9 pr., 6 pb.), skaitymui (9 pr., 7 pb.), filmų peržiūrai (9 pr., 8 pb.). Populiariausios internetinės bankų paslaugos (8 pr., 5 pb.). Po septynis dalyvius naudojami internetu ieškodami informacijos, mokymo ir darbo tikslais; šeši rašė komentarus interneto svetainėse. Mažiausiai populiarius pirkimas internetu (4 pr., 2 pb.). Baigiamojoje anketoje trys dalyviai nurodė, kad internete skaito komiksus, o keturi, kad skaito knygas.

Šioje grupėje regis sumažėjo dalyvių pasitikėjimas savimi savarankiškai naudojant kompiuterį (vidutinis balas prieš mokymus 6,4, o po mokymų 5,9). Tai greičiausiai galima paaiškinti dalyvių kaita mokymų metu. Tačiau padaugėjo dalyvių, kuriems tapo aiškiau, kaip naudotis internetu (5,5 balo prieš mokymus, 5,8 po jų), ir lengviau tai daryti (5,4 prieš ir 5,8 po mokymų). Padaugėjo dalyvių, manančių, kad naudoti internetą yra „gerai“ (6,2 prieš ir 6,7 balo po mokymų) ir „malonu“ (6,6 prieš ir 7, 0 po mokymų).

Dauguma dalyvių tvirtino, kad visi arba daug jų pažįstami naudoja internetą (8). Trys nurodė, kad jį naudoja tik keli pažįstami. Tačiau tai, kad jie naudoja internetą yra patogu šeimos nariams (9), kolegoms (8), savivaldybei (7) ir kitoms organizacijoms (1).

Naudotis internetu per artimiausius tris mėnesius numatė beveik visi grupės dalyviai. Vienas teigė, kad nesijungs prie interneto, nes neturi iš kur.

Išvada

G1 grupės pradinės ir baigiamosios anketos rezultatų palyginimas rodo, kad mokymai galėjo padaryti įtaką dalyvių skaitymo dažnumui ir padidinti interneto naudojimo aiškumą bei malonumą. Taip pat mokymai padidino bibliotekos paslaugas naudojančių dalyvių skaičių.

G2 grupės rezultatų analizė

Iš dešimties **G2 grupės** dalyvių šeši buvo berniukai ir keturios mergaitės. Šių dalyvių atsakymus lėmė jų jaunas amžius. Bendrosios anketos buvo šiek tiek pritaikytos vaikams (pvz., atsakyta klausimų apie darbą, politinį aktyvumą, palikti tik kai kurie namų ekonomikos aspektai, pakeistos interneto naudojimo tikslų formuluotės).

G2 dalyvių bendra charakteristika

Apibendrinus G2 grupės (vaikai) demografinių klausimų atsakymus galima apibūdinti tipinį G2 grupės dalyvį. Kas antras (iš 10) G2 grupės dalyvis yra trečiokas (apie 10 metų amžiaus), kita pusė – viena klase jaunesni arba vyresni. Pusė G2 dalyvių nurodė, kad šeimos pajamų užtenka tik pavalgyti, kita pusė – kad jos pakankamos ir pramogoms, ir leidžia sutaupyti. Dauguma (8/10) G2 grupės dalyvių atostogavo per paskutinius metus, pusė jų užsienyje, kita pusė – Lietuvoje, dažniausiai prie jūros. Beveik visi G2 grupės dalyvių teigė esantys visiškai sveiki. Absoliučiai visi dažnai bendrauja tiek su šeima, tiek su draugais. Beveik visi per paskutinius 12 mėn. yra buvę kine ir svečiuose, pusė dalyvių – teatre, restorane, šventėje ar bažnyčioje. Trečdalis lankėsi parodoje, o vos po vieną buvo koncerte ar sporto renginyje. G2 grupės dalyviai menkai dalyvauja kokių nors grupių ar organizacijų veikloje, kiek išsiskiria tėvų ar mokyklos grupės, kurių veikloje dalyvavo apie pusė dalyvių.

Skaitymo įpročiai ir kūrybinės nuostatos

G2 grupės dalyvių dauguma (8 vaikai) atsakė mėgstantys skaityti. Savo malonumui per praėjusį mėnesį prieš tyrimą jie skaitė įvairias knygas. Esminio skirtumo tarp paminėtų skaitinių prieš tyrimą ir po tyrimo nebuvo.

Klausiant apie skaitymo dažnumą pusė (5) dalyvių teigė skaitantys kartą per dieną, trys – kartą per mėnesį, ir du – kelis kartus per metus. Po tyrimo paklausus ar jie skaitė per praėjusį mėnesį, septyni atsakė, kad taip. Čia apčiuopiamo skaitymo dažnumo pasikeitimo prieš ir po tyrimo konstatuoti negalima, kita vertus, šeši dalyviai po tyrimo teigė, kad paskutinį mėnesį skaitė dažniau.

Daugumas G2 grupės dalyvių skaitinius skolinasi iš bibliotekos į namus (8), kiti būdai nepopuliarūs. Tarp G2 grupės dalyvių dominančios informacijos vyravo informacija apie mokymąsi (6). Dar juos domino informacija apie pomėgius ir laisvalaikį (4). Šią dominančią informaciją jie dažniausiai rasdavo internete (6 atsakymai, o klausiant ką skaitė, dažniausiai nurodydavo knygų pavadinimus, visai neminėdami interneto).

Baigiamosios anketos metu keturi dalyviai atsakė, kad per paskutinį mėnesį jie skaitė komiksus, patikslindami, kad du dalyviai perskaitė po vieną komiksą, dar du – po du ir keturis. Septyni baigiamosios G2 grupės dalyviai atsakė, kad skaitys komiksus ateityje, šeši – kad rekomenduos draugams bei šeimos nariams. Keturi teigė, kad kurs komiksus patys (kompiuteriu, planšete ar telefonu). Dalyviai neketino savo kuriamų komiksų rodyti plačiam ratui – tik du atsakė, kad rodytų draugams ar tėvams, kaip priežastis nurodydami nedidelį mokėjimą kurti ar nenorą tapti komiksų kūrėjais.

Skaitmeninių technologijų ir įrenginių naudojimas

Daugiausia vaikų naudojasi išmaniaisiais telefonais (9 pr., 8 pb.). Stacionarinių, nešiojamųjų ir planšetinių kompiuterių naudojimo duomenys pradinėje ir baigiamojoje anketoje smarkiai skiriasi: pradžioje 9 nurodė, kad naudojasi stacionariniais, 7 planšetiniais, 6 nešiojamaisiais kompiuteriais, pabaigoje – 4 stacionariais, 5 nešiojamais, 6 planšetiniais kompiuteriais. Greičiausiai mokymai padėjo vaikams suvokti skirtumus tarp šių įrenginių ir galutiniai duomenys tiksliau atspindi realią padėtį.

Kiekvieną dieną ir dažnai internetu naudojasi dauguma vaikų, tačiau pora neatsakė į klausimą arba nurodė, kad jungiasi prie jo retai. Penki vaikai jungiasi prie interneto išmaniaisiais telefonais, pora stacionariniais kompiuteriais. Daugiausiai vaikų nurodė, kad naudojami internetu namie (9) ir bibliotekoje (4 pr., 5 pb.), dar pora paminėjo kitas vietas, tačiau jų nenurodė. Internetu vaikai daugiausiai klausosi muzikos (9 pr., 7 pb.), žiūri filmus (8 pr., 7 pb.), žaidžia (7 pr., 6 pb.), naudojami Facebooku (6). Kita veikla domisi kur kas mažiau vaikų, bet po mokymų daugiau vaikų nurodė, kad ieško internete informacijos (3 pr., 5 pb.). Baigiamojoje anketoje du dalyviai pažymėjo, kad internete skaito komiksus, ir du, kad skaito knygas, nors šiaip skaitymo nepažymėjo nė vienas vaikas nei pradinėje, nei baigiamojoje anketoje.

Bendrai vaikai drąsiai naudojami internetu, nors pradinėje anketoje vienas nurodė, kad labai bijo juo naudotis be pašalinės pagalbos. Po mokymų tokių atsakymų anketose neliko. Vertinimų vidurkis ir prieš, ir po mokymų buvo 6,3 iš 7 balų. Visiems buvo pakankamai aišku, kaip naudotis internetu (vidutiniškai 6,7 pr., ir 7,0 pb.), nors lengvumo laipsnis svyravo tarp 4 ir 7 (vidurkis: 6,6). Visi vaikai vertino internetą gerai ir labai gerai (vidutiniškai 5,8 iš 7 balų pr. ir 6,4 pb.) bei nurodė, kad naudotis internetu yra malonu (5,8 pr. ir 6,2 pb.).

Vaikai taip pat nurodė, kad visi (4) arba daug (2) jų pažįstamų naudoja internetą, bet keturi dalyviai teigė, kad tik keli pažįstami tai daro. Net aštuoni dalyviai nurodė, kad šeimos nariams patogu tai, kad vaikai naudojami internetu, tik keturi paminėjo draugus ir trys nurodė savivaldybę.

Visi per artimiausius tris mėnesius numato naudotis internetu žaidimams, mokymuisi ir „viskam“. Vienas vaikas nesijungs prie interneto dėl akių problemų.

Išvada

Iš pateiktų rezultatų galima matyti, kad vaikams mokymai padarė įtakos ir pripratino prie komiksų medijos. Taip pat greičiausiai mokymai padėjo vaikams suprasti skirtumus tarp įvairių skaitmeninių įrenginių ir jų teikiamų galimybių, o taip pat šiek tiek padidino naudojimosi internetu aiškumą, lengvumą ir malonumą.

G3 grupės rezultatų analizė

Iš vienuolikos **G3 grupės** dalyvių vienas buvo vyras ir dešimt moterų.

G3 dalyvių bendra charakteristika

Apibendrinus G3 grupės (senjorai) demografinių klausimų atsakymus galima apibūdinti tipinį G3 grupės dalyvį. 10 iš 11 dalyvių buvo moterys. 3 iš 11 G3 grupės dalyvių dirbo dalimi etato, dažniausias profesinių paslaugų srityje. Trys iš G3 dalyvių nurodė, kad jų pajamos nepakankamos pragyventi arba leidžia patenkinti tik būtiniausius poreikius, aštuoni – kad pakankamos, o kartais leidžiančios ir sutaupyti. Devyni G3 grupės dalyviai atostogavo per paskutinius metus, beveik visi užsienyje (pusė iš išvardintų šalių – emigrantų pamėgtos šalys). Penki G3 grupės dalyviai teigė sergantys kaip ir visi, keturi – turintys chronišką ligą. Visi dažnai bendrauja tiek su šeima, tiek su draugais. Pažymėtinas ypač didelis G3 grupės dalyvių aktyvumas lankantis renginiuose – beveik visi (10) per paskutinius 12 mėn. yra buvę teatre, koncerte, svečiuose, šventėje ar parodoje. Kiek mažiau (8) lankėsi kine, restorane ar bažnyčioje, o mažiausiai (4) buvo sporto renginyje. G3 grupės dalyviai beveik nedalyvauja kokių nors grupių ar organizacijų veikloje, kiek išsiskiria pomėgių klubai, kurių veikloje dalyvavo 7 dalyviai. Aštuoni G3 grupės dalyviai papildė, kad yra trečiojo amžiaus universiteto nariai. Pažymėtinas ypač didelis G3 grupės balsavimo aktyvumas – visi G3 dalyviai teigė balsavę paskutiniuose rinkimuose į seimą ir savivaldybės rinkimuose.

Skaitymo įpročiai

Visi G3 grupės (11) dalyviai (senjorai) atsakė mėgstantys skaityti. Savo malonumui per praėjusį mėnesį prieš tyrimą jie skaitė knygas (romanus; beveik visi, 10 atsakymų), kiek mažiau – laikraščius ir žurnalus (po 7 paminėjimus). Esminio skirtumo tarp paminėtų skaitinių prieš tyrimą ir po tyrimo nebuvo.

Dešimt G3 grupės dalyvių teigė, kad skaito kartą per mėnesį. Po tyrimo paklausus ar jie skaitė per praėjusį mėnesį, taip pat visi atsakė, kad taip. Tuo pačiu jie manė, kad per paskutinį mėnesį jie neskaitė dažniau nei anksčiau.

Daugumas G3 grupės dalyvių skaitinius perka (8) arba skolinasi iš bibliotekos į namus (9). Kiek mažiau skolinasi iš draugų (5). Dar mažiau prenumeruoja ar skaito bibliotekoje (po 2).

Tarp G3 grupės dalyvių dominančios informacijos vyravo informacija apie pomėgius ir laisvalaikį bei sveikatą (po 10), gerokai mažiau – bendros žinios apie politiką (5). Šią dominančią informaciją jie dažniausiai rasdavo internete (10 atsakymų), kuris minimas dažniau negu kiti skaitiniai, gerokai mažiau – knygose (4). Reikėtų patyrinėti ar mokymų dalyviai informacijos paiešką ir skaitymą internete tapatina su žurnalų, laikraščių ir knygų skaitymu, ar suvokia jį kaip skirtingą veiklą.

Baigiamosios anketos metu du dalyviai atsakė, kad per paskutinį mėnesį jie perskaitė po vieną komiksą, dar du dalyviai – po du. Penki baigiamosios G1 grupės dalyviai atsakė, kad skaitys komiksus ateityje, po šešis – kad rekomenduos draugams bei šeimos nariams bei kurs komiksus patys. Kurti komiksus dažniausiai ketino planšetiniu kompiuteriu iš nuotraukų. Dalyviai ketino noriai rodyti savo komiksus draugams ir šeimai.

Skaitmeninių technologijų ir įrenginių naudojimas

Daugiausiai senjorų naudojasi išmaniaisiais telefonais (10), ir stacionariniais kompiuteriais (7). Tačiau daugiau kaip pusė taip pat naudoja nešiojamais ir planšetiniais kompiuteriais. Nė vienas nenaudoja skaityklės.

Dauguma senjorų naudojasi internetu kiekvieną dieną, keli – dažnai. Prie jo didžioji dalyvių dalis jungiasi stacionariniais ir nešiojamais kompiuteriais, tik keli ir kitais turimais prietaisais. Visi jungiasi prie interneto namuose, o pusė dar ir bibliotekoje bei kitose vietose. Senjorai ypatingai aktyviai naudoja Facebooką, ieško informacijos, rašo ir skaito žinutes, naudoja banko paslaugomis bei skelbia nuotraukas, o taip pat skaito, perka prekes, naudoja internetu mokymosi tikslais, žiūri filmus. Net penki baigiamojoje anketoje nurodė, kad skaito komiksus.

Pradinėje anketoje trys grupės dalyviai nurodė, kad nelabai pasitiki savimi naudodamiesi internetu be pašalinės pagalbos. Baigiamojoje anketoje visi nurodė, kad nebijo arba visiškai nebijo naudotis internetu (vidurkis 6,5 iš 7 balų). Naudojimosi internetu aiškumas prieš mokymus buvo įvertintas 6,0 balo, o baigiamojoje anketoje 6,4 balo; lengvumas atitinkamai 5,3 ir 6,4 balo. Teiginį „Internetą naudoti gerai“ prieš mokymus senjorai įvertino 6,1, o po jų 6,5 balo; tuo tarpu naudojimo malonumas beveik nepakito (6,6 balo prieš ir 6,7 balo po mokymų).

Senjorai nurodė, kad dauguma (9) arba visi (2) jų pažįstami naudoja internetu. Labai patogu, kad senjorai naudotųsi internetu, yra visų vienuolikos dalyvių šeimos nariams ir dešimties dalyvių kolegoms bei draugams. Savivaldybę ir kitas valstybines įstaigas nurodė keturi dalyviai.

Devyni dalyviai planuoja per ateinančius tris mėnesius jungtis prie interneto stacionariais kompiuteriais, aštuoni išmaniais telefonais, net penki numato tam naudoti planšetinius kompiuterius. Daugiausia numato naudotis internetu bendravimui, informacijos paieškai ir bankinėms operacijoms bei savo malonumui. Vienas dalyvis nurodė skaitymo tikslą.

Šiame etape išsiaiškinti ir komiksų pasirinkimo motyvai atsižvelgiant į jų viršelius. Vyrishkos lyties respondentai dažniau rinkdavosi knygas pagal viršelius ir patrauklų pavadinimą, moteriškos – pagal žinomą autorių.

Išvada

Mažiausiai įtakos mokymai padarė dalyvių skaitymo dažnumui, nors penki pradėjo skaityti komiksus, o kita pusė grupės narių ketina juos skaityti ateityje bei rekomenduoti šeimos nariams ir draugams. Mokymų metu senjorams tapo aiškiau ir lengviau naudotis internetu, jie pradėjo jį vertinti pozityviau.

Visų grupių rezultatų apibendrinimas

Eksperimentinių mokymų laikas buvo per trumpas, kad galima būtų stebėti žymius pakitimus dalyvių grupėse. Visi mokymų dalyviai turėjo prieigą prie įvairių skaitmeninių įrenginių, todėl fizinės prieigos problemų nepatyrė. Visi turėjo tam tikrų gebėjimų naudotis ir jais, ir internetu, nors galima pastebėti skirtumų tarp skirtingų grupių skaitymo ir naudojimosi internetu gebėjimų. Tai taip pat neleidžia matyti ypatingai didelių jų pokyčių per trumpą laiką. Tačiau kiekvienos grupės dalyviai nurodė pakitimus, susijusius su naujos komiksų medijos atsiradimu skaitymo repertuare. Kiekvienoje grupėje taip pat galima matyti padidėjusį naudojimosi internetu aiškumą, lengvumą, malonumą, bei bendrą teigiamą tokios veiklos vertinimą.

„Korių“ analizės rezultatai

Tyrimo metodika

Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip mokymų dalyviai vertino savo dalyvavimo mokymuose rezultatus: naujai įgytas žinias apie skaitymą, naujus darbo su technologijomis gebėjimus, įsitraukimą į mokymus.

Tyrimo klausimai:

- Ar mokymų dalyviai padarė skaitmeninio skaitymo ir kūrybinio rašymo pažangą? Jei taip, tai kaip ją apibūdina?
- Ar mokymų dalyviai įgijo naujos skaitmeninių įrenginių ir technologijų naudojimo patirties? Jei taip, tai kaip ją apibūdina?

Tyrimas skiriamas nustatyti dalyvių daromos pažangos laipsniškumą ir eiliškumą. Tam naudojamas supaprastintas grafinės anketos variantas (priedas 4), kuriame pagrindinis klausimas „Kas įsiminta įvyko šios dienos užsiėmimo?“ skaidomas į penkias dalis:

- Ką įsiminiau
- Ką sužinojau apie komiksus
- Ką sužinojau apie kompiuterius/internetą
- Padariau
- Patiko
- Nepatiko

„Korius“ mokymų dalyviai pildė po kiekvieno užsiėmimo. Gauti duomenys interpretuojami naudojant teminę įrašų analizę. Temos suformuluotos pagal tyrimo klausimus.

Ne visi kiekvieno užsiėmimo dalyviai užpildė „korus“, ne visi užpildytus „korus“ atidavė mokytojams. Be to, nebuvo reikalaujama ką nors įrašyti į kiekvieną akele. Vis dėlto, gautų fragmentiškų duomenų analizė, leidžia daryti tam tikrus apibendrinimus.

Kurčių ir neprigirdinčių grupės „kurių“ analizė

Kurčių ir neprigirdinčių grupė dalyvavo keturiuose mokymuose. Iš viso buvo gauti 12 dalyvių užpildyti „koriai“, kurie pasiskirstė taip:

Data	Užpildytų „kurių“ skaičius
2018-04-12	6
2018-04-26	6
2018-05-03	8
2018-05-17	4

2 lentelė: Kurčių ir neprigirdinčių grupės grafinių anketų pasiskirstymas

Daugiausia naujų žinių apie komiksus dalyviai įgijo per pirmuosius du užsiėmimus. Juose akcentuojamas „naujų žinių bagažas“, ir pirmą kartą patirti įspūdžiai: susipažinimas su komiksu „Leičiai“, susitikimas su komiksų kūrėju, bendrai komiksų medija, kalbomis, kuriomis komiksai leidžiami. Daugelis akcentuoja žinias apie lietuviškus komiksus. Dalyviai pabrėžia žinių ir įspūdžių naujumą ar netikėtumą:

- Pirmą kartą bendravau su T. Mitkum. Buvo įdomu, nustebino komiksų leidinys „Leičiai“.
- Įsiminė „Marvel“ – didžiausias komiksų tinklas.
- Lietuvoje dauguma rašančių komiksus yra moterys, nors paplitusi nuomonė, kad tai vyrai.
- Nebūtina mokėti gerai piešti [norint kurti komiksus]

Trečiajame užsiėmime dalyviai susipažino su komiksu istorija ir pažymi, kad „patiko įsivaizduoti komiksų istoriją“, nors kai kam istorinės žinios sukelia ir sutrikimą, nes „sunku įvardyti“, ką sužinojo.

Praktiniai komiksų kūrimo elementai atsiranda nuo antrojo užsiėmimo, ir dalyviai nurodo ne tik, kad „aprašė komikso pasakojimą“ ar „rašė istoriją“, bet ir kad įsiminė šį procesą kaip naujieną šalia žinių apie lietuvių autorių komiksus.

Praktinių kūrybinių įgūdžių treniravimas atsiranda kartu su interneto naudojimo įgūdžiais nuo antrojo užsiėmimo. Jame akcentuojama komiksų paieška internete, komiksų svetainės, lietuviškų komiksų paieškos ir skaitymo internete galimybė. Dalyviai nurodo, kad sužinojo:

- Kur rasti lietuviškų komiksų internete
- Kad internete galima rasti ir peržiūrėti lietuviškus komiksus
- Apie naudingas internetines svetaines su lietuviškais komiksais

Trečioji ir ketvirtoji užsiėmimo „kuriuose“ dominuoja praktinės žinios apie internetą, planšetes ir taikomųjų programėlių naudojimą. Viena iš čia išskylančių temų yra bendros

interneto paieškos įgūdžiai. Dalyviai nurodo, kad ligi šiol internete ieškojo informacijos apie laisvalaikio pomėgius (mezgimą, sportą, žaidimus), o taip pat naudojo interneto socialines medijas ir komunikacijos priemones (Facebooką, Skype'ą ir pan.). Dabar šias žinias papildė komiksų paieškos priemonės. Skaitmeniniai komiksai aiškiai padarė dalyviams išpūdį, nes „koriuose“ jie akcentuoja ankstesnes žinias apie popierinius komiksus kaip ribotas, o naujas kaip jas išplečiančias į interneto erdvę. Vienas pirmą kartą atvykęs dalyvis teigia nieko naujo apie kompiuterius ir internetą nesužinojęs, tuo tarpu kiti penki nurodo susipažinę su programėle „Comic strip“ ir atlikę pirmuosius bandymus kurti komiksus iš pačių padarytų nuotraukų.

Ketvirtojo užsiėmimo dalyviai ypač akcentuoja, ką jie padarė ir įgytus praktinius gebėjimus:

- Išmokau praktiškai naudotis programa
- Padariau paveikslėlį
- Kūriau komikso istoriją ir komiksą
- Kompiuteriu mokiausi kurti komiksą

Visuose „koriuose“ aiškiai žymima, kad mokymai patiko ar labai patiko. Kartkartėmis konkrečiau nurodoma, kad patiko „kurti komiksą“, „viskas apie komiksų mediją“, „lietuvių autorių komiksai“, ar „naujos žinios apie komiksus“. Kur kas rečiau dalyviai nurodo, ką jie įsiminė. Konkrečiau negu „komiksus“, bet vis tiek miglotai, tai nurodo tik trys dalyviai: komiksų tinklą „Marvel“, kaip naudotis programėle ir kaip naudotis planšete.

Senjorų grupės „korių“ analizė

Senjorų grupės dalyviai pildė „korius“ tik dviejuose užsiėmimuose, tačiau žymėjo žinias ir gebėjimus, įgytus per kelis kartus. Taip pat senjorų grupės darbas vyko žymiai intensyviau negu kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų grupės. Iš viso buvo gauta 11 respondentų atsakymai.

Data	Užpildytų korių skaičius
2018-04-18	10
2018-05-02	8

3 lentelė: Senjorų grupės grafinių anketų pasiskirstymas

Šioje grupėje labiau akcentuojamos taikomosios žinios apie komiksus, negu bendros. Tik vienas dalyvis pabrėžė, kad sužinojo komiksų istoriją. Daugiausiai buvo akcentuojama, kad dalyviai išmoko komiksus skaityti ir kurti:

- Sužinojome kaip kurti komiksus
- Kaip kurti komiksą su herojais ir paveikslėliais
- Kūrybinis procesas

Kūrybos procesas siejamas su technologijos procesais. Pirmiausiai dalyviai išmoko:

- Kaip išsaugoti komiksą, parsisiųsti į *Gmail* ar kitam asmeniui
- Kad galima juos išsaugoti ir pasidalinti.

Vėliau atsiranda sudėtingesni ir kūrybiškesni procesai:

- Kaip kurti komiksus iš nuotraukų
- Kaip juos kurti ir keisti
- Kaip kurti komiksus su programėle „Comic Strip“

Įdomu tai, kad rubrikoje „Įsiminiau“ dalyviai netikėtai akcentuoja žinias, įgytas skaitant vieną iš komiksų, nors paties šio komikso skaitymo jie nemini kaip ypatingos naujovės. Jie teigia, kad įsiminė:

- Įdomių faktų apie Dariaus ir Girėno biografijas
- Stasys Girėnas kilęs iš didelės šeimos (16 vaikų)
- Dariaus ir Girėno gyvenimo istoriją
- Nauji faktai apie Darių ir Girėną (16 vaikų)

Įgyti interneto bei kompiuterio naudojimo gebėjimai taip pat glaudžiai siejami su komiksų paieška, naudojimu ar kūrimu.

Paveikslų paiešką ir išsaugojimą dalyviai mini kaip svarbias žinias apie kompiuterio ir interneto naudojimą abiejų užsiėmimų „koriuose“. Pirmiausia įgytos žinios apie paveikslėlių paiešką ir rastųjų išsaugojimą:

- Kaip atrasti paveikslėlius internete, išsaugoti juos ir surasti kompiuteryje (1)
- Kaip išsaugoti paveikslėlius iš Google naršyklės (1)
- Kaip atlikti paveikslėlių paiešką (1)
- Sužinojau kaip išsaugoti komiksus, kopijuoti paveikslėlius (1)

Vėliau jau kalbama apie pačių sukurtų paveikslėlių išsaugojimą ir darbą su programėle:

- Komikso išsaugojimas ir atsisiuntimas į el. paštą (2)
- Kaip išsaugoti nuotraukas (2)
- Išmokau „Comic Strip“ programą (2)

Daugiausia informacijos senjorų grupės dalyviai pateikia apie tai, ką jie spėjo padaryti užsiėmimų metu. Kai kurie akcentuoja pačių istorijų kūrimą

- Padariau dvi komiksų istorijas
- Tris komiksus sukūriau

Arba naudotą medžiagą ir jos dėstymo būdą:

- Padariau komiksų koliažą ir išsaugojau savo el. pašte
- Sukūriau komiksą iš kelių paveikslėlių

Treti ypatingas technines priemones, kurias naudojo komikso kūrimui:

- Du komiksus su „Comic Strip Creator“ programa
- Dvi nuotraukas su komikso filtrais

Antrojo užsiėmimo „koryje“ kur kas svarbiau paminėti kurto komikso temą. Dalyviai pristato savo kūrybiškumo įrodymus:

- Padariau komiksą „Dukros ožiukai“

- Su programa sukūriau komiksą „Vaikų darželyje”
- Padariau savo nuotrauką su komiksu ir komiksą apie dukrą ir mamą
- Padariau komiksą „Bibliotekos katinas”
- Padariau komiksą anekdotą

Tačiau abiem atvejais pabrėžiamas darbo su technologijomis žinių ir gebėjimų įsiminimas, tokių kaip komikso parsiuntimas, dalinimasis sukurta paveikslėlių istorija, nuotraukų išsaugojimas ir išsiuntimas, specialių komiksų kūrimo programėlių naudojimas. Tačiau vienas dalyvis nurodo, kad įsiminė „daug naujos informacijos apie nuotraukas ir rašymą.”

Labiausiai motyvuoja dalyvius ir jiems patinka konkretus darbo procesas. Vieni mini tiesiog pasitenkinimą kūrybos momentais:

- Labai smagu kurti istorijos paveikslėlius
- Dirbti su planšete, kurti komiksus

Kitus traukia užsiėmimo teikiama nauda:

- Darbo stilius (patiko), tiesiog dirbame praktinį darbą, kuris davė didelę naudą
- Viskas, ko mokėmės
- Smagu kurti komiksą pagal paveikslėlius, sutaupant laiko jų piešimui

Nauda matoma ir kaip „žinių akiračio praplėtimas”. Reikia paminėti ir tuos, kuriems pasitenkinimą teikia socialiniai bendravimo aspektai:

- Kurti komiksus, fotografuoti grupės draugus

Nė vienas senjoras nemini jokių nepatikusių dalykų ar demotyvuojančių veiksnių.

Vaikų grupės „korių“ analizė

Vaikų iš mažas pajamas turinčių šeimų grupėje dirbo dešimt dalyvių. Jie pildė „korus” po kiekvieno iš penkių užsiėmimų. Lentelėje matyti, kiek korių buvo užpildyta po kiekvieno iš jų.

Data	Užpildytų „korių“ skaičius
2018-04-18	10
2018-04-25	7
2018-05-02	8
2018-05-09	6
2018-05-16	5

4 lentelė: Vaikų grupės grafinių anketų pasiskirstymas

Vaikų grupės gražintų po kiekvienos dienos „korių” skaičius, o taip pat atsakymų ilgumas ir įvairovė mažėja su kiekvienu užsiėmimu. Tai lėmė du veiksniai. Vienas iš jų – didesnis pamokų skaičius ir trumpesnės pertraukos tarp korių pildymo. Šis veiksnys betarpiškai lėmė

antrąjį – vaikų dėmesio išlaikymą. Tos pačios formos pildymas kiekvieną kartą akivaizdžiai jiems nusibodo. Panašų atsakymų skaičiaus reiškinių stebime ir neprisigirdinčiųjų bei kurčiųjų grupėje, nors jų atsakymų ilgumas išlieka panašus visuose užsiėmimuose.

Atsakymai rodo žinių apie komiksus kaitą per visą mokymų laiką. Pradžioje jos yra daugiau faktinio pobūdžio. Vaikai sužinojo, kad komiksai atsirado „iš Amerikos ir Japonijos“ (3), kad jie „būna ir spalvoti“, „kas yra mangos“, kad jų „būna įvairių“.

Vėliau žinios siejamos su jų kūrimo procesu, t. y. sužinoma „kaip kurti komiksus“, „kad galima sudėlioti korteles“, „kad komiksus be teksto sunku sugalvoti“. Atskiriami tam tikri komiksų bruožai: „yra loginių komiksų“, „jie yra juokingi.“ Toliau atsiranda konkretūs gebėjimų įvardijimai, kai vaikai išbando procesus patys: „kaip galima kurti iš nuotraukų“, „komiksus galima kurti „Foto Talks“, „kaip komiksus fotografuoti“, „kad reikia pasidaryti 50 nuotraukų“, „komiksams daromos nuotraukos“.

Antras užsiėmimas aiškiai skirtas bendram komiksų kūrimui, nes rubrikoje „Padariau“ vaikai nurodo:

- kūrėu komikso tekstą
- rašiau ir dėlioju komiksus,

ir netgi

- sukūrėu istoriją apie Garfildą ir prezidentą

Kur kas mažiau vaikai pripažįsta, kad sužinojo naujų dalykų apie internetą ar kompiuterius. Tik pirmos dienos koriuose nurodoma, kad jie sužinojo, kaip įjungti kompiuterį ar planšetę, kaip keisti ekrano foną ar atsisiųsti programėlę. Per visas kitas dienas tik vienas respondentas įrašė, kad „išmokau naudotis „Foto Talk““.

Tai akivaizdžiai kertasi su tuo, kas nurodoma rubrikoje „Padariau“. Pirmą dieną joje vaikai daugiausiai akcentuoja nuotraukų darymą (8), programėlių atsisiuntimą (3), o vienas ir tai, kad užsiregistravo per planšetę. Nuotraukų ir foto komiksų kūrimas taip pat vyrauja ir trečiojo bei ketvirtojo užsiėmimų „koriuose“. Tuo tarpu paskutinę dieną vaikai tvirtina, kad jie fotografavosi patys („nusifotkinau“, „nusifotgrafavau“).

Tarp įsimintų dalykų randame ir faktinių („komiksai atkeliavo iš Amerikos“, „išpopuliarėjo 20 amžiuje“, „sužinojau naujas programėles“), ir instrumentinių („kaip reikia naudotis internetu“, „kaip įdėti filtrus“, „kaip programėle kurti komiksus“) žinių. Tačiau antrojo užsiėmimo koriuose atsiranda ir bendresnių, abstraktesnių dalykų:

- Komiksai ne tik paveikslukai, reikia ir rašyti
- Kaip įsižiūrėti į paveikslėlius
- Įsiminiau kaip reikia daryti burbulus (čia instrumentinės žinios dera su abstraktesniu teksto ir vaizdo santykio supratimu)

Su kūrybinio proceso organizavimu ir kontrole siejasi įsimintos žinios apie komiksui kurti reikalingų nuotraukų skaičių („kad reikia daug nuotraukų“, „kad nereikia daug nuotraukų“, reikia pasidaryti „50 nuotraukų mažiausiai“).

Vaikų pildytoje „Patiko“ rubrikoje atsiskleidžia labai svarbus motyvuojantis veiksnys – savarankiškas dalyvavimas kūrybos procese ir jo valdymas. Jiems patiko pats dėlionės ir rašymo procesas:

- Dėlioti komiksus
- Rašyti komiksų tekstą

- Patiko, kad rašėm savo tekstą
- Sujunginėti komiksus
- Rašyti juokingus komiksus
- Kurti komiksus iš duotų nuotraukų

O taip pat jų gamybos įrankių valdymas:

- Piešti komiksus
- Fotografuotis

Dar vieną svarbų motyvacijos veiksnį, t. y. prieigą prie įrenginio, mini tik vienas dalyvis, kuriam patiko „viskas, o labiausiai laikyti rankoje planšetę.“ Šis veiksnys atsiranda ir rubrikoje „Nepatiko“, kur pora vaikų nurodo, kad neigiamai vertino tai, kad „reikia dalytis planšete“, „dalintis planšete su draugais.“ Kiti nepatikę dalykai siejasi su draudimu skaityti („kad nedavė skaityti“) ir būtinybe mąstyti („galvoti“).

Apibendrinimas

Visų trijų grupių dalyvių užpildyti koriai atspindi ir grupės dalyvių ypatingus bruožus, ir pačių mokymų trukmę, struktūrą bei turinį. Nors ir parengti pagal bendrą schemą, visi mokymai buvo taikomi prie kiekvienos grupės poreikių ir ypatybių. Todėl matome, kad dalyviai ne tik pildė „korius“ skirtingu dažniu, bet ir nurodė skirtingų žinių įsisavinimą bei naudojo įvairiomis komiksų kūrimo priemonėmis.

Nepaisant skirtumų matome tam tikras bendras tendencijas vertinant įgytas žinias ir gebėjimus. Abiejose suaugusiųjų grupėse matosi žinių apie komiksus, jų struktūrą bei skaitymo ypatybes atskyrimas nuo konkretesnio komiksų kūrybos proceso. Šis atskyrimas kiek mažiau matosi vaikų „kuriuose“, kuriuose bendrai mažiau akcentuojami konkretūs praktiniai gebėjimai dirbti su planšete ir internetu. Galimas daiktas, kad tai susiję su išankstiniu įsitikinimu, kad jie viską žino (net keli vaikai tvirtina, kad nesužinojo „nieko, nes aš viską žinau“). Vaikai jungia visą komiksų kūrimo procesą į vieną visumą, neskaidydami jos į atskirus elementus.

Didžiausia pasitenkinimą visiems dalyviams teikia pats komiksų kūrybos procesas, ar jį reikėtų dėti iš duotų nuotraukų, ar kurti patiems. Senjorų ir vaikų grupių atsakymuose apie sukurtų komiksų skaičių ar jų pavadinimus galima įžiūrėti pasididžiavimą sukurtais darbais ir kūrybiniais pasiekimais. Senjorai taip pat aiškiausiai įvardija, kad mokymai jiems buvo naudingi ir vertina praktinių gebėjimų įgijimą.

„Kuriuose“ mažiausiai matomi socialinės aplinkos, bendradarbiavimo bruožai. Iš dalies tai lėmė pačių „korių“ struktūra, o taip pat matyt ir dalyvių įsivaizdavimas, ką reikia juose rašyti.

Fokusuotų grupių interviu rezultatai

Tyrimo tikslas, teorinis pagrindas ir metodika

Tyrimo **tikslas** – įvertinti dalyvių požiūrį į skaitmeninio komiksų skaitymo mokymų patirtį trimis aspektais – motyvuojančių veiksmų, gautos naudos bei ateities naudojimosi skaitmeninėmis technologijomis ir komiksų skaitymo. Tyrimo klausimai:

- Kas lėmė dalyvių įsitraukimą ir susidomėjimą mokymais?
- Kokią naudą iš mokymų gavo dalyviai?

- Kaip dalyviai planuoja naudotis skaitmeninėmis technologijomis ir skaityti komiksus ateityje?

Tyrimas suplanuotas papildyti ir paaiškinti anketiniame tyrime gautus rezultatus. Atliekant tyrimą taikyti keli metodai: tikslinės diskusijos grupė (angl. *focus group*), kokybinė turinio ir lyginamoji analizė. Tikslinės diskusijos grupės metodas naudotas siekiant gauti kuo daugiau autentiškų pasisakymų apie dalyvių patirtį, kokybinė ir lyginamoji analizė taikytos interpretuojant duomenis ir lyginant atvejo studijose gautus rezultatus.

Remiantis socialine kognityvine teorija sudarytas šešių klausimų tikslinės diskusijos grupės klausimynas (5 priedas). Kiekvienas pagrindinis klausimas papildytas patikslinamaisiais klausimais. Klausimyne teirautasi apie asmeninius mokymų vertinimus ir požiūrius (kas įsiminė, patiko ir pan.); pateikti klausimai, kurie leidžia išanalizuoti aplinkos poveikį elgesio modeliams (kaip buvo mokomasi, kas padėjo mokytis); keli klausimai buvo skirti dalyvių ateities elgesiui skaitmeninio skaitymo ir naudojimosi skaitmeninėmis technologijomis srityse.

Duomenų atranka ir rinkimas

Tyrimo tikslinė auditorija – trys socialiai pažeidžiamos gyventojų grupės – vaikai ir mažas pajamas gaunančių šeimų, senjorai, kurtieji ir neprisigirdintys asmenys. Kiekvieną grupę sudarė 8–12 asmenų.

Tikslinės diskusijų grupės tyrimai organizuoti kiekvienoje bibliotekoje pasibaigus paskutiniams užsiėmimams: 2018 m. gegužės 4 d., gegužės 24 ir 30 d.

Duomenų interpretavimas

Duomenims interpretuoti naudoti kiekvienos diskusijos garso įrašai ir jų pagrindu sukurti diskusijų išrašai. Rezultatams interpretuoti taikyta kokybinė turinio analizė. Du tyrėjai nepriklausomai analizavo tyrimo duomenis ir lygino gautus rezultatus. Kiekvienos grupės rezultatai analizuoti atskirai atsižvelgiant į grupės socialinio konteksto, demografinių bruožų specifiką ir toliau lyginti tarpusavyje.

Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų respondentų tikslinės diskusijų grupės analizė

Tikslinė diskusijų grupė vyko gegužės 24 d., pasibaigus paskutiniam užsiėmimui Šiaulių miesto savivaldybės viešosios bibliotekos Šaltinėlio filiale. Diskusijoje dalyvavo 9 tiriamieji, kurie lankė komiksų skaitymo ir naudojimosi planšetiniais kompiuteriais mokomuosius užsiėmimus.

Kas motyvavo respondentus dalyvauti mokymuose?

Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų tiriamųjų grupėje nustatyti du dalyvavimą mokymuose motyvuojantys veiksniai – susidomėjimas komiksų medija ir noras įvaldyti naują skaitmeninį įrankį – planšetinį kompiuterį. Kalbinant respondentus pavyko detaliau išsiaiškinti motyvus ir kai kurias jų prielaidas (žr. 1 paveikslą).

1 pav. Dalyvauti mokymuose motyvavę veiksniai

Įdomu, kad daugelyje tikslinės grupės dalyvių pasisakymuose dominavo būtent **susidomėjimas komiksų medija**, o ne galimybė įgyti gebėjimų naudotis skaitmenine technologija (planšetiniu kompiuteriu). Dauguma dalyvių teigė, kad būtent komiksai patraukė jų dėmesį užsiėmimų metu. Atsakydami į klausimą „kas labiausiai patiko/įsiminė užsiėmimų metu“ dalyviai aiškino:

- „Pirmą kartą čia sužinojau apie komiksus.“ (R1, R5)
- „Nieko nežinojau apie tai, čia viskas buvo nauja. Kai tik atėjau ir dėstytojai viską aiškina, aš buvau labai nustebęs ir viskas buvo įdomu.“ (R7)
- „Aš taip pat pirmą kartą sužinojau, kad tokie komiksai yra.“ (R3)

Tik viena respondentė nurodė, kad vertino **galimybę išmokti naudotis planšetiniu kompiuteriu**: „Namuose aš naudojuosi kompiuteriu, tai čia naudotis planšete buvo man naujiena. Aš jau sena, man 75 m, anksčiau nebuvo jokių tokių technologijų, tik dabar po truputį mokausi naudotis. Šiaip labai viskas buvo gerai.“ Atsakymas rodo, kad suvokiama gebėjimų stoka ir amžius, kaip naudojimosi technologijomis ribojantys veiksniai, iškelia skaitmeninių gebėjimų įgijimą į pirmą vietą.

Diskusijoje dalyviai patikslino, kuo patraukli buvo užsiėmimuose nagrinėjama komiksų medija. Atsakymai atskleidė dvi priežastis – dalis tiriamųjų džiaugėsi galėję įgyti daugiau žinių apie komiksų mediją ir jos raidą, o kiti – galėję juos kurti.

Dalyviai domėjosi **komiksų raida**, rūšimis, medijos kūrimo, skaitymo ir interpretavimo ypatumais:

- „Man labai patiko komiksų istorija: kaip jie buvo kuriami, kaip atsirado, apie tai, kas buvo senovėje buvo labai įdomu“ (R2).
- „Istorija buvo labai įdomi, kaip anksčiau žmonės piešdavo, ir šiaip įvairių paveikslėlių matėme, buvo ir labai juokingų komiksų ir nevisai, bet labai patiko“ (R3).
- „Pagrinde irgi komiksų istorija, kadangi buvau toje paskaitoje ir buvo labai įdomu sužinoti, kaip anksčiau atsirado komiksai, įsigilinimas į istoriją man buvo tiesiog super ir sužinojau daug naujų dalykų“ (R5).

Kiti dalyviai pabrėžė, kad juos sudomino **komiksų kūrimo galimybė**:

- „Komiksų kūrimas buvo įdomiausias“ (R1)
- „Apie komiksų pasaulį pirmą kartą sužinojau ir kad galima patiems kurti, ir kad jų yra internete, tas labai patiko.“ (R4)
- „Įdomiausia buvo pačiai kurti komiksą.“ (R4)

Dalyvių įvardyta komiksų patrauklumo priežastis siejasi su tuo, kad **kurtiesiems ir neprigirdintiems vaizdas yra pagrindinė prieinama komunikacijos priemonė**: „o kurtiesiems tai svarbus dalykas, nes per piešinius galima suprasti istoriją“ (R3). Todėl dalyviai turėjo ankstesnės patirties mokytis, skaityti naudojantis vaizdais ir jautė susidomėjimą šia komunikacijos priemone bei jos naudojimo būdais:

- „Kai dar lankiau mokyklą, čia visai šalia, tai panašiai bandė kažką tokio mums rodyti paveikslėliais. Bet būdavo labai sudėtinga mus mokyti, nes mes tiek nesuprasdavome. Stengėsi mus mokyti ir piešti ir piešiniais perteikti vaizdus. Gal dėl to aš nuo mažumės save su tuo susiejau ir man čia buvo labai įdomu.“ (R8)
- „Kai aš buvau labai maža man patikdavo skaityti pasakas, žiūrėti piešinėlius ir tai man labai-labai patikdavo. Aš daugiau turėjau girdinčių draugų ir kai jos skaitydavo pasakas, aš žiūrėdavau į paveikslėlius. Man čia irgi patiko paveikslėliai, nes nuo mažens turiu tą pomėgį.“ (R4).

Taigi pati negalios prigimtis bei kurtiesiems mokytis ir bendrauti su jais naudojami metodai turėjo įtakos susidomėjimui komiksais kaip vaizdine komunikacijos priemone.

Kuo mokymai buvo naudingi?

Tiriamieji **teigiamai vertino galimybę išmokti naudotis planšetiniu kompiuteriu**. Dalyvių atsakymai rodo, kad mokymuose jie įgijo naujų žinių:

- „Aš išmokau apie planšetes, kaip jomis naudotis, pačius komiksus kurti per tą programėlę, dėti nuotraukas ir stengtis po truputėlį išmokti tas nuotraukas daryti ir gėles fotografavau, žmones, jų veidus su visokiomis programėlėmis, kur ant žmonių veidų galima uždėti gėlytes, tas man buvo naujiena.“ (R6)
- „Kaip bendrai naudoti planšetinį kompiuterį, nes reikėjo apskritai pasimokyti to, žinoma, reikėtų priprasti jais naudotis, bet be pradinės informacijos, kuri buvo suteikta, tikrai nemokėčiau naudotis.“ (R4)

Anot jų, mokymai padėjo **susigaudyti greitai besikeičiančiose technologijose**:

- „Naudosime vis vien tuos planšetinius kompiuterius. Buvo svarbu, kad išmokome čia jais naudotis, o ar ateityje, ar bus galimybė jais naudotis – neaišku, bet svarbiausia, kad mes bent susipažinome su ta technika ir išmokome naudotis. Dabar tokie laikai, kur nuolatos keičiasi technika.“ (R3)
- „Manau, kad apskritai man buvo naudinga išmokti naudotis planšete, nors namuose naudojuosi stacionariu kompiuteriu ir telefonu, o su planšete – niekada. Ir dabar bus pasirinkimas, jeigu mano gyvenime atsirastų technologijų daugiau.“ (R2)
- „Dabar technologijos yra tiek pažengusios, kad net nespėji susižiūrėti kas ir kur atsiradę. Manau, kad šių mokymų tikslas buvo neblogas.“ (R9)

Svarbu pažymėti, kad apie naudojimąsi planšetiniu kompiuteriu dalyviai kalbėjo hipotetiškai, t. y. kaip apie galimybę praplėsti naudojamų technologijų spektrą, jeigu atsirastų poreikis ir galimybė.

Pokalbyje su dalyviais paaiškėjo, kad mokytis padėjo du veiksniai – **galimybė praktiškai atlikti veiksmą bei mokytojų ir kitų žmonių pagalba**. Užsiėmimų dalyviai stengėsi visas užduotis išbandyti patys:

- „Tiesiog fotografuodavau, ką matydavau ir bandydavau kažką nupiešti.“ (R4)
- „Aš čia pirmą kartą atėjau, tai kaip man sekėsi, tai taip ir bandžiau daryti. Šiaip viską dariau vienas, o idėjos atėjo pačios iš fantazijos.“ (R9)

- „Aš pati stengiausi sukurti, savo nuotraukas naudoju, bandžiau dėti kaip ten būtų geriau. Galvojau, kokia galėtų būti ta istorija, ką parodyti, kokius teksto burbulus sudėti, kad būtų kuo aiškiau, išties buvo labai įdomus darbas ir stengiausi viską daryti.“ (R3)
- „Mes patys fotografavome tą maistą ir galvojome iš to padaryti šmaikštų farsą. Ir FB tuo dalinomės, ir iš to kilo idėja.“ (R7)

Respondentai taip pat paminėjo išorinės pagalbos naudą mokymosi metu. Pagalba, jų manymu, buvo naudinga sprendžiant konkrečiai iškilusias problemas, siekiant praplėsti žinias, mokytis atlikti įvairias užduotis praktikoje:

- „Aš pati galvoju, kad visi šie mokymai buvo labai naudingi, jeigu ko nors nesuprasdavau, man padėdavo, pakartodavo. Pirmą kartą tiek informacijos gavau susitikimų metu, o ne sausos iš interneto.“ (R3)
- „Tas vyras mokytojas, dabar vardą pamiršau. Tai aš jam norėčiau padėkoti, nes jis labai daug padėjo ir taip pat Živilė iš kurčiųjų man taip pat padėdavo kurti. Tas dėstytojas padėdavo, pvz., būdavo nuotrauka ir aš ne taip teksto burbulus sudėdavau ar ištempdavau patį nuotraukos vaizdą, tai jis padėdavo tuos dalykus sutvarkyti, kad gražiai atrodytų.“ (R4)
- „Taip-taip, padėjo praeitą užsiėmimą buvo tas naujas vyriškis, kuris mokė, ką daryti ir šiek tiek daugiau supratome. Man dar labai patiko iš Vilniaus atvykęs vyriškis, kuris pasakojo apie komiksus ir ta informacija taip pat buvo labai naudinga.“ (R7)

Kaip dalyviai ketina elgtis ateityje?

Tikslinės diskusijos grupės nuomonės apie komiksų skaitymą bei naudojimąsi planšetiniais kompiuteriais ateityje išsiskyrė (2 pav.). Kai kurie dalyviai pasiryžę patys skaityti komiksus, o kiti – tik rekomenduoti juos kitiems, arba netęsti šios veiklos. Ateities naudojimąsi planšetiniais kompiuteriais dalyviai taip pat vertino hipotetiškai, bet neturėjo konkrečių planų.

2 pav. Respondentų elgesys ateityje

Teiraujantis apie komiksų skaitymą ateityje paaiškėjo trys nuomonių grupės. Vienas dalyvis buvo akivaizdžiai susidomėjęs ir ketino pats ateityje skaityti komiksus:

- „nors laiko turiu ne per daugiausiai, nes dirbu ilgas valandas, bet manau, kad rasiu laiko, kad ir telefone, tik reikėtų, kad nebūtų ilgesnių pertraukų, kad būtų galima vienu ypu perskaityti nuo pradžios iki pabaigos komiksą.“ (R2)

Kiti dalyviai užsiėmimą dėka suvokė komiksų naudą įvairiems žmonėms ir įvairiais atvejais, todėl ketina juos rekomenduoti skaityti kitiems:

- „Pvz., yra žmonių, kurie namuose neturi ką veikti ir panašiai, tai būtų galima rekomenduoti pabandyti paskaityti komiksus, su jais iš arčiau susipažinti. Kad būtų ugdomas domėjimasis komiksais, nes kurtiesiems tai yra labai tinkama.“ (R4)

- „Tikriausiai, kad rekomenduočiau, nors tai priklauso nuo draugo, bet, manau, kad rekomenduočiau. Pvz., turiu ir tokių draugų, kurie mėgsta ir piešti, domisi literatūra. Manau, kad tiems ir rekomenduočiau.” (R8)
- „Manau, kad komiksai turėtų būti labai įdomūs vaikams dėl piešinėlių, animacijos.” (R1)

Tačiau vienas dalyvis neturėjo skaitymo interesų, todėl ateityje neketino skaityti komiksų: „Ne, nes man pačiam labiau patinka būti gamtoje, o ne komiksus skaityti.“ Monika sako, kad „Antanas yra pametęs galvą dėl sporto – futbolo, krepšinio, tuo jis labai domisi ir neįmanoma jo atitraukti.” (R7)

Naudojimąsi planšetiniais kompiuteriais dalyviai vertino hipotetiškai, vadinasi, neturi konkrečių planų pradėti naudotis šiais įrenginiais:

- „Naudosime vis vien tuos planšetinius kompiuterius. Buvo svarbu, kad išmokome čia jais naudotis, o ar ateityje, ar bus galimybė jais naudotis – neaišku“ (R3).
- „Manau, kad apskritai man buvo naudinga išmokti naudotis planšete, nors namuose naudojuosi stacionariu kompiuteriu ir telefonu, o su planšete – niekada. Ir dabar bus pasirinkimas, jeigu mano gyvenime atsiras technologijų daugiau.” (R2)

Dalyviai teigė **seniai naudojęsi mobiliaisiais telefonais ir neketiną keisti savo įpročių**: „aš visuomet naudojuosi telefonu” (R9), „man tai kompiuteris yra geriausias arba mano telefonas” (R6).

Dalyvių manymu, mobilieji telefonai turi keletą pranašumų palyginti su planšetiniais kompiuteriais. Tai – **prieinamumas, portatyvumas, daugiafunkciškumas**. Mobilieji telefonai arba kompiuteriai dalyviams yra prieinamiausi, tai viena iš priežasčių, kodėl jie teikia jiems pirmenybę: „jais [kompiuteriu ir mobiliuoju telefonu – aut. pastaba] seniai naudojuosi ir esu pripratusi, dėl to jie man patogiau” (R6). Telefoną dalyviai nuolat turi po ranka, todėl jis yra patogus: „telefonas visuomet yra su manimi” <...> nes ten viskas aišku, viskas patogus, labai greitai galima gauti informaciją, rašyti klaviatūra viena ranka labai patogus, šiaip gali įsidėti į kišenę ir eiti” (R9). „Jeigu miegi ir pajunti, kad vibruoja telefonas iškart prabundi ir žiūri, kas nutiko“ (R6). Naudodamiesi mobiliuoju telefonu, dalyviai lengvai gali atlikti įvairią kasdienybėje svarbią ar patinkančią veiklą: „telefonu galiu fotografuoti, pvz., gėlytes, lauke įvairius vaizdus, man tas labai patinka ir naudojuosi mobiliu telefonu. Per kamerą galiu bendrauti su savo kurčiaisiais draugais, su draugais iš užsienio, susitarti kaip ir kur susitikti, kaip šiaip sekasi domėtis” (R6); „aš manau, kad telefonas yra labai geras, nes ir internetu galima naudotis ar per Facebooką, ar per Skype’ą su kurčiaisiais per kamerą susibendrauti” (R3).

Apibendrinimas

1. Dalyvių motyvacijai didinti ir mokymosi sėkmei turi įtakos kūrybinės praktinės užduotys užsiėmimų metu. Apibendrinami savo patirtį dalyviai nurodė, kad juos sudomino ir padėjo mokytis būtent kūrybinė komiksų kūrimo veikla.
2. Dalyviai motyvaciją glaudžiai sieja su specifinėmis gyvenimo aplinkybėmis. Kurčiųjų ir neprigirdinčių mokymų dalyvių dėmesį ypatingai traukė komiksai kaip vizuali ir viena iš pagrindinių jiems prieinamų komunikacijos priemonių.
3. Turint naudojimosi skaitmeninėmis technologijomis patirtį kinta skaitmeninio raštingumo poreikiai:

- a. nors mokymų dalyviai kol kas neketina naudotis planšetiniais kompiuteriais, mokymus jie vertina kaip naudingus, nes šie padėjo kritiškai įvertinti naują priemonę ir priimti sprendimą dėl jos naudos kasdieniame gyvenime.
- b. daugelis mokymų dalyvių neturėjo poreikio tiesiog įvaldyti planšetinį kompiuterį, bet jiems buvo įdomu perprasti kitokią veiklą (skaitmeninių komiksų skaitymą ir kūrimą), kuriai atlikti reikia skaitmeninių technologijų. Tai leidžia manyti, kad turint pakankamai gebėjimų naudotis skaitmeniniais įrankiais į pirmą planą išeina galimybė atlikti įdomią ar naudingą veiklą naudojantis skaitmeninėmis priemonėmis.

Senjorų tikslinės diskusijų grupės analizė

Tikslinė diskusijų grupė vyko gegužės 4 d. Utenos Antano ir Motiejaus Miškinių viešojoje bibliotekoje. Joje dalyvavo 7 senjorai, kurie lankė skaitmeninio raštingumo skaitant ir kuriant komiksus užsiėmimus.

Kas motyvavo respondentus dalyvauti mokymuose?

Dalyvauti mokymuose respondentus paskatino du tarpusavyje susiję veiksniai – noras įvaldyti naują skaitmeninį įrenginį ir kitaip atlikti kasdienę ar mėgstamą veiklą (žr. 3 pav.). Dažniausiai dalyvius motyvavo abu veiksniai.

3 pav. Dalyvauti mokymuose motyvavę veiksniai

Senjorai teigė, kad jiems buvo smalsu įvaldyti planšetinį kompiuterį, jį išbandyti, nes daugelis namuose neturėjo šių prietaisų ir anksčiau jais nesinaudojo:

- „Kadangi aš neturiu planšetės, tai man aplemai buvo įdomu, kaip naudotis planšete“ (R1)
- „Aš irgi iki šiol planšetės neturėjau, pirmą kartą su ja žaidžiau“ (R3)
- „Pirmą sykį susidūriau, tikrai nieko nežinojau ir tikiuosi, kad panaudosiu su anūkais“ (R5)

Daugelis dalyvių išvelgė gautų žinių pritaikymo kasdienėje veikloje ir mėgstamiausiuose užsiėmimuose galimybes. Labiausiai senjorus sudomino nuotraukų apdorojimas, nes nuotraukos aktyviai naudojamos bendraujant ir socialiniuose tinkluose, o skaitmeninių pasakojimų kūrimą jie suvokė kaip tam tikrą bendravimo nuotraukomis arba informacijos perteikimo pagyvinimo būdą:

- „Komiksų kūrimas: kaip įkelti savo nuotraukas, galbūt kažkada tai ir ateityje panaudosiu“ (R1)
- „Labai patiko, kad gali atsisiųsti nuotraukėlių, sukurti situacijų, vaizdelių, pridėti žodžius ir gaunasi kaip ir pasakojimas. O ateityje siųsiu vaikams ir draugams savo nuotraukas su žodžiais.“ (R3)

- „Mėgstu nuotraukas daryti ir iš jų ką nors pažaisiu retkarčiais, jeigu, žinoma, prisiminsiu, bet bandysiu.“ (R4)
- „Tikiuosi, kad panaudosiu su anūkais.“ (R5)
- „Susipažinau ir išmokau dirbti su dviem programom ir jas panaudosiu nuotraukoms.“ (R6)
- „Padariau komiksą apie Vydūną, kurį panaudosiu Trečiojo amžiaus universiteto paskaitoje.“ (R7)
- „O nauda iš to, kad iš nuotraukų galima padaryti kažkokį komiksą ir parodyti draugams, į Facebooką įdėti.“ (R7)

Įdomu, kad komiksai kaip medija pasitarnavo kaip įkvėpimo šaltinis kituose dalyvių gyvenimo kontekstuose – bendravimo su draugais ir anūkais, mokymosi. Pasisakymuose matyti, kad dalyviai akcentavo kūrybinę veiklą – komiksų kūrimą, nuotraukų apdorojimą bendraujant, o ne pasyvų komiksų medijos vartojimą: „aš komiksų nežiūriu, neskaitau, bet įgautas žinias tikrai bus galima panaudoti“ (R4). Visuose pasisakymuose matyti, kad suvokiama mokymų nauda yra motyvuojantis dalyvauti veiksnys.

Kuo mokymai buvo naudingi?

Mokymų naudos suvokimas šiek tiek sutapo su aukščiau apibendrintais dalyvių mokytis motyvuojančiais veiksniais. Nemažai dalyvių vertino, kad išmoko apdoroti nuotraukas, kurti skaitmeninius vaizdinius pasakojimus, naudotis planšetiniais kompiuteriais. Tačiau dalyviai taip pat pažymėjo, kad **mokymai pakeitė jų požiūrį į komiksą kaip mediją**:

- „Dabar atėjo supratimas apie komiksą, nes tarybiniais laikais buvo paniekinamas požiūris į tas knygučes, kur būdavo vaizduojama, kad užsienyje važiuoja traukinyje ir visi skaito komiksus. Mokytojai aiškino, kad tenais niekais užsiima, nes reikia skaityti, o ne žiūrėti ir aiškino, kad žiūrėdamas komiksus netobulėji. O dabar šitas požiūris pasikeitė.“ (R3)
- „Anksčiau net nelabai ir kreipdavau dėmesio į komiksus, o dabar pasižiūriu internete ir jis jau man yra pasidaręs įdomus, nes žinau, kaip pagal paveikslėlį jį galiu išskaityti, kaip suprasti.“ (R1)
- „Komiksai nėra pas mus labai įprastas dalykas Lietuvoje, nes nedaug naudojame. Bet man patiko, kad keliant nuotraukas galima kažką užrašyti, iš nuotraukų sudaryti kažkokią istoriją, tas man labai patiko.“ (R7)

Mokymų metu dalyviai taip pat labai vertino **mokytojos pagalbą ir galimybę bendrauti tarpusavyje**:

- „Aišku, labiausiai [padėjo – aut. pastaba] mokytoja, bet ir tarpusavyje kalbėjome.“ (R1)
- „Dėstytoja padėjo, kur neaišku, nes, sakykime, nėra aprašymų ir reikia žinoti, ką koks ženkliukas reiškia.“ (R2)
- „Žinoma, daugiausia mokytoja padėjo, jeigu kas neaišku, iškart kreipiuosi į mokytoją.“ (R3)
- „Dėstytoja [padėjo – aut. pastaba], kuri labai kantri. Ačiū jai.“ (R5)
- „Mokytoja [padėjo – aut. pastaba], nenorint apkrauti jos kreipiesi į kolegą, bet be mokytojos – niekaip.“ (R7)

Svarbu pažymėti, kad **mokytojos pagalba buvo labai svarbi mokymosi pažangai** – dalyvių teiginiai rodo, kad savalaikis mokytojos išikišimas turėjo didelės įtakos medžiagos įsisavinimui ir naujų gebėjimų įgijimui.

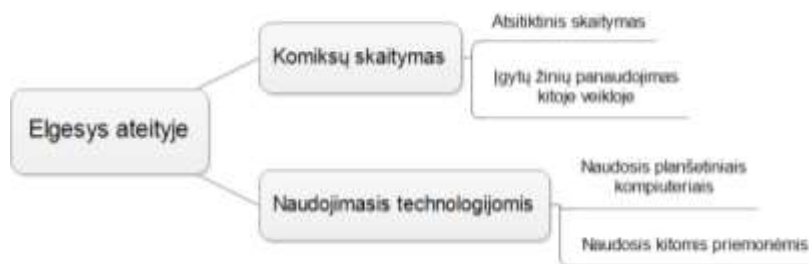
Diskusijoje taip pat paaiškėjo, kad dalyviai **subjektyviai suvokia mokymąsi** ir naudojimąsi planšetiniu kompiuteriu, **kaip sudėtingą**, ir tai turi poveikį jų motyvacijai lankyti mokymus ir ateities planams naudotis planšetiniu kompiuteriu:

- „Dėstytoja ir kolegės [padėjo – aut. pastaba]. Be mokytojos būtų buvę sunku.“ (R6)
- „Namie nelabai rūpi bandyti, ko nežinai, o čia, kai parodo kokią programėlę atsisiųsti ir tada visai kitaip ir tada jau gali judėti, o kol kas tiek.“ (R4)
- „Labai patiko, bet sunku, aišku, gal dar tų užsiėmimų reikėtų, bet užsirašėm kai ką, žinom, kur ieškoti (R5)
- „Tinkamas [įrenginys – planšetinis kompiuteris, aut. pastaba], bet gal jau ne mano amžiui, nes sudėtinga, nors ir pasididini viską, bet vis tiek sudėtinga.“ (R3)

Dalyvių teiginiuose matyti netikrumas dėl savarankiško mokymosi, savo gebėjimų mokytis ir naudotis planšetiniais kompiuteriais žemas įvertinimas.

Kaip dalyviai ketina elgtis ateityje?

Vertindami savo veiklą ateityje, dalyviai išsakė įvairių nuomonių apie komiksų skaitymą ir naudojimąsi planšetiniais kompiuteriais (4 pav.).

4 pav. Dalyvių elgesys ateityje

Dalyviai suvokė komiksų mokymus, kaip galimybę praplėsti savo žinias ir įgyti kasdieniame gyvenime naudingų gebėjimų, tačiau **pati medija jų nesudomino ir ateityje daugelis neketina specialiai ieškoti ar skaityti komiksų**:

- „Aš komiksų nežiūriu, neskaitau, bet įgautas žinias tikrai bus galima panaudoti.“ (R4)
- „Ne ne, viskas kas nauja yra įdomu. Bet ar žiūrėsime tas knygutes, kai skaitėm, tai nemanau, nebent vieną kitą.“ (R5)
- „Nežinau, ar konkrečiai ieškosiu, bet jei pasitaikys, tai tikrai pavartysiu.“ (R3)
- „Komiksus sunku skaityti, lyginant su knyga. Kadangi užrašai burbuluose, pateikiama nedaug informacijos ir reikia labai dėmesiai skaityti. <...> jeigu skaitai knygoje, tai ten kur kas daugiau pateikiama informacijos, o komiksuose reikia įsižiūrėti ir prigalvoti papildomos informacijos.“ (R2)
- „Komiksai nėra pas mus labai įprastas dalykas Lietuvoje, nes nedaug naudojame. Bet man patiko, kad keliant nuotraukas galima kažką užrašyti, iš nuotraukų sudaryti kažkokią istoriją“ (R7)

Diskusija parodė, kad **planšetinių kompiuterių naudojimo perspektyvas lemia dabartiniai dalyvių įpročiai bei prieinamos technologijos**:

- „Aš kadangi planšetinio kompiuterio neturiu, tai nesinaudosiu, nors jeigu turėčiau, tai, žinoma, kad naudočiausi. Man atrodo, kad galima ir apsieiti be planšetės, o jeigu neturėčiau kompiuterio, sakyčiau, kad viskas gerai.“ (R1)
- „Jeigu turėsiu [planšetinį kompiuterį – aut. pastaba], tai naudosis.“ (R3)
- „Mokymuose aš specialiai dirbau su savo planšete, kad išmokčiau geriau dirbti su savo.“ (R4)
- „Aš irgi planšetę naudoju tik tai skaitymui ir niekam daugiau, daugiau kompiuterį.“ (R2)

Pasisakymai rodo, kad mokymai iš esmės nepakeitė dalyvių naudojimosi skaitmeninėmis technologijomis įpročių. Tačiau įdomu tai, kad diskusijoje dalyviai naudojo skirtingus argumentus vertindami planšetinių kompiuterių privalumus ir trūkumus. **Kalbėdami apie privalumus, jie naudojo objektyvius, pagrįstus argumentus, pavyzdžiui:**

- „Planšetė, nes patogiau skaityti. Kompiuterį sudėtingiau nešiotis, planšetė lengvesnė.“ (R2)
- „Naudojimasis [planšetiniu kompiuteriu – aut. pastaba] praktiškai kaip telefono, tik patogiau, nes didesnis.“ (R3)

Tačiau planšetinių kompiuterių **trūkumų vertinimai labiau siejasi su gebėjimų naudotis šiuo įrenginiu stoka ir subjektyvia naudojimosi stacionariu kompiuteriu patirtimi:**

- „Pastebėjau, kad bibliotekos planšetės buvo rimtesnės nei mano, nes pas mane reklamos šoksta, ekranas nukrinta ir panašūs nuotyčiai, kurie trukdo dirbti. Bet šiaip labai įdomu, nes planšete naudodavau tik skaitymui, nes net laiškų nemėgstu rašyti, kadangi taiso tekstą.“ (R4)
- „Dar nepatogus išsaugojimas, bet jau mano naudota planšetė vieną kartą saugo viename puslapyje, kitą kartą – kitame. Aišku, gali parsisiųsti, susibendrinti – parodė mokytoja, kaip tą padaryti – bet ne taip patogiu kaip kompiuteryje, kur iš karto iššoka lentelė, kur tu nori saugoti ir susidėlioji, kur tau reikia, o planšetė saugoja, kur jai patogiau.“ (R5)

Pokalbyje trūko platesnių diskusijų, kad būtų galima susieti dalyvių požiūrį į planšetinį kompiuterį, ypač jo trūkumus, su subjektyviais veiksniais. Tačiau ši sritis verta išsamesnio nagrinėjimo.

Apibendrinimas

1. Diskusijos dalyviai vertino komiksus kaip priemonę išmokti naujų, jų gyvenime naudingų ir pritaikomų dalykų. Daugelis dalyvių susiejo mokymų rezultatus bei motyvaciją mokytis su kasdienio bendravimo, santykių su artimais žmonėmis ir draugais kontekstais.
2. Nors mokymai pakeitė dalyvių požiūrį į komiksus, ši medija jų nesudomino, bet labiau pasitarnavo utilitariniais mokymo tikslais.
3. Vertinant naudojamą skaitmeninėmis technologijomis dalyviams turėjo įtakos jų subjektyvūs įrenginių sudėtingumo ir trūkumų suvokimas. Šis aspektas reikalauja gilesnių tyrimų, nes diskusijoje nepakankamai detaliai atsiskleidė.

Vaikų iš nepasiturinčių šeimų tikslinės diskusijų grupės analizė

Tikslinė diskusijų grupė vyko gegužės 30 d. Vilniaus centrinės bibliotekos Naujosios Vilnios filiale. Joje dalyvavo 6 vaikai, kurie lankė skaitmeninio raštingumo skaitant ir kuriant komiksus užsiėmimus.

Kas motyvavo respondentus dalyvauti mokymuose?

Vaikų grupėje dalyvauti mokymuose motyvavo įtraukianti praktinė komiksų kūrimo veikla, kurioje dalyviai ypač išskyrė fotografavimąsi, o kai kurie – komikso pasakojimo dėliojimą. Kai kurie mokymų aspektai, nesusiję su aktyviais dalyvių veiksmais buvo vertinami kaip demotyvuojantys (žr. 5 pav.).

5 pav. Dalyvauti mokymuose (de)motyvuojantys veiksniai

Atsakydami į klausimą apie labiausiai įsimintinus mokymų aspektus daugumą respondentų minėjo fotografavimąsi:

- „Kaip mes fotografuojamės ir po to darėme komiksus“ (R1)
- „Man irgi tas pats įsiminė. Pačiam fotografuotis.“ (R2)
- „Kai reikėjo iškarpytus komiksus sudėlioti į vientisą istoriją.“ (R4)
- „Man įdomiausia buvo dėlioti iškirptus komiksus ir dar įrašyti žodžius į debesėlius.“ (R5)
- „Man labiausiai patiko fotografuotis ir daryti komiksą, ir įrašyti žodžius į debesėlius.“ (R6)

Tačiau buvo dalyvių, pasisakiusių, kad jiems nebuvo įdomi pasyvesnė skaitymo ar daugiau darbo reikalaujanti rašymo veikla: „nepatiko skaityti [komiksus – aut. pastaba]“ (R5), „man viskas patiko, išskyrus, kad reikėjo daug rašyti, kurti, prikurti daug tekstų“ (R6).

Kuo mokymai buvo naudingi?

Vaikų diskusijų grupės dalyviai nepateikė apibendrinimų, kuo jiems buvo naudingi mokymai. Diskusija rodo, kad pagrindinis dalyvavimo veiksnys – smalsumas, galimybė užsiimti įdomia, įtraukiančia veikla.

Respondentų atsakymai rodo, kad mokydami, jie **aktyviai padėjo vienas kitam, nors pažymėjo ir mokytojos vaidmenį:**

- „O man papasakojo [draugas – aut. pastaba], nes aš nelabai girdėjau ir pasakė, kaip daryti, kaip išsaugoti nuotrauką.“ (R5)
- „Jie vieni kitiems padėjo daryti komiksus.“ (R6)
- „Mokytoja padėjo ir draugai.“ (R2)

Mokymų dalyviai **nesibaimino savarankiškai eksperimentuoti:**

- „Aš norėjau įkelti dainą, ten kur komiksas, bet nepavyko įkelti.“ (R3)

- „Ten dar buvo galima padaryti šviesiau, su tokiais rutuliukais.“ (R1)
- „Aš turėjau daug kartų daryti, nes aplenkiau pačius paskutinius ir laukiau.“ (R5)

Kaip dalyviai ketina elgtis ateityje?

Diskusijos dalyviai gana glaustai pasisakė apie ateities planus skaityti komiksus ir naudotis planšetiniais kompiuteriais. Nemažai vaikų pareiškė, kad ateityje skaitys arba kurs komiksus: „manau, kad naudosiu [komiksus – aut. pastaba]“ (R6), „naudosiu [komiksus – aut. pastaba]“ (R4), „aš darysiu komiksus“ (R2), „būsiu komiksų pardavėjas“ (R1).

Kalbėdami apie ateities naudojimąsi planšetiniais kompiuteriais vaikai verčiau rinkosi jiems pažįstamų ir naudojamų įrenginių alternatyvas: „aš geriau kompą nusipirkčiau“ (R1), „man geriau telefonas“ (R3), „man geriau kompas“ (R2).

Svarbu atkreipti dėmesį, kad ateities sprendimams naudotis skaitmeniniais įrenginiais gali turėti įtakos išankstinės nuostatos apie juos. Lygindami įvairius skaitmeninius įrenginius vaikai sugebėjo rasti objektyvių argumentų jų skirtumams pagrįsti:

- „Telefonas mažesnis, galima įsidėti į kišenę.“ (R1)
 - „O planšetė didelė, laikai ir neši.“ (R5)
 - „Dar yra tokių planšečių, kurios turi klaviatūrą.“ (R2)
- Tačiau kai kurios nuomonės grindžiamos klaidingomis žiniomis, pavyzdžiui:
- „Ir planšetinis, ir kompiuteris yra gerai, bet per kompiuterį galima daugiau failų atsisiųsti.“ (R2)
 - „Geriau, nes ten jame yra daugiau vietos įrašyti dalykams.“ (R6).

Apibendrinimas

1. Vaikų grupėje dalyvavimas mokymuose buvo vertinamas atsižvelgiant į subjektyviuosius patyrimus, kurių svarbiausi – aktyvi veikla ir įsitraukimas.
2. Vaikų grupėje mokymasis vyko labai dinamiškai pasinaudojant asmeniniu eksperimentavimu, draugų ir mokytojos pagalba.
3. Pasirinkimui naudotis planšetiniu kompiuteriu įtakos turi požiūris į šiuos įrenginius ir, tikėtina, naudojimosi kitais įrenginiais patirtis bei jų prieinamumas. Kartais sprendimą dėl skaitmeninių technologijų gali nulemti klaidingos nuomonės.

Lyginamoji analizė

1. Kurtieji ir neprisigirdintieji bei vaikai aktyviausiai naudojos savarankiško mokymosi bei bendravimo su kitais besimokančiais galimybėmis. Senjorų grupėje dalyviai labiau klio vėsi mokytojų pagalba, negu bandė patys eksperimentuoti.
2. Senjorų ir vaikų grupėje atsiskleidė subjektyvūs, racionalaus pagrindo neturintys požiūriai į skaitmenines technologijas. Šie požiūriai grindžiami žinių trūkumu apie įrenginius ir gali turėti įtakos naudojimuisi technologijomis ateityje. Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų grupė objektyviai vertino skaitmeninių įrenginių savybes.
3. Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų bei vaikų grupėje buvo vertinama galimybė patiems kurti komiksus, tačiau senjorus labiau motyvavo žinių pritaikymo kasdienybėje veiksniai.
4. Kurčiųjų ir neprisigirdinčiųjų grupė iš visų kitų išsiskyrė susidomėjimu komiksais. Kadangi vaizdai – viena iš pagrindinių priemonių suvokti ir komunikuoti su išorės

pasaulių, ši aplinkybė parodo, kad asmeninės charakteristikos ir ypatumai turi didelę įtaką pasirinkimui, ką skaityti ir kokiais įrenginiais naudotis. Vaizdai patrauklūs kurtiesiems ir neprigirdintiems ir tuo, kad lengviau suprantami, negu rašytinis tekstas.

Mokytojų interviu analizė

Pagrindinis interviu su mokytojais tikslas – nustatyti, kaip mokytojai suvokė mokymų poveikį dalyviams, kaip vertino pasirinktos mokymų strategijos sėkmę bei bendrus apmokymų rezultatus. Mokytojų pusiau struktūruoto interviu temos pateikiamos 6 priede.

Pagrindiniai tyrimo klausimai:

1. Kaip mokytojai suvokia ir apibūdina mokymų sėkmės veiksnius?
2. Su kokiais sunkumais susidūrė mokymų dalyviai?
3. Kokią dalyvių pažangą mokytojai stebėjo mokymų metu?
4. Su kokiais sunkumais susidūrė ir kaip juos įveikė mokytojai ir organizatoriai?

Iš viso apklausti keturi mokytojai ir organizatoriai (du vedė mokymus Šiauliuose, po vieną Vilniuje ir Utenoje).

Sėkmės veiksniai

Bendri sėkmės veiksniai

Nors dalyvių grupės buvo labai skirtingos, mokytojai išskyrė gana panašius sėkmės veiksmus. Visose grupėse galima buvo stebėti **motyvacijos** poveikį mokymams ir jų sėkmei. Vaikų grupėje mokymus palengvino vaikų smalsumas:

„su vaikais yra lengva tas, kad jie nebijo bandyti padaryti, nes net nespėjus paaiškinti, jis jau mėgina viską daryti ir kartais tenka net stabdyti, kad visko neišjungtų. Vaiko smalsumas darbe pagelbėjo, o kartais net stabdyti reikėjo.“ (VM)

Senjorų grupės mokytoja net kelis kartus patvirtino, kad šie:

„tiesiog norėjo išmokyti kažką nauja, nes ne tiek buvo svarbu išmokyti kurti komiksus. Jie visi atėjo motyvuoti, norėdami praplėsti savo akiratį, išmokyti kažko naujo. Manau, kad jie išmoko ir tą panaudos.“ (SM)

„Jie atėjo labai motyvuoti, jie suprato, kad jiems visko reikia, viskas gerai, jie nori tų kursų.“ (SM)

Dalyvių su klausos negalia mokymų organizatorė nurodė, kad buvo sudėtinga sužadinti potencialių dalyvių susidomėjimą ir paskatinti juos atvykti:

„Kad mokymai būtų sėkmingi, pirmiausia, reikia, jog tie mokymai apskritai vyktų ir tuomet sėkmė ateina... didžiausias iššūkis buvo įkvėpti kurčiuosius pristatyti projektą, kad jie patikėtų, jog tai įdomu, verta, kad skirtų tam laiko.“ (KO)

Kitas visų nurodomas sėkmės veiksnys buvo mokymuose pateikiamų žinių ir išpūdžių naujumas, kuris skatino susidomėjimą ir taip pat buvo motyvas tęsti mokymus. Pirmiausia mokytojai pabrėžė pristatomos medijos naujumą:

„Sėkmę dar lėmė tai, kad jie apskritai nelabai žinojo apie komiksų mediją ar kas apskritai yra komiksai... Apskritai daugeliui komiksų medija buvo visiškai nežinoma, negirdėta, nematyta. Pažintis su komiksais jiems buvo įdomi patirtis.“ (KO)

„...Patys komiksai buvo daug kam naujovė... pačių komiksų atradimas, jų žanrų įvairovė ir būdai papasakoti istorijas.“ (KM)

„Apskritai, kas buvo nauja kalbant apie komiksus, tai sužinojo, kad yra ne tik Donaldas. Jiems buvo labai įdomu, kad Drakonų kovos yra ne tik filmukas, o filmukas pagal komiksą padarytas. Daug įvairių dalykų, pvz., kad komiksas yra ir suaugusiems, kad yra ir filmų komiksų principų kuriamų. Žinių ratas apie komiksus tikrai labai stipriai išsiplėtė, nes suvokimas buvo pakankamai siauras.“ (VM)

Senjorų grupei buvo svarbus ne tik medijos naujumas, bet ir naujas žinių pritaikymas:

„...apie komiksus, manau, kad labiau išaugo susidomėjimas. Jie suprato komiksų panaudojimą, kur jie gali kasdienėje situacijoje panaudoti komiksus.“ (SM)

Kita vertus, nauja buvo ir pristatoma skaitmeninė įranga bei technologijos:

„Vaikams padavėme naują daiktą, nes buvo ir tokių, kurie ir pirmą kartą į rankas paėmė planšetę, ir patiems viską reikėjo pasidaryti, kas sukėlė WOW efektą. Net ir tie, kurie sakė, kad jie labai gerai viską moka, staiga atrado, kad ne viską moka ir nežino, ką daryti, nes nei vienas iš jų iki tol nebuvo matęs, kaip planšetė įjungama, naujai išpakuojama ir kaip viską reikia pasidaryti nuo pradžių. Didžiausias WOW efektas ir buvo, kad viską patiems nuo pradžių reikėjo pasidaryti.“ (VM)

„Tiems kurtiesiems, kurie mažiau technologiškai išprusę, kurie mažiau turėję reikalų su planšetėmis, sakyčiau, kad buvo visai įdomu.“ (KO)

Tie šios grupės dalyviai, kurių naujumo lūkesčiai nepasiteisino per pirmuosius mokymus, iškrito, ir organizatoriams teko papildyti prarėtėjusias kurso lankytojų gretas:

„tiems, kurie jaunesni ir rodyti dalykai yra kasdienybė, sakė, kad nieko naujo nesužinojo ir daugiau nelankė užsiėmimų. Jeigu antrą kartą kartotume mokymus, rinktumėmės brandesnius žmones.“ (KO)

Taigi motyvacija ir naujumas turi ypatingą reikšmę ne tik skaitymui ar skaitmeninių technologijų naudojimui, bet ir mokymų sėkmei.

Mokymų **žaismingumas** vaidino svarbų vaidmenį išlaikant dalyvių susidomėjimą ir dalyvavimą kursuose. Žaismingumo suteikė komiksų medija:

„O patys komiksai – labai žaisminga priemonė, vaikams ypatingai patraukli ir populiari, nes komiksas kaip leidinys yra ant bangos šiuo metu.“ (VM)

Ši medija leido sukurti patrauklų darbo procesą ir suteikė žaismės technologinių procesų įsisavinimui:

„mokymo kursas buvo žaismingesnis.“ (SM)

„Atkreipė dėmesį, kad mokėsi nelabai rimtus dalykus, kaip pvz., kažką susirasti, susiinstaliuoti, bet viskas vyko per žaidimą. Senjorai darė anekdotines situacijas, iš savo gyvenimo epizodus. Tai priėmė kaip žaidimą ir tuo pačiu mokėsi.“ (SM)

Betarpiskai su žaismingumo elementais siejosi ir galimybė kūrybiškai dirbti mokymų metu, patiems kurti istorijas ir komiksus naudojant skaitmenines technologijas. **Kūrybiškumą** mokytojai įvardino kaip ypatingai svarbų sėkmės veiksnį. Įdomiausia dalyviams buvo:

„Praktinė dalis, kai patiems reikia paimti, padaryti. Mes patys viską susiinstaliavome ir programėles atsiuntėme, tad šis įtraukis buvo daug didesnis. Vaikai dirbo grupelėmis, tai jie patys nusifotografavo viršelius, kad čia jau jų planšetė ir su ja

toliau dirbs. Tas, kad jie nuo pat pradžių gavo sau, paskatino norą imti ir kuo greičiau viską daryti.“ (VM)

„Kai jie buvo supažindinti su komiksų kūrimo programa, galimybėmis, išbandė programą ir patys pradėjo kurti komiksus. Buvo ir tokių, kurie užsikabino ir ne tik užsiėmimų metu, bet ir namuose kūrė komiksus ir atsinešė rezultatus į paskutinį užsiėmimą. Jiems kūryba buvo įdomiausia.“ (KO)

„Manau, kad pats komikso kūrimas, nes ir istorija buvo kuriama, ir įvadas, o prieš tai nebuvo tokių užduočių. Komikso kūrimas, personažų dėliojimas, teksto rašymas, istorijos kūrimas.“ (SM)

Dar vienas svarbus sėkmės veiksnys, kuris lėmė mokymų rezultatus ir naujų žinių bei gebėjimų įsisavinimą buvo **bendradarbiavimas** tarp pačių dalyvių ir tarp dalyvių bei mokytojų. Mokymų dalyviai veikė bendrai:

„Bandė ir tarpusavyje ieškoti. Pirminės drąsos ir gaudavo vienas iš kito. Vienas būdavo drąsesnis kažką padaro pirmas, paskui kai kitiems neaišku paaiškina, parodo, o jeigu dar tada neaišku, kreipiasi į edukatorius ir tokiu būdu išsiaiškina situaciją.“ (KO)

„Labai greitai išsigrynino idėjas, susitarė kas ir ką darys, nebuvo konfliktų kas turi fotografuoti, piešti ar pozuoti – tas lengvumą pažymi... komandinis darbas tikrai padėjo, nes po vieną jie nebūtų išsisprendę keblumų.“ (VM)

Vaikų mokytoja pastebėjo bendro darbo elgesio skirtumus tarp mergaičių ir berniukų vaikų grupėje:

„Labai įdomu buvo tai, kad vaikai dirbdami porose pradžioje vienas kito pasiklausdavo, o jeigu kitas nežino, tada paklausia draugų, kurie sėdi šalia, o jeigu ir jie nežino, tada pasiklausdavo mokytojų. Mergaitės dažniausiai tiesiogiai kreipdavosi į mus, o berniukai pirmiausia apsiklausinėja visa savo ratą ir tik tada pasiklausdavo mūsų kaip daryti...“ (VM)

Senjorams didelės įtakos turėjo mokytojai:

„be dėstytojo nebūtų patys to padarę. Galbūt dar ir draugų, šalia esančių pagalba. Tai klausdavo arba manęs, arba šalia sėdinčių, kuriam pavyko, pasisekė – tokiu būdu ieškojo pagalbos.“ (SM)

Tuo tarpų dalyvių su klausos negalia mokytojas pastebėjo skirtumą tarp praktinio darbo rezultato ir žinių įsisavinimo:

„Geriausieji sekėsi dirbant individualiai. Nors mano manymu geriausiai žinias įsisavino padėdami ir aiškindami vienas kitam.“ (KM)

Bendrai tarp svarbiausių sėkmės veiksnių mokytojai įvardino susidomėjimą skatinančius mokymų bruožus: naujumą, žaismingumą, kūrybiškumo skatinimą, bendradarbiavimą ir išankstines nuostatas.

Pasiteisinę edukaciniai sprendimai (pedagoginiai ir organizaciniai sėkmės veiksniai)

Kadangi skirtingų grupių dalyviai buvo labai skirtingi, tai kiekvienai jų buvo parengta skirtinga mokymo programa, naudotos skirtingos mokymo priemonės bei mokymo metodai.

„Vadovavomės jūsų [tyrėjų – aut. pastaba] suformuluotais siekiniais ir kūrėme metodinę medžiagą, šiek tiek patobulindami, šiek tiek pritaikydami kurtiesiems ir vykdėme visas veiklas.“ (KO)

Iš esmės galima teigti, kad pasirinktos mokymo strategijos ir edukaciniai sprendimai darė didelį poveikį mokymų rezultatams. Kai kurie mokytojai pabrėžė ypatingus grupės dalyvių poreikius ir kaip į juos siekė atsižvelgti. Vaikų ir senjorų mokytojos pritaikė medžiagą:

„Apie pačius komiksus taip pat reikėjo gerokai pasiskaityti, susidėlioti programą, atsižvelgti į vaikų poreikius, kas dabar populiariu, ką jie labiau mėgsta, koks yra skaitomumas, tada pasižiūrėti į mūsų vaikus, ką jie mėgsta, kas įdomiau, tad reikėjo pasigilinti į poreikį. Ir mano žinios pagilėjo, nes tikrai nežinojau nei komiksų istorijos, nei jų visų žanrų.“ (VM)

„Ieškojau medžiagos ir pavyzdžių, atitinkančių jų laikmetį. Rinkausi komiksus kaip pavydžius ne tuos, kurie yra amerikietiški, o ieškojau mums priimtinesnių, pvz., Paršiukas Čiukas, Micius, ėmė istorines, politines karikatūras, anekdotines situacijas, kurios būtų artimos ir priimtinos jų kartai, laikmečiui, interesams.“ (SM)

Ir atsižvelgė į mokymosi spartą ir turimas žinias:

„Galbūt atidžiau žiūrėjau į paprastus dalykus, kur jaunimui būtų savaime suprantama, tai senjorams reikėjo pakartoti ir atidžiau į tuos paprastus, ne komiksams būdingus dalykus, nes komiksams skirtus ir taip išaiškini, bet, pvz., paveikslėlių išsisaugojimas, paieška, įsijungimas tam tikros naršyklės.“ (SM)

Daugiausiai konkrečių pavykusių edukacinių sprendimų įvardijo vaikų grupės mokytoja. Pristatant komiksus buvo naudojamas perėjimas nuo žinomo prie nežinomo, naujo:

„Šiuose užsiėmimuose mes pradėjome nuo pačio to supažindinimo, seniausios priemonės – spausdintinių komiksų, aiškinomės kuo jie skiriasi, kaip jie veikia, ką jie daro, kodėl vieni spalvoti, o kiti nespelvoti, kokia jų istorija. Ir vėliau po truputį perėjome prie skaitmeninio prisijungimo, galbūt šitas bus neįprasčiausias. Pasirinkome tokią metodiką, nes dauguma vaikų buvo susipažinę su vaikams skirtais žurnaliukais. Dauguma jų žino ir skaito „Donaldas ir kiti“, ypatingai berniukų tarpe, o pasakius komiksas visi iškart įvardija Donaldą. Dėl šios priežasties mes ir paėmėme tas priemones, prie kurių jie jau pripratę ir po truputį nuo spausdintinio perėjome prie skaitmeninio.“ (VM).

Ypatingai gerai buvo apgalvotą vaikų mokymų struktūrą ir laikas įvairioms užduotims, kad neatsirastų nuobodulio ir pavyktų išlaikyti vaikų dėmesį:

„...mes labai struktūruotai susiskirstėme darbus. Matyt, ir laiko limitas jiems buvo labai tinkamas ir pirmosios praktinės užduotys ir jau pradėjus tiesiogiai dirbti su planšetėmis, su pačiu kūrimu, mes turėjome planus patys sau kiekvienai pamokai: kokia tema, ką turime šiandien nuveikti, ką padaryti. Nebuvo tokių, kad va šiandien atėjau ir pabaigsiu, ko nespėjau, ir tik tada toliau kažką darysiu. Taip nebuvo, nes kiekviena pamoka turėjo temą ir užduotis, pvz., šiandien užsiimam langelių, objektų kūrimu, užsiimam apipavidalinimu ir labai gražiai susidėliojo ir užsipildė erdvė, nepaliekant laisvo lako, kada atsirastų nuobodulys.“ (VM)

Vaikams taip pat buvo suteikta plati pasirinkimo laisvė:

„Vaikams leidome labai daug rinktis. Davėme daug skirtingų variantų kaip padaryti, davėme pagrindinę idėją kaip padaryti, kaip galima kurti ir neapribojome, kad reikia daryti taip arba taip. Suskirstėme vaikus komandomis, dirbome po 2, ir kiekvienam

leidome daryti, tai ką nori, pvz., jei komandoje vienas norėjo daryti vienaip, o kitas kitaip, tai darėme abu variantus, tad išbandėme kelis variantus, iki tol, kol radome galutinį variantą, kurį vaikai susikūrė. Vieni vaikai piešė, darė daugiau apipavidalintus, kiti – labiau norėjo fotografuoti, ėjo fotografuotis, vieni norėjo kurti patys iš savęs, kiti – iš daiktų. Leidome vaikams pasirinkti sau geriausią metodą.“ (VM)

Tokie sprendimai ne tik padėjo vaikams įsisavinti mokymų medžiagą, bet ir mokytojams organizuoti darbą:

„toku būdu ir patį darbą lengviau buvo organizuoti ir vaikui sukelti įdomumą, tad ir vaikų pasinėrimas į darbus buvo daug daug nuoširdesnis.“ (VM)

Į dalyvių su klausos negalia grupę buvo pakviesti lektorius komiksų ekspertas, kurio paskaita paskatino grupės domėjimąsi komiksais:

„Labai didelę įtaką padarė ir Tomas Mitkus – gyvas lektorius, žmogus, kuris atvažiavo iš Vilniaus ir pasidalino savo žiniomis, kūryba.“ (KO)

Be pačių edukacinių priemonių dalyvių su klausos negalia mokymų sėkmei didelę įtaką turėjo ir mokytojų įsitraukimas, kūrybiškumas bei profesionalumas, visos komandos darbas:

„Sėkmei pasiekti lėmė ir edukatorių požiūris – laiko ir minučių neskaičiavimas, darbo viršvalandžiai.“ (KO)

„Visa komanda sueidavo: edukatoriai, gestų kalbos vertėjas; visi mes buvome kartu, šalia, paprastai visi prisijungdavo, kai vykdavo užsiėmimas. tas, kuris būdavo atsakingas už užsiėmimą, jį vesdavo, tačiau užduočių, antroje dalyje, dalyvaudavo visi ir pagelbėdavo. Pritrūkus gestų piešdavome, rašydavo, ieškodavome įvairių išeičių ir jas surasdavome. Nuolatos teiraudavomės, ar yra kokių klausimų, neaiškumų.“ (KO)

Nors dalyvių su negalia grupėje mokytojai jautė komunikacijos ir grįžtamojo ryšio problemų:

„Mokymai buvo vedami su vertėjų pagalba. Tai labai keitė užsiėmimų trukmę. Naudojau daugiau vizualios medžiagos mokymams.“ (KM)

„Sunku pasakyti kas pasiteisino o kas ne nes beveik nebuvo atgalinio ryšio <...> buvo sudėtinga bendrauti su vertėjų pagalba. Nors vertėjos leido perteikti mintis laisvai. Bet atgalinio ryšio sulaukti iš dalyvių buvo gan sudėtinga.“ (KM)

Todėl šioje grupėje gestų vertėjos buvo labai svarbus sėkmės veiksnys, ypatingai dėl to, kad jos atsakingai rengėsi darbui:

„Kad būtų sėkmingi užsiėmimai prisidėjo ir gestų kalbos vertėjai, tokiu būdu buvo užtikrinta, kad kurtiesiems medžiaga bus suprantama.“ (KO)

„...vertėjos labai stengėsi ir išsamiai ruošėsi, vertėjos turėjo ir praktikantus, ko anksčiau nėra buvę.“ (KO)

O taip pat dėl to, kad dalyviai suvokė jas kaip pagalbininkes mokymo procese ir:

„Prašydavo asmeniškai gestų kalbos vertėjų ir kviesdavosi vieną iš edukatorių ir aiškindavosi tą sunkumą.“ (KO)

Taigi edukaciniai sprendimai ir mokymus vedančios komandos kompetencija buvo labai svarbus eksperimentų elementas, lėmęs mokymų sėkmę ir leidęs patvirtinti kai kurias tyrimo hipotezes.

Sunkumai, su kuriais susidūrė mokymų dalyviai

Mokymų organizatoriai ir edukatoriai, betarpiškai susidūrė su jų dalyviais, įvardijo įvairius sunkumus, kilusius įvairiose grupėse. Nors kiekviena grupė susidūrė su skirtingo pobūdžio problemomis, tačiau galima padaryti šiuos tokius apibendrinimus.

Vienas problemų tipas siejosi su teksto skaitymu ir rašymu. Minčių dėstymas raštu pasirodė didelis iššūkis kurtiesiems dalyviams:

„Kadangi po užsiėmimų reikėdavo rašyti refleksijas, o po pirmųjų užsiėmimų, tai būdavo tik vienas žodis taip arba ne. Tad jie prašydavo mūsų pagalbos, jie kalbėdavo, gestikuliuodavo, vertėja versdavo, o aš mėgindavau, tas mintis užrašyti, kad viskas būtų suprantama. Labai labai didžiulis iššūkis.“ (KO)

Kita vertus, kompozicinės užduotys kurtiesiems neatrodė sudėtingos:

„Buvo tokių užduočių, kur reikėjo karpyti istoriją į kelias dalis. Viena istoriją ir ją reikėjo sudėlioti pagal logišką seką ir tokia užduotis jiems pavyko be problemų. Taip pat dalyviai mokėsi kurti būsimo komikso istoriją su tokiais pavyzdžiais.“ (KO)

Su panašaus pobūdžio teksto suvokimo sunkumais, nors kitaip, susidūrė vaikai:

„Tad teksto turinio suvokimas buvo viena iš sunkesnių užduočių: kaip pasakyti mintį ar idėją, sudėti paveikslukus, kuriuose net nėra jokio teksto.“ (VM)

„... pradžioje visi rašė vientisą tekstą, vientisą istoriją ir pradžioje jiems buvo labai sunku suvokti, kaip galima naudoti trumpinius ir kaip tą padaryti... berniukai vaizdavo pyktį, kad jie kovoja, tai pradžioje buvo aprašyta visas scenarijus, kodėl jie susipyko, o galų gale jie nusifotografavo ir pridėjo Grrrr ar AAAA. Tai reiškia, kad iš to ką jie norėjo padaryti jie galų gale priėjo išvados, jog galima panaudoti trumpinius, norint perteikti visa emocinę būklę ir turinį, ką norėjo tuo pasakyti.“ (VM)

Vaikams taip pat kilo sunkumų su komikso kompozicija ir tinkamų nuotraukų atranka:

„...bet kai atėjo laikas patį turinį sudėti. Mes vieno užsiėmimo metu leidome pasidaryti 20 nuotraukų pagal jų pasirinktą temą. Kai reikėjo iš tų 20 nuotraukų išsirinkti 5, tam kad sukurtų kažkokį paveikslėlį, atspindintį temą, tai čia buvo labai sudėtinga, nes pasirodė, ir idėja nebe taip gerai atrodo nuotraukoje ir tekstas per didelis ar per mažai vietos. Atranka buvo labai sunki.“ (VM)

Dalis sunkumų buvo susiję su technologijų įvaldymu:

„Iš pradžių, pirmoji pažintis, vyresniesiems planšetiniu kompiuteriu sunkiai sekėsi, valdyti pačią įrangą. Vėliau sunkiai sekėsi dėti teksto burbulus, neklausė pirštukas... Manau, kad tai siejasi su patirties trūkumu, nes kai kurie neturi išmaniųjų telefonų, galbūt tenka mažiau naudotis tokia įranga.“ (KO)

„Komiksų programos yra tik per planšetes ir kitų kompiuterių neparinksi, tad viskas įvyko automatiškai. Svarbiausia senjorams mokantis kurti komiksus, kas susiję su planšetėmis, buvo susirasti internete paveikslėlį ir jį išsaugoti. Šis dalykas buvo pats sudėtingiausias, nes planšetės įvairiai juos saugo pagal nutylėjimą yra tam tikri aplankai ir šitas buvo sudėtingiausias dalykas. Kompiuteryje gali nurodyti, kur nori išsaugoti, o planšetėje – ne, pagal nutylėjimą kažkur išsaugo.“ (SM)

Net ir vaikams, kurie iš esmės labai greitai priprato prie naujų įrenginių – planšetinių kompiuterių,

„Padaryti pačius veiksmus su planšete lengva. Pačią idėją jie žinojo, žinojo, ko nori, ką nori pavaizduoti, kaip nori nusifotografuoti, jie viską susitarė, susipozavo – tame

nebuvo problemų, bet atėjus atrankos metui prasidėjo problema. Kaip galutinis variantas turi atrodyti ir viskas susidėlioti.“ (VM)

teko pratintis prie neįprastų darbo priemonių:

„Planšetiniuose kompiuteriuose pati instaliacija, pati pradžia, buvo nauja, o dar su planšetėmis buvo ir pieštukai, tai pieštukais reikėjo gerokai pasimokyti naudotis, nes labiau pripratę pirštukais viską daryti.“ (VM)

Dalis temų kursuose mokytojų nuomone dalyviams kėlė nuobodulį ar buvo neįdomios:

„Sakyčiau, kad galbūt užsiėmimas apie lietuviškus komiksus, galbūt šiek tiek per plačiai juos pristatėme. Vienas užsiėmimas buvo skirtas komiksų istorijai pristatyti ir šio užsiėmimo metu pristatėme lietuvius, komiksų kūrėjus. Galbūt šiek tiek per daug...“ (KO)

„Techniniai dalykai: pvz kur ieškoti komiksų lietuvių kalba internete. Ar pagrindai kaip naudotis planšetėmis.“ (KM)

Tačiau esminio nepasitenkinimo mokymais pastebėta nebuvo, tik vienas kitas mažiau įdomus akcentas:

„Nejutau nepasitenkinimo, nesusidomėjimo. Tik tiesiog buvo įdomesnių temų, kaip ir minėjau anksčiau, bet šiaip kad būtų neįdomu, nebuvo.“ (SM)

Apibendrinant galima sakyti, kad esminių sunkumų, kurių negalėtų įveikti, dalyviai nepatyrė. Tuos, kuriuos įvardija mokytojai, galima žymėti kaip natūralius naujų gebėjimų ir žinių įsisavinimo procese. Tai patvirtina ir mokytojų nurodomos dalyvių įgytos naujos žinios bei gebėjimai.

Stebėta dalyvių pažanga

Kiekviena grupė padarė pažangą, susijusią su rašymo ir skaitymo, teksto ir vaizdo suvokimo, pasakojimo struktūros supratimo įgūdžiais. Vaikai pradėjo suvokti teksto ir vaizdo ryšį, komikso kaip visumos turinį

„...turinio supratimas, kur buvo didžiulė spraga. Nuo pat pradžių mokėmės ir turėjome ir paprastas stalo užduotėles: kaip suvokti patį komiksą, kaip dirbti su juo, pvz., buvome paėmę užsienietiškus komiksus, iškirpę tekstus, palikę tik paveikslėlius ir leidome vaikams patiems kurti tekstus ir vėliau žiūrėjome kiek jis atitinka su realiu vaizdu... Galutinis variantas, sudėjus visus paveikslėlius, tekstą, tikrai patobulėjo, nes pradžioje buvo didelis noras parašyti viską į vieną eilutę ir visi turi suprasti ir žinoti, ką aš čia dabar parašiau. Visose pamokose labai dirbome su tuo, kaip temą keliais žodžiais perkelti ir daugiau palikti paveikslėlius. Galų gale jie suprato, kad galima panaudoti jaustukus išraiškai.“ (VM)

Kurčiųjų grupė patobulino raštingumo įgūdžius. Naujos žinios siejasi su bendru raštingumu ir gebėjimu sukurti pasakojimą:

„Aplamai kurtiesiems labai sunku reikšti raštu mintis, kadangi yra tam tikri specifiniai dalykai, ypač vyresnieji dalyviai sunkiai bendrauja lietuvių kalba, tad linksnių derinimas, minties dėstymas, istorijos jungimas daugeliui buvo sudėtinga, bet sprendžiant iš rezultatų galima teigti, kad visiems pavyko. Kai kurios istorijos primityvokos, bet kitos visai linksmos ir viskas gražiai ir gerai išėjo...“

„Taip, žinios siejosi ne tik su bendru kompiuteriniu raštingumu, bet ir kalbos gramatikos patobulinimu, kas iš anksto nebuvo numatyta, tačiau nujaučiau šį aspektą.“ (KO)

Senjorai patobulino komikso supratimo žinias ir istorijų kūrimo gebėjimus:

„Jie tiesiog nelabai ką žinojo apie komiksus, bet jie norėjo mokytis, išmokti kažko naujo, o apie komiksus buvo mažai girdėję, tačiau po mokymų tapo aiškiau, kaip juos skaityti, kur atkreipti dėmesį į smulkmenas, niuansus. Kas atrodė paprasti paveikslėliai, dabar senjorai perprato, kaip juos skaityti ir kur jų kūrimą panaudoti.“ (SM)

„Galbūt ir scenarijaus, istorijos kūrimo gebėjimą patobulino. ir, žinoma, pačių komiksų rengimą. Taip, kad sugalvotų istoriją, kaip pateikti ją ir išreikšti paveikslėliais.“ (SM)

Darbo su kompiuteriniais įrenginiais ir skaitmeninėmis technologijomis gebėjimai įvardijami konkrečiau, siejant su pačiais naudotais įrenginiais ir priemonėmis. Vaikai

„net ir tie, kurie sakė, kad jie labai gerai viską moka, staiga atrado, kad ne viską moka ir nežino, ką daryti, nes nei vienas iš jų iki tol nebuvo matę, kaip planšetė įjunginama, naujai išpakuojama ir kaip viską reikia pasidaryti nuo pradžių.“ (VM)

Vaikai taip pat išmoko ir kitų dalykų:

„ta pati paieška, gauti praktiniai, elementarūs įgūdžiai. Nusifotografuoti su telefonu irgi gali kiekvienas, bet kaip sukoreguoti, sujungti, tokių žinių niekas neturėjo, nes prieš tai nebuvo bandę daryti ar filmuko, ar nuotraukų eilės, kuri atspindėtų judesį.“ (VM)

Kurtiesiems „naudojimosi planšetiniu kompiuteriu visi pagrindai buvo įtvirtinti, nes ne visi tą mokėjo. tada taip pat ir fotografuoti, naudotis komiksų kūrimo programėle“ (KO). Net fotografavimas planšetė, su kuriuo teko susidurti pirmą kartą, pareikalavo pastangų.

Senjorai patobulino darbo su planšete žinias, „būtent darbą su paveikslėliais, nes ties tuo pagrinde ir dirbome – išsaugoti paveikslėlį, susirasti paveikslėlį, įkelti jį“ (SM).

Stebėtą mokinių pažangą mokytojai apibūdino ir kaip įgytą naudą. Ypatingai praktiniu ir konkrečiu žinių pritaikymu buvo suinteresuoti senjorai:

„Viena moteris iškart kūrė komiksą apie Vydūną, nes jie ruošiasi paskaitai Trečiojo amžiaus universitete apie Vydūną, nes vyks kažkoks renginys. Stengėsi perteikti šiek tiek įdomiau pasakojimą, įdėjo ir Vydūno citatas, ir paveikslėlius. Kiti sakė, kad rašys, kurs anūkams. Kiti naudos kelionių išpūdžiams aprašyti, kad pagyvintų nuotraukas.“ (SM)

Kurtieji dalyviai galėtų

„pritaikyti fotografavimą planšetiniais kompiuteriais, taip pat truputėlį kaip pažaisti su gautu rezultatu... Jie apskritai daug fotografuoja ir klausos negalią kompensuoja akys. Suaugę žmonės daug naudoja Facebooku, deda nuotraukas. Nerašo tekstų kaip girdintieji, bet deda nuotraukas ir tokiu būdu komunikuoja. Nuotraukų dėjimas yra daug aktyvesnis nei girdinčiųjų.“ (KO)

Tuo tarpu vaikai įgijo gilesni kompiuterinės technikos supratimą, kuris galės būti naudingas ateityje:

„Patys praktiniai užsiėmimai su kompiuteriais, tai be abejo, buvo labai naudingi, nes buvo vaikų, kurie užsiėmimų metu pirmą kartą paėmė planšetinį kompiuterį. Pastebėjome, kad pas vaikus nebuvo susiformavęs įrenginių skirtumo suvokimas, pvz., naudojasi kompiuteriu, nešiojamu kompiuteriu, mes, suaugusieji, žinome jų skirtumus, tačiau vaikams kompiuteris ir yra nešiojamas, o kas yra stacionarus jie net nelabai žino.“ (VM)

Taip pat pravers ir kitos žinios apie interneto naudojimą:

„Praktinės žinios, greitas informacijos ieškojimas, pvz., įsivesiu į Google ir susirasiu, ko man reikia, bet kad ieškant vaizdų galima iškart susiaurinti paiešką, pasirenkant Vaizdus, jie to nežinojo, galės panaudoti visas smulkias žinias.“ (VM)

„...daugeliui gal ir neiškart bet ateityje atsiras naujos galimybės vartoti ir gauti turini ne tik jiems jau įprastomis priemonėmis. Taip pat išbandę ir sužinoję skaitmeninių technologijų galimybes galės drąsiau planuoti vieklas, naudotis, bendrauti naudodamiesi ir toliau gilindamiesi į tai.“ (KM)

Mokymų organizatoriai ir mokytojai taip pat nurodė pastebėtus pokyčius:

„Labai esminių pokyčių, kuriuos galėčiau drastiškai įvardyti, negalėčiau. Bet drąsos naudojantis planšetiniu kompiuteriu, prisiminus tuos nedrąsiausius, vyriausius dalyvius, galiu teigti, kad į mokymų pabaigą atsirado. Kai kuriems pradžioje net įjungti planšetinio kompiuterio nesigaudavo, vis sumaišydavo mygtukus, padaro kažką ir savaime išsitrina, o vėliau viskas normaliai gaudavosi.“ (KO)

„Iš pradžių visi dalyviai buvo gan abejingi. Netikėjo kad gali atrasti kažką vertinga. Užsiėmimų pabaigoje daug kas pamatė planšetinių kompiuterių privalumus. Susipažino su jiems aktualiais komiksais ir jų žanrais.“ (KM)

Ypatingai pokyčiai pasireiškė vaikų grupėje, į kurią dalyviai atėjo su nuostata, „kad viską žinau ir tikrai viską moku, kalbant tiek apie komiksus, tiek apie planšetes“ (VM). Jau po pirmos pamokos, kai sužinojo, kad komiksas nėra tik Donaldas, vaikai pradėjo klausinėti, „o tai kas ir kaip“. Ir apie planšetes visi tvirtino, kad čia tas pats, „kas telefonas ir tikrai nėra nieko kitokio ir visi mes viską mokam, ir nesvarbu, kad niekad neturėjau, bet vis tiek mokėsiu“ (VM). Tos visažinystės nuostatos pradėjo sparčiai vykti, nors prisipažinti savo socialiniame rate, kad kažko nežinai, nesinorėjo. Tačiau

„Daugėjo klausimų ir kuo toliau, tuo daugiau užduodavo klausimų. Ir dėl smulkesnių dalykų, pvz., apipavidalinimo, teksto, šrifto, spalvų pasirinkimo. Pradžioje visi rinkdavosi standartą, nors sakydavome, kad galite pasirinkti ir daugiau variantų ir tada kitame užsiėmime pasipila klausimai, galbūt atsiranda daugiau drąsos ir to noro ir smalsumas auga su didesniu žinojimu. Daugiau klausimų, daugiau atsakymų ir su kiekviena pamoka jų daugėjo ir žinios tuo pačiu, matyt, irgi gilėjo bei drąsa atsiranda.“ (VM)

Dalyvių padidėjusią drąsą bandyti naujus dalykus minėjo ir kitų grupių organizatoriai ir mokytojai. Taip pat dalyviai pradėjo pastebėti komiksus aplinkoje:

„Besibaigiant projektui atsirado daug visokių reklaminių stendų su komiksų motyvais ir dalyviai ateidami į užsiėmimus atkreipdavo dėmesį ir sakydavo, kad matė ten ir ten komiksą. Dabar dalyviai gebės atsikirti, kur yra komiksas, o anksčiau to, greičiausiai, net nepastebėdavo.“ (KO)

Komiksų skaitymo ir kūrimo patirtis taip pat gali padėti ir kitoje veikloje:

„Niekas į juos (komiksus) nežiūrėjo rimtai ir nenumanė, kad jie gali būti jiems įdomūs ar aktualūs. Taip pat vyresniesiems kurti komiksus buvo pirmas praktinis užsiėmimas kurti turinį ar perteikti savo idėjas naudojant skaitmenines technologijas. Kai kas atrado galimybes tai pritaikyti kasdienėje praktikoje.“ (KM)

Be tiesioginės mokymų naudos buvo pastebėti ir šalutiniai efektai atsiradę dėl įvairių priežasčių. Juos ypač akcentavo kurčiųjų grupės mokymų organizatoriai. Tai kad mokymai vyko bibliotekos patalpose leido dalyviams artimiau susipažinti su ir pasinaudoti bibliotekos paslaugomis:

„Projekto metu dalyviai perskaitė daugybę knygų, ypatingai vyresnio amžiaus žmonės prisiėmė knygų apie sveikatą, kadangi tuo metu vyko paroda apie sveikatą, tai viską perskaitė, išsiaiškino, kas jiems aktualu, naudinga.“ (KO)

Be to, darbas bibliotekoje įtikinamai parodė, kad tai draugiška ir saugi aplinka, kurioje galima atsipalaiduoti, gerai jaustis ir įdomiai leisti laiką. Organizatoriai tikisi, kad tai paskatins ir mokymų dalyvius ir platesnę bendruomenę aktyviau naudotis bibliotekos paslaugomis. Čia taip pat buvo stebimas ir platesnis bendruomeninio gyvenimo poveikis:

„aš pati dar žiūriu ir socialinį prieskonį visame šiame projekte – bendrystė tarp girdinčiųjų ir kurčiųjų. Šitas bendrystės aspektas man visuomet yra pirmoje vietoje, o ne projekto tikslai, uždaviniai.“ (KO)

Taigi bendrai mokytojai stebėjo įvairius teigiamus poslinkius mokymų dalyvių grupėse tiek įgytų žinių bei gebėjimų srityje, tiek nuostatų ir motyvacijos pokyčius ir netgi glaudesnę sąlytį su įvairiais bendruomenės gyvenimo aspektais.

Organizavimo sunkumai ir sprendimai

Organizavimo sunkumai kilo iš kelių šaltinių:

- būtinybės sužadinti tikslinės grupės narių susidomėjimą mokymais („kad mokymai pasisektų, jie pirmiausia turi įvykti“),
- grupės formavimo sunkumų („sunku suformuoti grupę, kuri būtų vienoda pagal savo gebėjimus ir interesus ir dėl šios priežasties ne visi galėjo vienodai įsitraukti į mokymus“),
- kelių projektų tikslų derinimo („tyrimo anketų pildymas buvo kova už būvį: reikėjo juos sodinti ir prašyti, kad užpildytų, nors mes kiekvieno užsiėmimo metu sakėme, kad reikės pildyti anketas, surašyti koriukus“),
- bendravimo per tarpininkus problemų („sunku gauti tiesioginį grįžtamąjį ryšį iš dalyvių“),
- projekto naujumo („tokie užsiėmimai buvo vykdomi pirmą kartą. Nieko panašaus prieš tai nebuvo rengę ir darę“, „naudoti mokymuose komiksus buvo iššūkis“).

Visus sunkumus padėjo įveikti komandinis darbas (daugiausiai matomas kurčiųjų grupėje), tikslingi edukaciniai sprendimai ir profesionalumas (ryškiausiai vaikų grupėje), mokytojų ir dalyvių motyvacija (stipriausiai išreikšta senjorų grupėje), nors visose grupėse matome šių ypatybių derinį.

Mokymai taip pat davė naudos ir jų organizatoriams. Jie padėjo pagrindą tolesniems projektams, suartino kolektyvo narius, įkvėpė drąsos ir jiems toliau eksperimentuoti su naujomis medijomis ir įranga, praplėtė bendrųjų žinių akiratį ir praturtino pedagoginių priemonių arsenalą.

Šios tyrimo dalies pradiniai rezultatai dalinai paskelbti tarptautinėje konferencijoje QQML – kiekybiniai ir kokybiniai metodai bibliotekose, 2018 m. gegužės 22-25 d. (Macevičiūtė ir Wilsonas), rengiami pranešimai kitų metų tarptautinėms ir Lietuvos konferencijoms, moksliniam seminarui Švedijos Buroso universitete, o taip pat publikacija mokslo žurnalui, registruojamam Web of Science duomenų bazėje.

II etapo B dalis (2018-08-01 – 2018-11-30). Šiuo etapo metu parengtos mokslinio tyrimo duomenimis pagrįstos rekomendacijos valstybės ir kitoms institucijoms dėl skaitmeninės atskirties mažinimo ugdant skaitmeninio skaitymo motyvus ir įgūdžius. Rekomendacijos pateikiamos baigiamosios ataskaitos 5.3 skyriuje „Išvados ir rekomendacijos“.

II etapo C dalis (2018-10-01 – 2018-12-31). Šiame, rezultatų viešinimo etape, parengti informaciniai tekstai naujienų portalams, dalyvauta televizijos ir radijo laidose, surengtas baigiamasis rezultatų pristatymo ir aptarimo mokslinis seminaras, sukurta projekto internetinė svetainė (www.skaitymas.kf.vu.lt) su informacija apie projektą, jo rezultatais bei nuorodos į projekto metu parengtus mokslinius straipsnius bei informacinius tekstus kituose portaluose.

Išvados

Per 2017-2018 metus įgyvendinti visi numatyti mokslinio tyrimo pirmo ir antro etapo darbai.

Tyrimo pirmajame etape patvirtinome, kad skaitmeninė atskirtis yra žymiai sudėtingesnė sąvoka, negu paprastai manoma. Skaitmeninės technologijos atlieka dvigubą vaidmenį: viena vertus per jas reiškiasi struktūrinė ir santykinė socialinė ir ekonominė nelygybė, kita vertus, skaitmeninės technologijos naudojamos šalinti socialinę atskirtį ir didinti žmonių įsitraukimą į visuomenės gyvenimą. Santykinę skaitmeninę nelygybę matome reiškiantis per motyvacijos naudoti IRT stoką. Pvz., senjorai labiau negu jaunesni asmenys linkę manyti, kad IRT naudojimas jiems nereikalingas, nes reikalauja per daug pastangų; paaugliai iš žemo socialinio statuso grupių intensyviai naudoja IRT populiarioms pramogoms ir bendravimui su artima jiems aplinka, bet ne ekonominės naudos gavimui ar socialinio tinklo plėtimui, kai tuo tarpu aukštesnio socialinio statuso šeimų paaugliai IRT naudoja taip pat ir savarankiškam mokymuisi bei akiračio plėtimui. Skaitymo įgūdžiai ir įpročiai glaudžiai susiję su tokiu prasmingu IRT naudojimu ir, kaip rodo atlikta tyrimų apžvalga, abipusiškai veikia vienas kitą, nors apžvalga pateikia prieštarungus šio poveikio tyrimų rezultatus.

Skaitymo tyrimų apžvalga rodo, kad nors skaitymo įgūdžiai ir įpročiai labai priklauso nuo socialinės aplinkos ir prieigos prie kokybiškų skaitymo išteklių, tačiau neigiamą socialinės aplinkos įtaką gali neutralizuoti atskiri, teigiamą poveikį darantys veiksniai, kaip antai, tinkama pedagoginė prieiga, tam tikro asmens ar įvykio poveikis. Tai būdinga ir skaitmeninių technologijų įsisavinimo aplinkai. Giliau ryšiai tarp įvairių nelygybių raiškos ir jų poveikio skaitymo bei kitų skaitmeninių išteklių naudojimo tyrinėjami Macevičiūtės ir Manžuch straipsnyje (2018).

Santykinės nelygybės raišką matome ir tarp mūsų dalyvių, ypač kurčiųjų grupėje, kurioje akivaizdžiai matome skaitymo įgūdžių skirtumus tarp jaunesniųjų ir vyresniųjų grupės dalyvių. Jaunesnieji aiškiai geriau skaito, o tuo pačiu ir tikslingiau naudoja skaitmenines medijas, kai tuo tarpu vyresniųjų dalyvių skaitymo įgūdžiai ypatingai skurdūs ir jie daugiausiai kliaunasi interneto telefonijos paslaugomis bei kitais vaizdiniais ištekliais. Skirtumus matome ir vaikų grupėje tarp berniukų ir mergaičių mokymosi, tačiau jie gali ir nebūti ypatingos santykinės nelygybės raiška, nors tai reikėtų patyrinėti giliau.

Skaitmeninė atskirtis reiškiasi per prieigos, gebėjimų, motyvų ir tikslingo IRT ir skaitmeninių medijų išnaudojimo trūkumą. Bendrai stebimas akivaizdus ryšys tarp socialinių grupių socialinės ir skaitmeninės nelygybės, tačiau įmanoma sudaryti sąlygas, kai prieiga prie skaitmeninės technologijos ir naudojimosi ja gebėjimų ugdymas, o taip pat ekspertų pagalba ir tinkamas skaitmeninis skaitymo turinys bei paslaugos skatintų individus arba šeimas tinkamai išnaudoti skaitmeninius išteklius ir pasiekti teigiamų rezultatų. Nors skaitmeninės priemonės pačios savaime nepadedą mažinti socialinės nelygybės, jos gali padidinti socialinę atskirtį patiriančių grupių galimybes pasigerinti ekonominę bei visuomeninę padėtį, įgyti ir išstobulinti praktinius, kritinio mąstymo, raštingumo įgūdžius bei pažadinti kūrybiškumą. Skaitmeninių išteklių naudojimo motyvai ir gaunama nauda šiuo požiūriu veikia panašiai kaip skaitymo motyvai ir gaunama nauda, t. y. atsiradus vidiniam ar išoriniam postūmiui asmuo gali keisti savo kaip naudotojo elgseną, susirasti tinkamų išteklių ir net prieigą prie sunkiai pasiekiamos technologijos bei kūrybiškai ją panaudoti ar gauti naudos, nepaisant socialinės ir ekonominės atskirties.

Pilietinis ir socialinis įsitraukimas ar atskirtis - sudėtingos sąvokos, kurios apima įvairius žmogaus gyvenimo ir veiklos aspektus. Pilietinis įsitraukimas labiau siejamas su savanorišku dalyvavimu visuomeniniame ar socialinės grupės gyvenime, informacijos apie socialinę aplinką ir joje vykstančius procesus kritišku vertinimu ir pan. Tuo tarpu socialinis

įsitraukimas pabrėžia ne tokį formalų įsipareigojimą bendruomenei, bendradarbiavimą su kitais jos nariais siekiant bendros naudos arba tvirtesnės sanglaudos. Analizuodami natūralaus eksperimento būdu gautus tyrimus pasirinkome teorinę prieigą, kuri leistų išryškinti sąsajas tarp pilietinio bei socialinio įsitraukimo ir skaitmeninio skaitymo bei kūrybiško medijų naudojimo. Nesiekėme parodyti jokių priežastinių šių sudėtingų reiškinių ryšių, o tik įvertinti, ar mūsų pasirinkta skaitmeninio skaitymo mokymų intervencija pakeitė dalyvių nuostatas bei elgseną, leidžiančias padidinti jų pilietinį ir socialinį įsitraukimą.

Tyrimas leido išvelgti galimus dalinius ryšius tarp skaitmeninio skaitymo, kritinio mąstymo ir nuomonių reiškimo (kas yra pilietinio įsitraukimo prielaida). Pvz., vaikų grupėje matome, kad užsiėmimų metu atsirado savarankiškumo ir drąsos klausinėti. Senjorų grupėje pastebėtas istorinių žinių gilinimas per komiksų mediją (skaitant komiksą “10 litų”). Tačiau trumpa eksperimento trukmė neleido pamatyti, ar skaitmeninis skaitymas tiesiogiai siejasi su pilietiniu aktyvumu. Apžvelgta literatūra rodo ryšius tarp skaitymo, skaitmeninio skaitymo ir kritinio mąstymo raidos (Goatly and Hiradhar, 2016), o taip pat ir sąsajas tarp skaitmeninio skaitymo ir taip vadinamo skaitmeninio pilietinio aktyvumo (angl., digital citizenship, Turner et al., 2017). Nagrinėjant skaitmeninės atskirties mažinimo iniciatyvas Lietuvoje taip pat nustatyta, kad nevyriausybinių organizacijų, pavyzdžiui, “Atviros Lietuvos fondas”, pakankamai anksti suvokė ryšį tarp skaitmeninės atskirties mažinimo ir socialinio bei pilietinio įsitraukimo (programoje “Skaitmeninių bendruomenių link”). Plačiau ši lietuviška patirtis analizuota projekto vykdytojų parengtame straipsnyje (Manžuch, Gudinavičius, Šuminas, 2018).

Žemiau pateiktoje lentelėje-matricoje atsiskleidžia eksperimentinės intervencijos poveikis skirtingoms dalyvių grupėms visais pasirinktais teoriniais aspektais.

SKAITMENINĖ ATSKIRTIS	APLINKA	ASMENYBĖS NUOSTATOS	ELGSENA
<i>Motyvacija</i>	Aplinkos spaudimas naudoti internetą ir skaitmeninius įrenginius (visos grupės) Ypatinga susidomėjimo ir noro dalyvauti mokymuose reikšmė jų sėkmei (senjorų ir kurčiųjų grupės) Kūrybinio proceso įtaka motyvacijai (visose grupėse) Kursuose įgytų žinių pritaikomumo ir naudos svarba motyvacijai (senjorų grupė)	Suvokta nauda/tinkamumas (senjorai, kurtieji) Suvoktas naudojimo paprastumas/sudėtingumas (senjorai ir vaikai) Smalsumas ir susidomėjimas (vaikai)	Gebėjimų ir žinių įsisavinimo sparta (senjorai) Vaizdų naudojimas bendravimui (kurtieji) Noras eksperimentuoti (vaikai)
<i>Prieiga</i>	Namų įranga Viešos erdvės/įranga Įrenginių įvairovė ir kokybę riboja finansiniai ištekliai (visos grupės) Tinkamai parinkti skaitiniai ir medžiaga (visos grupės)	Žinių ir patirties trūkumas (vaikai) Suvokta amžiaus įtaka išmokimui (senjorai) Suvoktas prieigos paprastumas (kurtieji) Suvoktas praktiškumas (senjorai, kurtieji)	Neskiria įrenginių ir skaitmeninių priemonių galimybių (vaikai) Naujų įrenginių pažinimo ribojimas (senjorai) Naujų paslaugų naudojimas, padidėjęs skaitymas (kurtieji)

<i>Gebėjimai</i>	Bendro mokymosi svarba Mokytojo pagalba Prieinamos ir pritaikytos mokymo strategijos ir priemonės Sukurtos patrauklios mokymosi galimybės	Visažinystės nuostata (vaikai) Teksto visumos ir struktūros suvokimo trūkumas (vaikai) Suvoktos gramatikos problemos (kurtieji) Nesuvoktas ribotas informacinis raštingumas (visos grupės) Skirtingi kompiuterių ir interneto naudojimo gebėjimai (visos grupės) Silpni skaitymo gebėjimai (kurtieji)	Nenoras klausinėti, bandymas savarankiškai susigaudyti įrenginiuose (vaikai) Išreikštas naujovių mokymasis (visos grupės) Kolektyvinis sunkumų įveikimas (visos grupės) Vaizdų galimybių atradimas (visos grupės)
<i>Nauda</i>	Mokymosi aplinkos poveikis asmeninėms nuostatomis ir elgsenai (visos grupės)	Visažinystės nuostatos išnykimas, akiračio plėtimo galimybių suvokimas (vaikai) Naujovių naudos suvokimas (senjorai, kurtieji) Hipotetinių ateities perspektyvų nubrėžimas (visos grupės)	Išaugęs klausimų skaičius ir drąsa klausti, domėjimasis neišbandytomis galimybėmis (vaikai) Nauda iš išaugusio skaitymo ir bibliotekų paslaugų naudojimo (kurtieji) Tiesioginis praktinis mokymo rezultatų ir gaminių pritaikymas. (senjorai) Betarpiškas sukurtų komiksų pritaikymas (senjorai, kurtieji)

5 lentelė: Eksperimentinės intervencijos poveikis mokymų dalyviams

Pasirinkta duomenų rinkimo ir analizės trianguliacija leido įveikti eksperimentinės intervencijos trukmės apribojimus ir pamatyti skaitmeninio skaitymo mokymų poveikį dalyviams. Šio poveikio pobūdis taip pat leido daryti tam tikras išvadas apie jų poveikį skaitmeninės ir socialinės nelygybės mažinimui. Šiuo atveju įvertintas skaitmeninio skaitymo ir kūrybiško medijų naudojimo potencialas mažinti pilietinę ir socialinę atskirtį.

Pirmiausia galima pastebėti, kad dalyvių motyvacija ir nuostatos darė tiesioginį poveikį eksperimento eigai ir kokybei. Vaikų smalsumas, senjorų praktinės naudos siekimas, kurčiųjų susidomėjimas komiksų medija leido įveikti daugumą sunkumų atsiradusių dėl vaikams būdingo dėmesio nekoncentravimo, senjorų subjektyvaus nepasitikėjimo savo galimybėmis ir sudėtingais įrenginiais, ar komunikacijos su kurčiaisiais per tarpininkus. Tais atvejais, kai nepavyko sužadinti pakankamos motyvacijos, dalyviai pasitraukė iš eksperimento. Kita vertus, didžiąją dalyvių daugumą patraukė žaisminga komiksų medija, patrauklios ir nuoseklios mokymo formos, galimybė susipažinti su naujais įrenginiais ir programomis. Ypatingai svarbus buvo įsitraukimas į kūrybinį procesą, kurį daugelis suvokė ne tik kaip prasmingą, bet ir kaip pragmatišką, teikiantį naudos ir eksperimento metu, ir ateityje.

Eksperimentas parodė, kad poveikio priemonė, skatinanti kūrybiškai panaudoti skaitmeninių technologijų teikiamas galimybes padeda suprasti (vaikų atveju) skirtumus tarp įvairių skaitmeninių įrenginių, daro teigiamą įtaką dalyvių skaitymo dažnumui ir lavina raštingumo bei skaitymo įgūdžius (vaikų ir kurčiųjų atvejais), didina interneto naudojimo aiškumą, lengvumą ir malonumą (senjorų ir kurčiųjų atvejais) bei bendrą teigiamą tokios veiklos vertinimą. Taip pat, tokie mokymai didina bibliotekos paslaugas naudojančių dalyvių skaičių.

Tyrimo dalyvių elgsena ir nuomonė parodė, kad besimokant naujų skaitmeninių įgūdžių, dalyvių motyvacijai ir mokymosi sėkmei turi įtakos kūrybinės praktinės užduotys užsiėmimų

metu: apibendrinami savo patirtį dalyviai nurodė, kad juos sudomino ir padėjo mokytis būtent kūrybinė komiksų kūrimo veikla.

Daugelis eksperimento dalyvių neturėjo poreikio tiesiog įvaldyti planšetinį kompiuterį, bet jiems buvo įdomu perprasti kitokią veiklą (skaitmeninių komiksų skaitymą ir kūrimą), kuriai atlikti reikia išmanyti skaitmenines technologijas. Tai leidžia manyti, kad turint pakankamai gebėjimų naudotis skaitmeniniais įrankiais tampa svarbu gebėjimai ir motyvacija atlikti įdomią ar naudingą veiklą naudojantis skaitmeninėmis priemonėmis.

Teigiamos nuostatos, mokytojų ir organizatorių komandos pasirengimas, grupėms pritaikyti pedagoginiai sprendimai leidžia įžiūrėti dalyvių pažangą įvairiose srityse: naujos skaitymo medijos įtraukimą į repertuarą, tobulesnius skaitymo ir rašymo įgūdžius, gebėjimą kombinuoti naratyvo visumą iš vaizdų ir tekstų, naujų skaitmeninių įrenginių ir programėlių įvaldymą. Taip pat negalima nuvertinti dalyvių pasididžiavimo pasiektais rezultatais ir savo kūriniais, kurie leidžia jiems prognozuoti įvairių naudos išgavimą iš jų ir įgytų gebėjimų bei žinių.

Eksperimento metu taip pat vyko ir socialinės sanglaudos procesas dalyvių grupėje, su mokytojais ir organizatoriais, kurčiųjų grupėje stebima artimesnė pažintis su viešosiomis bibliotekos erdvėmis ir paslaugomis, knygų skaitymo dažnumo augimas.

Nors per trumpą laiką negalima matyti pokyčių kituose socialinės įtraukties lygmenyse, ypač dėl to, kad abi suaugusiųjų grupės jau prieš eksperimentus rodė pakankamą socialinį aktyvumą, tačiau galima teigti, kad jiems atsivėrė platesnės skaitmeninių technologijų ir medijų naudojimo galimybės. Vaikų grupė prieš eksperimentą buvo mažiausiai socialiai aktyvi ir, matyt, turėjo mažiausią prieigą prie skaitmeninių įrenginių (nors tiesioginiai anketų duomenys to nerodo, bet tokią išvadą galima daryti iš papildomų duomenų). Taip pat mažiausiai optimistiškos jų įgytų gebėjimų ir žinių panaudojimo ateityje galimybės, nes jų socialinė aplinka nepalanki asmeniniam tobulėjimui, tačiau vaikai patyrė didžiausią pažintinį lūžį, supratę, kad nereikia visko žinoti iš pat pradžių, kad galima klausinėti, domėtis ir mokytis, išnaudojant aplinkoje esančius žmones, įrenginius, skaitinius ir kitas priemones.

Senjorų ir vaikų grupėje atsiskleidė subjektyvūs, racionalaus pagrindo neturintys požiūriai į skaitmenines technologijas ir jų naudą. Šie požiūriai grindžiami žinių trūkumu apie įrenginius ir gali turėti įtakos naudojimuisi technologijomis ateityje.

Senjorų ir kurčiųjų grupėse nustatytas žinių apie komiksus, jų struktūrą bei skaitymo ypatybes atskyrimas nuo konkretesnio komiksų kūrybos proceso. Šis atskyrimas mažiau matomas vaikų grupėje, kurioje žinios ir jų pritaikymas suvokiamas labiau kaip vientisas procesas.

Tyrimas taip pat atskleidė kai kuriuos reiškinius, kuriuos būtų įdomu patyrinti kituose projektuose, kaip antai: berniukų ir mergaičių mokymosi dirbti technologijomis elgsenos skirtumus; kaip suaugusieji ir vaikai suvokia skaitymą popieriuje ir internete, nes kai kurie tyrimo duomenys leidžia manyti, kad dalyviai daro skirtumą tarp skaitymo skirtingose medijose; kaip reiškiasi skaitmeninė nelygybė tose pačiose atskirtose patiriančiose grupėse ir nuo ko ji priklauso.

Rekomendacijos

Tyrimo rekomendacijos atsirado iš abiejų atlikto tyrimo dalių: literatūros apžvalgų bei atliktų eksperimentų. Kai kurios jų pataisytos ir papildytos po tyrimui skirto seminario diskusijos, o taip pat atsižvelgus į suinteresuotų veikėjų pastabas, kurias gavome iš Lietuvos kultūros ministerijos, Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos, aljanso „Langas į ateitį“ bei leidyklos „StudioMitkus“.

Siekiant sukurti prielaidas skaitmeninės atskirties mažinimui, planuojant skaitmeninės atskirties mažinimo priemones, rekomenduojama:

Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir Ūkio ministerijai

- į kuriamas strategijas įtraukti konkretesnius planus, kurie ne tik konstatuotų padėtį, bet nurodytų, kokias socialines ir ekonomines reikmes gyventojai galėtų tenkinti naudodamiesi IRT, o tuo pačiu skatintų gyventojus dalyvauti socialinėje ir ekonominėje šalies veikloje ;
- kurti valstybės strategijas, kurios leistų koordinuoti ir tarpusavyje derinti skaitmeninę atskirtį mažinančių vykdomosios valdžios ir savivaldos institucijų planus bei veiklą ir paskatintų IRT infrastruktūros plėtros, skaitmeninių gebėjimų ugdymo ir gyventojų motyvavimo naudotis IRT programų sąveiką;
- užtikrinti skaitmeninio raštingumo ugdymo tęstinį planavimą ir įgyvendinimą bendroje vyriausybės programose, kai bus nutrauktas finansavimas iš ES fondų;
- didesnę dėmesį skirti skaitmeninės atskirties problemoms, nes atskirtis pažeidžiamiausios grupės gali daryti vis didesnės žalos, ypač kai dauguma viešųjų paslaugų bei kita vieša infrastruktūra bus vis labiau prieinama per informacines technologijas;
- sprendžiant IRT prieinamumo skirtumų problemas regionuose, tęsti pasiteisinusį bendradarbiavimą tarp Vyriausybės, valstybės institucijų ir nevyriausybinių organizacijų;
- įtraukti į skaitmeninės atskirties mažinimo strategijų kūrimą ir įgyvendinimą arčiausiai gyventojų esančių organizacijų (mokyklų, bibliotekų, socialinių paslaugų teikėjų) atstovus;
- didesnę dėmesį skirti spręsti skaitmeninės atskirties problemas, susijusias su motyvacijos ir galimybių gauti naudą iš IRT skirtumais, ne vien tik IRT prieinamumui bei gebėjimų ugdymui (ypač regionuose);
- 2014-2020 metų „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“ kur kas aiškiau ir detaliau apibrėžia skaitmeninės atskirties mažinimo tikslines auditorijas negu ankstesni dokumentai, tačiau būtina jas giliai pažinti ir diferencijuoti bei ieškoti būdų tenkinti jų esminius poreikius ir per gebėjimų ugdymą, ir per tikslinių paslaugų kūrimą.

Socialinei ir darbo ministerijai, Švietimo ir mokslo ministerijai

- identifikuoti tikslines grupes motyvuojančias intervencijas, kurios tikslinių grupių nariams turėtų prasmę ir padėtų nugalėti IRT baimę bei skaitymo sunkumus;
- skatinti mokslinius tyrimus, kurie leistų: 1) apibūdinti skaitmeninę atskirtį patiriančių gyventojų grupių skaitmeninės įtraukties poreikius (pvz., įgyti gebėjimų, įveikti baimę, suprasti naudą ir t. t.), 2) nustatyti kitus socialinės atskirties veiksniai, kurie gali trukdyti skaitmeninę įtrauktį (pvz., bendras žemas raštingumo lygis, tam tikros negalios nulemti veiksniai ir t. t.), 3) tirti skaitmeninės atskirties mažinimo metodų efektyvumą įvairioms skaitmeninę atskirtį patiriančių gyventojų grupėms;

- kompleksiškai planuoti ir taikyti priemones vienu metu mažinančias visų lygių skaitmeninę atskirtį – didinant IRT prieinamumą, gerinant praktinius naujimosi įgūdžius, didinant naudos suvokimą ir motyvaciją;
- integruoti skaitmeninius gebėjimus ugdančius užsiėmimus į platesnės paskirties formalaus ugdymo, neformalaus suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymo programas (tokius užsiėmimus susiejant su teminės programos tikslais ir atskleidžiant skaitmeninių gebėjimų naudą konkrečioje mokymosi srityje) bei ugdyti tokiose programose dirbančių edukatorių kompetencijas kūrybiškai ir naujoviškai motyvuoti dalyvius naudoti skaitmenines technologijas.

Kultūros ministerijai

- strateginiuose planuose akcentuoti kompleksinį požiūrį į skaitmenines atskirties problemas ir orientuoti viešųjų bibliotekų skaitmeninės atskirties mažinimo veiklą į naudojimosi IRT motyvavimą ir naujų būdų naudoti IRT atradimą bei skaitmeninių gebėjimų ugdymą, užtikrinti viešųjų bibliotekų reikalingos infrastruktūros atnaujinimą;
- didinti neformalios edukacijos, skirtos skaitmeninės atskirties mažinimui, renginių skaičių ir kokybę, ypač kultūros įstaigų darbuotojų kompetencijas kūrybiškai ir naujoviškai motyvuoti dalyvius naudoti skaitmenines technologijas;
- skatinti savivaldą ir bendruomenes sudaryti sąlygas kurti ir nuolat atnaujinti priemones, skirtas vykdyti įvairių socialinių ir amžiaus grupių gyventojų skaitmeninio raštingumo ugdymo renginius viešųjų bibliotekų tinkle;
- inicijuoti ir/arba modifikuoti esamas konkursinio kultūros finansavimo programas (pvz., administruojamas Lietuvos kultūros tarybos), kad jos skatintų kūrybinių industrijų įmones didinti interneto erdvėje prieinamų paslaugų kiekį bei turinio įvairovę ir užtikrintų jų konkurenciją šioje srityje.

Savivaldos organams ir bendruomenių organizacijoms

- arčiausiai gyventojų esančioms savivaldybėms ir bendruomenių organizacijoms į vietos plėtros ir nelygybės mažinimo strategijas bei veiklas įtraukti bibliotekas, kaip neformalaus švietimo organizacijas, konkrečiai numatant joms skaitmeninės atskirties mažinimo užduotis ir finansavimą, derinant su valstybės strategijose numatytais uždaviniais;
- Nustatyti savivaldybės teritorijoje gyvenančias skaitmeninę atskirtį patiriančias gyventojų grupes bei jų skaitmeninės atskirties priežastis (gebėjimų ir/ar motyvacijos stoka, IRT panaudos būdų nežinojimas) ir parengti tikslinius planus bei priemones skaitmeninės atskirties likvidavimui.

Organizacijoms, ugdančioms skaitmeninius gebėjimus

- atsižvelgti į specifines tikslinės grupės asmenines savybes ir gyvenimo aplinkybes. Pavyzdžiui, kurčiųjų ir neprisigirdinčių mokymų dalyvių dėmesį ypatingai traukė komiksai kaip vizuali ir viena iš pagrindinių jiems prieinamų komunikacijos priemonių;
- intervencines priemones nukreipti ne į bendrą technologinio skaitmeninio prietaiso (kompiuterio, planšetinio kompiuterio ar pan.) įvaldymą, tačiau į įtraukiančias, praktiškas ir naudingas kasdienybėje tikslinei grupei veiklas atliekamas skaitmeniniais prietaisais;
- atsižvelgti į tikslinei grupei svarbius ir paveikius aspektus: bendro mokymosi svarbą, mokytojo (edukatoriaus) pagalbą, mokymo strategijų ir priemonių prieinamumą ir pritaikymą, mokymosi galimybių patrauklumą;

- akcentuoti tikslinei grupei siūlomų naujovių gaunamos naudos suvokimą (tiek akiračio plėtimo atskleidžiant hipotetines ateities perspektyvas, tiek praktinės naudos aspektais);
- atsižvelgti į skirtingą tikslinių grupių žinių ir patirties trūkumą (vaikų atveju), amžiaus įtaką technologijų įsisavinimui (senjorai), dažnai klaidingai suvokiamą prieigos paprastumą ar sudėtingumą (kurtieji) bei specifinius bet kurios atskirtį patiriančios grupės požymius ir poreikius;
- rengiant įvairius mokymus ir didinant jų dalyvių motyvaciją didelį dėmesį skirti kūrybinėms praktinėms užduotims, kurios labiau įtraukia tikslines grupes į mokymosi procesą ir turi didesnę poveikį rezultatams.

Leidėjams ir IRT paslaugų tiekėjams

- Didinti interneto erdvėje prieinamų paslaugų kiekį į paslaugų paketą įtraukiant ne tik interneto prieigą, bet ir turinio pasiūlą (pvz., prieigą prie elektroninių knygų asortimento internete)
- Kuriant skaitymo įgūdžius ugdančią medžiagą ypatingą dėmesį skirti jos naudingumui ir motyvacijai naudoti - šioje vietoje geras pavyzdys yra komiksų medija, kuri šio tyrimo atveju buvo motyvuojantis faktorius dalyvauti eksperimente, o tuo pačiu ir įgyti daugiau skaitymo įgūdžių.
- Didinti kūrybiškų interaktyvių ir nemokamų laisvalaikio paslaugų, įtraukiančių įvairaus amžiaus ir gebėjimų asmenis į darbą su skaitmeninėmis technologijomis ir ugdančiomis jų darbo su internetu bei kompiuteriu, o taip pat skaitymo gebėjimus.

Naudota literatūra

- Alam, K. and Imran, S. (2015). The digital divide and social inclusion among refugee migrants: a case in regional Australia. *Information Technology and People*, vol. 28, no 2, p. 344-365.
- Aleksandravičius, A. (2014) Elektroninių viešųjų paslaugų organizavimo kaimiškiosiose vietovėse modeliai. *Regional formation and development studies: journal of social sciences*, vol. 1, no. 12, p. 6-18.
- Aljansas „Langas į ateitį“* [interaktyvus]. 2015 Prieiga per internetą <http://langasiateiti.epilietis.eu/index.php/lt/>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 26 d.
- Anušauskaitė, M.; Jord, G. (2014). *10 lity*: grafinė novelė apie Darių ir Girėną. Vilnius: Aukso žuvis.
- Atviros Lietuvos fondas: ataskaitos*. (Be datos). [interaktyvus]. Prieiga per internetą <http://olf.lt/ataskaitos/>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 26 d.
- Bahatheg, R.O. (2015). iPads enhance social interaction skills among hearing-impaired children of low income families in Saudi Arabia. *International Education Studies*, vol. 8, no 12, p. 167-175.
- Bandura, A. (1971). *Social learning theory*. Northbrook, IL: General Learning Corporation.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewoods Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bergström, A. and Höglund, L. (2014). A national survey of early adopters of e-book reading in Sweden. *Information Research*, vol. 19, no 2, paper 621. Prieiga per internetą <http://informationr.net.lib.costello.pub.hb.se/ir/19-2/paper621.html>, žiūrėta 2017 m. lapkričio 12 d.
- Buchi, M., Just, N. And Latzer M. (2015). Modeling the second-level digital divide: A five-country study of social differences in Internet use. *New Media and Society*, vol. 18, no 11, p. 2703-2722.
- Caretero, S.; Vuorikari, N.; Punie, Y. (2017). *DigComp 2.1: The digital competence framework for citizens with eight proficiency levels and examples of use*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. EUR 28558 EN, doi:10.2760/38842. Prieiga per internetą [http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_\(online\).pdf](http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf), žiūrėta 2019 m. lapkričio 26 d.
- Carillo, K.D. (2010). Social cognitive theory in IS research – literature review, criticism, and research agenda. In: S.K. Prasad, H.M. Vin, S. Sahni, M.P. Jaiswal & B. Thipakorn (Eds.), *Information systems, technology and management. ICISTM 2010* (pp. 20-31). Berlin, Heidelberg, Germany: Springer (Communications in Computer and Information Science, 54).
- Cody, M.J., Dunn, D., Hoppin, S. and Wendt, P. (1999). Silver surfers: training and evaluating internet use among older adult learners. *Communication Education*, vol. 48, no 4, p. 269-286.
- Colombo, F., Aroldi, P. and Carlo, S. (2015). Nuevos mayores, viejas brechas: TIC, desigualdad y bienestar en la tercera edad en Italia. [New elders, old divides: ICTs, inequalities and well-being amongst young elderly Italians.] *Comunicar*, vol. 23, no 45, p. 47-55.

- Devan, S., Riggins, F.J. (2005). The digital divide: Current and future research directions. *Journal of the Association for Information Systems*, vol. 6, no. 12, p. 298-337.
- Dzemydienė, D. ir Naujikienė, R. (2013). Application of a social division square model for evaluation of accessibility of public e-services in different social groups of Lithuania. In: *XVI kompiuterininkų konferencijos mokslo darbai : Šiauliai, 2013 m. rugsėjo 19-21 d.* Lietuvos kompiuterininkų sąjunga, (p. 31-41). Vilnius: Žara, 2013.
- EPALE. (2016). Ką apie Lietuvos gyventojų įgūdžius atskleidė Suaugusiųjų įgūdžių tyrimo (PIAAC) duomenys? Prieiga per internetą <https://ec.europa.eu/epale/lt/content/ka-apie-lietuvos-gyventoju-igudzius-atskleide-suaugusiųjų-igudziu-tyrimo-piaac-duomenys>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 22 d.
- Hargittai, E. (2003). The digital divide and what to do about it. In D.C. Jones (ed.). *New Economy Handbook*, (pp. 822-841). San Diego, CA: Academic Press.
- Hatlevik, O.E., Björk Guðmundsdóttir, G. and Loi, M. (2015). Digital diversity among upper secondary students: A multilevel analysis of the relationship between cultural capital, self-efficacy, strategic use of information and digital competence. *Computers & Education*, vol. 81, issue C, p. 345-353.
- Henry, L.A. (2007). *Exploring new literacies pedagogy and online reading comprehension among middle school students and teachers: Issues of social equity or social exclusion?* PhD thesis, University of Connecticut.
- Hill, R., Betts, L.A. and Gardner, S.E. (2015). Older adults' experiences and perceptions of digital technology: (Dis)empowerment, wellbeing, and inclusion. *Computers in Human Behavior*, vol. 48, p. 415-423.
- Idzelytė, D., Kučinskas, G., Paulauskas, V. ir Ramašauskas, O. (2007) Skaitmeninės ir socialinės atskirties aspektai dabarties Lietuvoje. *Vadyba: mokslo tiriamieji darbai*, nr. 2, p. 65-69.
- IVPK. (2017). Gyventojų dalyvavimas elektroninės demokratijos procesuose. Prieiga per internetą https://www.google.com/search?q=Gyventoj%C5%B3+dalyvavimas+elektronin%C4%97s+demokratijos+procesuose,+2017&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab&gfe_rd=cr&dcr=0&ei=YDRNW03ULuakX-C5m6AQ, žiūrėta 2017 m. gruodžio 22 d.
- Kabbar, E. F. and Crump, B. J. ((2006). The factors that influence adoption of ICTs by recent refugee immigrants to New Zealand. *Informing Science Journal*, vol. 9, no. 9, p. 111-121. Prieiga per <http://inform.nu/Articles/Vol9/v9p111-121Kabbar76.pdf>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 15 d.
- Korat, O. and Shamir, A. (2008). The educational electronic book as a tool for supporting children's emergent literacy in low versus middle SES groups. *Computers & Education*, vol. 50, no 1, p. 110-124
- Kvasny, L. and Keil, M. (2006). The challenges of redressing the digital divide: a tale of two U.S. cities. *Information Systems Journal*, vol. 16, no 1, p. 23-53.
- Larghi, B.S., Lemus, M., Moguillansky, M. and Welschinger, L.N. (2015). Digital and social inequalities: a qualitative assessment of the impact of the connecting equality program on Argentinean youth. *Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, vol 69, no 1, p. 1-20.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė. (2017). *Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“*: Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 244 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. gruodžio 20 d. nutarimo Nr. 1085 redakcija).

Lietuvos statistikos departamentas. (2017). Oficialiosios statistikos portalas. Prieiga per internetą <https://osp.stat.gov.lt/>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 20 d.

Lloyd, A., Kennan, M.A., Thompson, K.M. and Qayyum, A. (2013). Connecting with new information landscapes: information literacy practices of refugees. *Journal of Documentation*, vol. 69, no 1, p.121-144.

Lloyd, A., Pilerot, O. and Hultgren, F. (2017). The remaking of fractured landscapes: Supporting refugees in transition (SpiRiT). *Information Research*, vol. 22, no. 3, paper 764, at <http://InformationR.net/ir/21-3/paper764.html>, žiūrėta 2017 m. lapkričio 13 d.

Maceviciute, E. & Manzuch, Z. (2018). Conceptualising the role of digital reading in social and digital inclusion In *Proceedings of ISIC, the Information Behaviour Conference, Krakow, Poland, 9-11 October, 2018: Part 1. Information Research*, 23(4), paper isic1805. Retrieved from <http://InformationR.net/ir/23-4/isic2018/isic1805.html> (Archived by WebCite® at <http://www.webcitation.org/74IB8THdy>)

McNab, K.F. (2016). *Digital texts for shared reading: effects on early literacy*. PhD thesis, University of Tasmania.

Mitkus, T., Nedzinskaitė-Mitkė, M. (2017). *Komiksai: pažink ir kurk*. Vilnius: Technika.

OECD. (2016). Survey of adult skills. Prieiga per internetą <http://www.oecd.org/skills/piaac/>, žiūrėta 2017 m. gruodžio 22 d.

Ono, H. and Zavodny, M. (2008). Immigrants, English ability and the digital divide. *Social Forces*, vol. 86, no 4, p. 1455–1479.

Royce, E.C. (2009). *Poverty and power: the problem of structural inequality*. Lanham: Rowman & Littlefield, 2009.

Seok, S. and Da Costa, B. (2017). Gender differences in teens' digital propensity and perceptions and preferences with regard to digital and printed text. *TechTrends*, vol. 61, no. 2, p. 171-178.

Schneps, M.H., Thomson, J.M., Chen, C., Sonnert, G. and Pomplun, M. (2013). E-Readers are more effective than paper for some with dyslexia. *PLoS ONE*, vol. 8, no 9, pp. e75634.

Straub, E.T. (2009). Understanding technology adoption: theory and future directions for informal learning. *Review of Educational Research*, vol. 79, no. 2, p. 625-649.

Šuminas, A. (2012) Socialinės medijos rinkiminėje komunikacijoje: lygios galimybės ar skaitmeninė atskirtis? *Agora. Politinių komunikacijų studijos*, nr. 1, p. 44-52.

Tsai, H.-Y.S., Shillair, R., Cotton, S.R., Winstead, V. and Yost, E.A. (2015). Getting grandma online: are tablets the answer for increasing digital inclusion for older adults in the US? *Educational Gerontology*, vol. 41, no 10, p. 696-709. Prieiga per internetą <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4748942/pdf/nihms-746988.pdf>, žiūrėta 2018 m. gruodžio 6 d.

van Dijk, J. (2008). One Europe, digitally divided. In Chadwick, A. and Howard, P.N. (eds.) *The Handbook of Internet Politics*, (pp. 288-304). London and New York: Routledge, 2008.

- Van Dijk, J. A. (2005). *The deepening divide: Inequality in the information society*. Sage Publications.
- Van Dijk, J.A.G.M. (2012). The evolution of the digital divide: the digital divide turns to inequality of skills and usage, in J. Bus et al. *Digital enlightenment yearbook*, 2017, (pp. 57-75). Amsterdam: IOS Press.
- van Duersen, A.J.A.M. and Helsper, E.J. (2015). The third level digital divide: who benefits most from being online? *Communication and information technologies annual*, vol. 10, p. 29-53.
- Vigdor, J.L., Ladd, H.F. and Martinez, E. (2014). Scaling the digital divide: home computer technology and student achievement. *Economic Inquiry*, vol. 52, no 3, p. 1103-1119.
- Viluckienė, J. (2015). Negalią turinčių IT vartotojų skaitmeninė atskirtis kaip socialinės nelygybės forma. *Filosofija. Sociologija*, t. 26, Nr. 4, p. 314-321.
- Warschauer, M. (2002) Reconceptualizing the digital divide. *First Monday*, vol. 7, no 7. prieiga per internetą <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/967/888>, žiūrėta 2018 m. lapkričio 6 d.
- Warschauer, M. (2004). *Technology and social inclusion: Rethinking the digital divide*. Cambridge, Mas.: MIT Press.
- Wei, L. and Blanks Hindman, D. (2011). Does the digital divide matter more? Comparing the effects of new media and old media use on the education -based knowledge gap. *Mass Communication and Society*, vol. 14, no 2, p. 216-235.
- Wilding, R. (2012). Mediating culture in transnational spaces: an example of young people from refugee backgrounds. *Continuum*, vol. 26, no 3, p. 501-511.
- Wolf, M., Gottwald, S., Breazeal, C., Galyean, T. and Morris, R. (2017). "I Hold Your Foot:" Lessons from the Reading Brain for Addressing the Challenge of Global Literacy," In: A. Battro, P. Léna, M. Sánchez Sorondo, and J. von Braun (editors). *Children and Sustainable Development*, (pp. 225-238). Cham: Springer International Publishing.

Priedai

1 priedas. Paskelbti rezultatai

Recenzuoti straipsniai

1. Maceviciute, E., & Wilson, T. D. (2018). Digital means for reducing digital inequality: Literature review. *Informing Science: the International Journal of an Emerging Transdiscipline*, 21, 269-287. <https://doi.org/10.28945/4117>.
2. Manžuch, Zinaida; Gudinavičius, Arūnas; Šuminas, Andrius (2018). Skaitmeninės atskirties mažinimo priemonės Lietuvoje: tikslinės grupės ir taikymo rezultatai. *Public Policy And Administration*, t. 17, Nr. 1, p. 84-98. DOI: <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppaa.17.1.19789>
3. Šuminas, Andrius; Gudinavičius, Arūnas; Aleksandravičius, Arnas (2018). Skaitmeninės atskirties požymiai ir lygmenys: Lietuvos atvejo analizė. *Informacijos mokslai*, Vol. 81, p. 7-17. <http://www.zurnalai.vu.lt/informacijos-mokslai/article/view/11918>

Žodiniai pranešimai tarptautinėse konferencijose

1. Tarptautinėje konferencijoje "Neatskleistos bibliotekininkų galios: kur jų ieškoti" (Vilnius, 2017 m. gruodžio 1 d.) perskaitytas pranešimas "Neturiu poreikio naudotis kompiuteriu arba nauji bibliotekų uždaviniai mažinant socialinę atskirtį" (Elena Macevičiūtė).
2. Pranešimas "Digital Reading for Reduction of Inequality" (Arūnas Gudinavičius ir Andrius Šuminas). Tarptautinė konferencija "Books and Screens and The Reading Brain". European Cooperation in Science and Technology (COST) Action "Evolution of Reading in the Age of Digitisation (E-READ)", Network Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP), Vilniaus universitetas Komunikacijos fakultetas, 2017 m. rugsėjo 17-29 d.
3. The New Stage in the History of Reading: The Stimulation of Digital Reading as a Means of Reduction the Digital Divide (Andrius Šuminas, Arūnas Gudinavičius). Tarptautinė konferencija From First to Last Texts, Creators, Readers, Agents (The Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP) Annual Conference 2018). Western Sydney University. Sydney, Australia, 10-12 June 2018.
4. Digital Reading of Online Book Covers: Analysis of a Reader's Choice (Arūnas Gudinavičius, Andrius Šuminas). Tarptautinė konferencija From First to Last Texts, Creators, Readers, Agents (The Society for the History of Authorship, Reading and Publishing (SHARP) Annual Conference 2018). Western Sydney University. Sydney, Australia, 10-12 June 2018.
5. Conceptualizing the role of digital reading in social and digital inclusion (Elena Macevičiūtė, Zinaida Manžuch). Tarptautinė konferencija The Information Behaviour Conference (ISIC 2018), Jagiellonian University in Kraków, Lenkija, 2018 m. spalio 9-11 d.
6. Back to the future: the roles of public libraries in diminishing digital divide by 2023 (Zinaida Manžuch, Elena Macevičiūtė). Tarptautinė konferencija *Libraries in the Digital Age (LIDA)*, University of Zadar, Kroatija, 2018 m. birželio 13-15 d.
7. Overcoming the digital divide through the promotion of digital reading (Elena Macevičiūtė, Tom Wilson). Tarptautinė konferencija *The 10th Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)*, Chania, Graikija, 2018 m. gegužės 22-26 d.

8. How libraries create value and help in diminishing the digital divide (Elena Macevičiūtė). Tarptautinė konferencija *The 10th Qualitative and Quantitative Methods in Libraries (QQML)*, Chania, Graikija, 2018 m. gegužės 22-26 d.

Mokslo populiarinimo straipsnis

Manžuch, Zinaida (2018). Mokslininkai tikisi – skaitmeninis komiksų skaitymas gali sumažinti atskirtį. *Spectrum*, 2(28), p. 68-71.

https://issuu.com/vu_lt/docs/vilnius_university_spectrum_28,

<http://naujienos.vu.lt/mokslininkai-tikisi-kad-skaitmeninis-komiksu-skaitymas-sumazins-atskirti/>

Interviu radijuje ir televizijoje

Interviu „Komiksai mažina socialinę atskirtį“, TV laida „Labas rytas“, Lietuvos televizija.

https://www.lrt.lt/mediateka/irasas/1013706508/labas-rytas-lietuva?fbclid=IwAR2SgOt-Dpw9eVyeJMF-cgic5c5U4mDd65-D71bpE43nQ5IIfBkmSx_RnUM

Radijo laida „Kaip technologijos didina socialinę atskirtį?“, radijo laida „Ekspertai pataria“, Žinių radijas. <https://www.ziniuradijas.lt/laidos/ekspertai-pataria/kaip-technologijos-didina-socialine-atskirti?soundtrack=1>

Nacionalinis mokslinis seminaras

Skaitmeninis skaitymas – skaitmeninei atskirčiai mažinti. Organizavo VU KF Skaitmeninių medijų laboratorija. 2018 m. lapkričio 19 d. 15:00-17:00 val., VU Mokslinės informacijos ir komunikacijos centro (MKIC) konferencijų salė, adresu Saulėtekio al. 5.

<http://www.kf.vu.lt/naujienos/bendrai/4695-skaitmeninis-skaitymas-skaitmeninei-atskirciai-mazinti>

Arūno Gudiničiaus nuotrauka

2 priedas. Komiksų skaitymo ugdant skaitmeninį raštingumą mokymų programos projektas

Mokymo siekiniai:

1: Suprasti komiksų knygą kaip vaizdo ir teksto vienovę. Skaityti vaizdus ir tekstą: suprasti įvykį, nuotaiką, kompozicijos trukmę, spalvas, linijas ir tekstą.
2: Panaudoti pagrindines planšetinio kompiuterio funkcijas: įjungimą, išjungimą, liečiamąjį ekraną, klaviatūrą, wifi jungtis
3: Reikšminiai komiksų knygos elementai: istorija, vaizdai, teksto burbulai. Siužeto elementai, istorijos ir jos pagrindinių elementų atpažinimas.
4: Liečiamojo ekrano logikos suvokimas. Ką reiškia ikonos ir kaip jos funkcionuoja.
5: Interneto paieškos funkcijos naudojimas. Lietuviškų ir užsienio komiksų paieška internete.
6: Grafinės istorijos supratimas: perpasakojimas (parašymas) žodžiu.
7: Skaitmeninės grafinės istorijos supratimas: veikėjai, įvykiai, veiksmo aplinka. Komiksų knygos <i>10 litų</i> skaitymas, personažų ir įvykių išraiškos žodžiais ir vaizdais analizė.
8: Komikso istorijos reikšmingumo supratimas. Pasakojimo transformavimas į vaizdo mediją.
9: Programėlės naudojimas komikso kūrimui. Planšetinio kompiuterio naudojimas kitoms funkcijoms: fotografavimui, rašymui, teksto burbulų rašymui.
10: Ryšio tarp teksto ir vaizdo suvokimas, loginės vaizdų sekos sudarymas.
11: Darbas su programėle kuriant komiksą.
12: Komikso kūrimas.
13: Komikso talpinimas komiksų erdvėje. Sukurtų komiksų aptarimas su kitais dalyviais.
14: Kritiškas sukurtų komiksų vertinimas naudojant viską, kas buvo išmokta apie juos.
15: Padidėjęs susidomėjimas viešiosios bibliotekos veikla.

1 pamoka. <i>Įvadas į komiksų mediją ir pagrindines planšetinio kompiuterio funkcijas</i> 1 siekinys: supažindinti su komiksų medija ir pagrindiniais pasakojimo perteikimo vaizdais ypatumais. Užduotys: komiksų pavyzdžių nagrinėjimas, susipažinimas su įvairių rūšių komiksais. Kitų vaizdinės komunikacijos priemonių (reklaminių skelbimų, afišų ir pan. nagrinėjimas). 2 siekinys: Susipažinti ir apsiprasti su pagrindinėmis planšetinio kompiuterio funkcijomis. Užduotys: planšetinio kompiuterio įjungimas, išjungimas, mygtukai, liečiamasis ekranas, klaviatūra, prisijungimas prie bevielio ryšio. Trukmė: 2 akad. val.	2 pamoka. <i>Komiksų sandara ir elementai bei planšetinio kompiuterio funkcijos</i> 1 siekinys: susipažinti su prasminiais komiksų elementais (pasakojimo logika, vaizdinės ir teksto medžiagos išdėstymu) ir jų seka. Užduotis: nuosekliai išdėstyti sumaišytus komikso paveikslėlius. Paprašyti kitus papasakoti siužetą, palyginti su autentiškuoju. 2 siekinys: Susipažinti ir apsiprasti su pagrindinėmis planšetinio kompiuterio funkcijomis Užduotys: liečiamojo ekrano grafikos logikos perpratimas. Susieti užduotį su 1 pamokos tema: ką perteikia vaizdai ir grafika. Trukmė: 2 akad. val.
--	--

3 pamoka. <i>Pasakojimo vaizdinėmis priemonėmis ypatumų perpratimas bei komiksų paieška internete</i> 1 siekinys: įvaldyti informacijos paieškos internete pagrindus. Užduotys: lietuviškų ir/ar užsienio komiksų paieška internete naudojantis planšetiniu kompiuteriu. 2 siekinys: pasakojimo perteikimo vaizdinėmis priemonėmis bruožų, sekos perpratimas. Užduotis: pasirinkti vieną iš surastų komiksų (3-4 paveikslėlių) ir aprašyti žodžiais visą pasakojimą kaip galima smulkiau, kreipiant dėmesį į visus prasminius vaizdo ir teksto elementus. Aptarti rašytinio ir vaizdinio pasakojimų skirtumus ir ypatumus. Trukmė: 2 akad. val.	4 pamoka. <i>Komikso pasakojimo interpretavimas</i> Siekinys: Suprasti, kaip įprasminami komiksų elementai (kaip komiksai vaizduoja veikėjus, įvykius, kaip perskaitomi menama informacija). Užduotis: komikso leidinio “10 litų” skaitymas ir aptarimas. Diskusija apie tai, kokius jausmus sukėlė ir kodėl sukėlė komiksas, kaip atskleisti charakteriai, kokie svarbiausi įvykiai išryškinami, kaip galima susieti komikso pasakojimą su savo patirtimi. Trukmė: 2 akad. val.
5 pamoka. <i>Pasirengimas kurti savo komiksą</i> 1 siekinys: Suprasti komikso kūrimo ypatumus ir praktiškai pritaikyti 1-4 pamokų žinias. Užduotis: parengti komikso planą pagal trumpą teksto pasakojimą. Piešti nebūtina, bet reikia nurodyti, kokie vaizdo ir komikso pasakojimo elementai įtraukiami į paveikslėlius, kokia seka paveikslėliai išdėstomi. Planas pristatomas ir aptariamas su visa grupe. 2 siekinys: susipažinti su komiksų kūrimo taikomąja programa planšetiniame kompiuteryje. Užduotys: fotografavimas, tekstų rašymas panaudojant planšetinį kompiuterį ir taikomąją komiksų kūrimo programą. Trukmė: 2 akad. val.	6 pamoka. <i>Savo komikso idėjos kūrimas</i> 1 siekinys: perprasti komikso pasakojimo kūrimo ypatumus praktiškai pritaikant teorines žinias. Užduotis: pasirinkti arba sukurti pasakojimą ir veikėjus, kurie bus vaizduojami kiekvieno mokymų dalyvio komikse. Sukurti grafinę pasakojimo eilę popieriuje. 2 siekinys: įvaldyti komiksų kūrimo programėlę Pratimai su programėle: fotografavimas, fotografijų derinimas. Trukmė: 2 akad. val.

7 pamoka. *Savo komikso idėjos techninis įgyvendinimas*

Siekinys: sukurti komiksą taikant visas įgytas žinias apie vaizdo ir teksto ryšį, prasminius vaizdo elementus ir pan.

Užduotys: pritaikyti 6 pamokoje sukurtą pasakojimą taikomosios programos ir asmeninėms galimybėms. Parengti techninį komikso gamybos planą: lą reikia atvaizduoti grafinėje eilėje ir kaip tai galima padaryti su turima įranga. Pradėti įgyvendinti techninį planą: fotografavimas, vaizdų derinimas, teksto burbulų rašymas.

Trukmė: 2 akad. val.

8 pamoka. *Komikso užbaigimas ir pristatymas*

Siekinys: apibendrinti ir aptarti užsiėmimų metu įgytas žinias ir gebėjimus.

Užduotys: komikso užbaigimas, įkėlimas į komiksų erdvę, viešai pristatyti savo sukurtą komiksą ir aptarti su kitais dalyviais jo kūrimo proceso ypatumus. Bendra diskusija apie visas pamokas. Kas labiausiai patiko ir buvo naudingiausia? Ką sužinojote apie kompiuterius ir internetą?

Trukmė: 2 akad. val.

Mokymų užsiėmimas. *Arūno Gudinaučiaus nuotrauka*

3 priedas. Dalyvių atrankos anketa

1a. Ar dažnai naudojate kompiuteriu? ☐ visai nesinaudoju ☐ labai retai naudoju (kelis kartus per metus) ☐ naudoju kartą per mėnesį ir dažniau ☐ naudoju kartą per savaitę ir dažniau ☐ naudoju kasdien	1b. Ar dažnai naudojate išmaniuoju telefonu? ☐ visai nesinaudoju ☐ labai retai naudoju (kelis kartus per metus) ☐ naudoju kartą per mėnesį ir dažniau ☐ naudoju kartą per savaitę ir dažniau ☐ naudoju kasdien
--	--

Jei pažymėjote, kad nors kartais naudojate kompiuteriu arba išmaniuoju telefonu, tai pažymėkite, ar sutinkate su čia pateiktais teiginiais

2. Man patinka naudotis kompiuteriu ir/ar išmaniuoju telefonu:

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

3. Kompiuteriu ir/ar išmaniuoju telefonu išmėginu visokias naujoves:

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

4. Internetu ieškau svarbios informacijos:

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

5. Naudoju kompiuterį ir/ar išmanųjį telefoną pramogoms (žaidimams, muzikai, filmams, skaitymui):

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

6. Naudoju internetą darbui ar mokymuisi:

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

7. Naudoju programėles ir internetą (pvz., Skype, Facebook, ir pan.) bendravimui su žmonėmis:

- ☐ visai nesutinku
- ☐ iš dalies nesutinku
- ☐ nei sutinku, nei nesutinku
- ☐ iš dalies sutinku
- ☐ visai sutinku

4 priedas. Grafinė anketa „korys“

Uzņemimo data: 10.10.04-10

Vardas, pavardė: _____

Jrašykite į figūras tai, kas jums pasirodė naują, įsimintina, įdomu. Visų figūrų užpildyti nebūtina, jrašykite tik tai, kas jums pasirodė svarbiausia.

5 priedas. Tikslinės diskusijos klausimynas

Kokių trijų svarbiausių/labiausiai įsimintinų dalykų išmokote dalyvaujant komiksų užsiėmimuose? Patikslinimui: kodėl šitas dalykas jums atrodo svarbus, kodėl jį įsiminote? Kaip planuojate pasinaudoti išmoktais dalykais ateityje?

Kaip išmokote šių dalykų? Kas jums padėjo kurti savo komiksą/fotografuoti/kurti siužetą/burbulus? Ar kreipėtės pagalbos į mokytoją ir kitus užsiėmimo dalyvius?

Ar jums patiko komiksai? Kuo komiksai jus sudomino ir patraukė jūsų dėmesį? Kokie komiksai patiko labiausiai? Kas nepatiko skaitant komiksus?

Ar skaitysite komiksus ateityje? Ar rekomenduosite savo draugams skaityti komiksus? Ką apie juos papasakosite draugams?

Kas labiausiai patiko mokantis naudotis planšetiniu kompiuteriu? Kas labiausiai nepatiko? Kas buvo paprasta/sudėtinga? Ar jums paprasta naudotis planšetiniu kompiuteriu?

Ar ateityje planuojate dažniau naudotis planšetiniu kompiuteriu? Kodėl? Kuo planšetinis kompiuteris jums atrodo geresnis už kitus įrenginius (stacionarius, nešiojamus kompiuterius, mobiliuosius telefonus)? Ar kiti įrenginiai kuo nors geresni už planšetinį kompiuterį?

6 priedas. Bazinės ir baigiamosios anketos klausimynas

Bazinė anketa

Skaitymo ir technologijų naudojimo įpročiai

I dalis. SKAITYMAS

1. Ar mėgstate skaityti? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Taip

Ne

2. Ką skaitote savo malonumui (pvz., romanus, žurnalus, ką nors kita)? (įrašykite atsakymą)

3. Ar jūs skaitote (pažymėkite tinkamą atsakymą X):

- ☐ reguliariai – t.y. beveik kiekvieną dieną
- ☐ retkarčiais – t.y. maždaug kartą per mėnesį
- ☐ labai mažai – t.y. kelis kartus per metus
- ☐ visai neskaitau

4. Ką skaitėte per praėjusį mėnesį? (įrašykite atsakymą)

5. Kur gaunate romanus, žurnalus ir šiaip skaitinius? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Perku
- ☐ Skolinuosi iš bibliotekos į namus
- ☐ Skaitau bibliotekoje
- ☐ Skolinuosi iš draugų
- ☐ Prenumeruoju laikraščius ir/ar žurnalus
- ☐ Kita (jei gaunate skaitinius kitais būdais, įrašykite)_____

6. Kokia informacija jus domina? Apie ką ieškote informacijos? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Bendrų žinių apie politiką ir ekonomiką
- ☐ Apie sveikatą
- ☐ Apie darbo reikalus
- ☐ Apie sportą ir mėgstamą komandą
- ☐ Apie pomėgius ir laisvalaikį
- ☐ Kita (jei domina kitokia informacija, įrašykite)_____

7. Kur randate šią informaciją? (įrašykite atsakymą)

II dalis. KOMPIUTERIS IR INTERNETAS

8. Ar šiuo metu naudojate: (apibraukite visus tinkamus atsakymus ratuku)

stacionarų kompiuterį	Taip	Ne
nešiojamą kompiuterį	Taip	Ne
planšetinį kompiuterį	Taip	Ne
išmanųjį telefoną	Taip	Ne
elektroninių knygų skaityklę	Taip	Ne

Jei bent vieną kartą atsakėte TAIP, pereikite prie 11 klausimo

Jei visi atsakymai NE, atsakykite į 9 ir 10 klausimus, toliau atsakykite į klausimus ATSKIRAME LAPE ir pereikite prie 19 klausimo

9. Ar kada nors naudojote bent vieną paminėtą įrenginį? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Ne Taip (įrašykite, kokį) _____

10. Ar numatote kurį nors naudoti per artimiausius 3 mėnesius? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Ne Taip (įrašykite, kokį) _____

Jei NE, toliau atsakykite į klausimus ATSKIRAME LAPE ir pereikite prie 19 klausimo

11. Ar naudojotės internetu? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Taip Ne

Jei NE, toliau atsakykite į klausimus ATSKIRAME LAPE ir pereikite prie 19 klausimo

12. Kaip dažnai naudojotės internetu? (pažymėkite tinkamą atsakymą X)

- ☐ Labai retai (kelis kartus per metus)
- ☐ Kartais (kelis kartus per mėnesį)
- ☐ Dažnai (kelis kartus per savaitę)
- ☐ Kiekvieną dieną

13. Kokiu įrenginiu jungiatės prie interneto?

(įrašykite) _____

14. Kur naudojotės internetu: (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ namuose
- ☐ darbe
- ☐ bibliotekoje
- ☐ kitoje viešojoje vietoje (internetu kavinėje, pašte ir pan.)

15. Ką veikiate prisijungę prie interneto: (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Žaidžiate kompiuterinius žaidimus
 - ☐ Skaitote laikraščius ir sekate naujienas
 - ☐ Kalbatėsi per Skype'ą
 - ☐ Naudojatės socialiniais tinklais (pvz., Facebook ir kt.)
 - ☐ Ieškote jums reikalingos informacijos
 - ☐ Perkate prekes/paslaugas
 - ☐ Naudojatės interneto banko paslauga
 - ☐ Ieškote mokymosi medžiagos
 - ☐ Ieškote darbo
 - ☐ Rašote komentarus
 - ☐ Klausotės muzikos
 - ☐ Žiūrite vaizdo įrašus (filmus, TV laidas ir kt.)
 - ☐ Rašote žinutes draugams elektroniniu paštu
 - ☐ Skelbiate savo nuotraukas
 - ☐ Kita (įrašykite savo atsakymą)
-

16. Ar bijote naudotis internetu be pašalinės pagalbos? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Bijau 1 2 3 4 5 6 7 **Nebijau**

17. Ar jums aišku, kaip naudotis internetu? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Neaišku 1 2 3 4 5 6 7 **Aišku**

18. Ar jums lengva naudotis internetu? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Sunku 1 2 3 4 5 6 7 **Lengva**

19. Kaip manote, ar viską apsvarsčius jums naudoti internetą (kur jis bebūtų, išmaniajame telefone ar bibliotekoje) būtų (yra): (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Labai blogai 1 2 3 4 5 6 7 **Labai gerai**

20. Naudoti internetą gali būti: (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Nemalonu 1 2 3 4 5 6 7 **Malonu**

21. Ar jūsų pažįstami naudojasi internetu? (apibraukite ratuku tinkamą atsakymą)

Niekas Keli Daugelis Visi

22. Kam būtų patogu, kad jūs naudotumėte (naudojate) kompiuterį ir internetą? (apibraukite visus tinkamus atsakymus ratuku)

Jūsų šeimai Taip Ne

Jūsų kolegoms Taip Ne

Savivaldybei Taip Ne

Kam dar naudinga, kad naudotumėtės internetu (įrašykite)

23. Ką manote apie mokymąsi naudotis internetu? (apibraukite visus tinkamus atsakymus ratuku)

Galiu išmokti naudotis internetu pats **Taip** **Ne**

Geriausia mokytis su geru mokytoju **Taip** **Ne**

Naudinga mokytis su kitais tokiais kaip aš **Taip** **Ne**

Noriu lankyti kursus ir išmokti naudotis internetu **Taip** **Ne**

24. Ar ketinate pradėti (tęsti) naudoti internetą per artimiausius tris mėnesius? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Ne Taip

Jei atsakėte TAIP, įrašykite:

Kam jį naudosite?

Kokiu įrenginiu jungsitės prie interneto?

Jei atsakėte NE, įrašykite:

Kodėl

ne?

III dalis. Papasakokite apie save

25. Aš šiuo metu dirbate? (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Ne

Taip (įrašykite, koks tai darbas?) _____, (ar dirbate visu etatu ar dalimi etato?) _____

26. Ar jūsų pajamos (pažymėkite tinkamą atsakymą X)

- ☐ nepakankamos pragyventi
- ☐ leidžia patenkinti tik būtiniausius poreikius
- ☐ pakankamos pragyventi, bet ne susitaupyti
- ☐ pakankamos truputį sutaupyti viską apmokėjus
- ☐ pakankamos patogiai gyventi

27. Kada paskutinį kartą važiavote atostogauti?

(įrašykite) _____

28. Kur tada buvote? (įrašykite savo atsakymą) _____

29. Kaip apibūdintumėte savo dabartinę sveikatą? (pažymėkite tinkamą atsakymą X)

- ☐ visiškai sveika(s)
- ☐ sergu kaip visi, pvz., persišaldau
- ☐ turiu chronišką ilgalaikę ligą

30. Ar dažnai bendraujate su: (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Šeima	Dažnai	Retai	Nebendrauju
Draugais	Dažnai	Retai	Nebendrauju

Su kuo dar bendraujate? (įrašykite savo atsakymą)

31. Ką darėte per paskutinius 12 mėnesių? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Ėjau į kiną
- ☐ Buvau teatre
- ☐ Buvau koncerte
- ☐ Valgiau restorane
- ☐ Buvau sporto renginyje
- ☐ Ėjau į svečius
- ☐ Dalyvavau miesto šventėje ar mugėje
- ☐ Buvau parodoje
- ☐ Buvau bažnyčioje
- ☐ Ką dar veikėte?

(įrašykite) _____

32. Ar esate kurios nors iš čia pažymėtų organizacijų aktyvus narys/narė? (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Politinės partijos
- ☐ Aplinkosaugos grupės
- ☐ Tėvų ar mokyklos draugijos
- ☐ Namų bendrijos
- ☐ Bažnyčios ar religinės grupės
- ☐ Savanoriškos pagalbos grupės
- ☐ Pomėgių klubo
- ☐ Sporto klubo

- Moterų grupės ar organizacijos
- Esu kitokios organizacijos (įrašykite, kokios) _____
- Nepriklausau jokiai organizacijai

33. Ar balsavote paskutiniuose: (pažymėkite tinkamą/-us atsakymą/-us X)

bendruose rinkimuose į seimą _____ vietiniuose rinkimuose į savivaldybę _____
 Įrašykite vardą ir pavardę _____

Dėkojame už atsakymus! Dar susitiksime!

Baigiamoji anketa

Skaitymo ir technologijų naudojimo įpročiai

1. Ar ką nors skaitėte per praėjusį mėnesį? Jei taip, tai ką būtent? (įrašykite atsakymą)

2. Ar skaitėte dažniau, negu anksčiau? (apibraukite tinkamą atsakymą)

Taip Ne

3. Ar skaitėte komiksus per praėjusį mėnesį? (apibraukite tinkamą atsakymą)

Taip Ne

Jei taip, tai kiek jų perskaitėte? (nurodykite skaičių) _____

4. Ar skaitysite komiksus ateityje? (apibraukite tinkamą atsakymą)

Taip Ne

5. Ar rekomenduosite juos draugams ir šeimos nariams? (apibraukite tinkamą atsakymą)

Taip Ne

6. Ar toliau kursite komiksus pats/pati?

Taip Ne

Jei TAIP, tai koku būdu juos gaminsite? _____

Kam juos rodysite? _____

Jei NE, tai kodėl _____

7. Ar pastaruoju metu naudojote: (apibraukite visus tinkamus atsakymus ratuku)

stacionarų kompiuterį	Taip	Ne
nešiojamą kompiuterį	Taip	Ne
planšetinį kompiuterį	Taip	Ne
išmanųjį telefoną	Taip	Ne
elektroninių knygų skaityklę	Taip	Ne

7. Ar numatote toliau naudoti kurį nors įrenginį per artimiausius 3 mėnesius?
 (apibraukite tinkamą atsakymą ratuku)

Ne Taip (įrašykite, kokį) _____
Jei atsakėte Ne, paaiškinkite kodėl
nenaudosite _____

12. Kaip dažnai ketinate naudotis internetu per ateinančius tris mėnesius? (pažymėkite tinkamą atsakymą X)

- ☐ Labai retai (ne daugiau kaip kartą per mėn.)
- ☐ Kartais (kelis kartus per mėnesį)
- ☐ Dažnai (kelis kartus per savaitę)
- ☐ Kiekvieną dieną

14. Kur naudositės internetu: (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ namuose
- ☐ darbe
- ☐ bibliotekoje
- ☐ kitoje viešojoje vietoje (interneto kavinėje, pašte ir pan.)

15. Ką numatote daryti internete : (pažymėkite visus tinkamus atsakymus X)

- ☐ Žaisti kompiuterinius žaidimus
- ☐ Skaityti laikraščius ir sekti naujienas
- ☐ Kalbėtis per Skype'ą
- ☐ Naudotis socialiniais tinklais (pvz., Facebook ir kt.)
- ☐ Ieškoti jums reikalingos informacijos
- ☐ Pirkti prekes/paslaugas
- ☐ Naudotis interneto banko paslauga
- ☐ Ieškoti mokymosi medžiagos
- ☐ Ieškoti darbo
- ☐ Rašyti komentarus
- ☐ Klausytis muzikos
- ☐ Žiūrėti vaizdo įrašus (filmus, TV laidas ir kt.)
- ☐ Rašote žinutes draugams elektroniniu paštu
- ☐ Skelbti savo nuotraukas
- ☐ Skaityti komiksus
- ☐ Skaityti kitas knygas

- Kita (įrašykite savo atsakymą)
-

16. Ar bijote naudotis internetu be pašalinės pagalbos? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Bijau 1 2 3 4 5 6 7 **Nebijau**

17. Ar jums aišku, kaip naudotis internetu? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Neaišku 1 2 3 4 5 6 7 **Aišku**

18. Ar jums lengva naudotis internetu? (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Sunku 1 2 3 4 5 6 7 **Lengva**

19. Kaip manote, ar viską apsvarsčius jums naudoti internetą (kur jis bebūtų, išmaniajame telefone ar bibliotekoje) būtų (yra): (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Labai blogai 1 2 3 4 5 6 7 **Labai gerai**

20. Naudoti internetą gali būti: (apibraukite ratuku tinkamą numerį)

Nemalonu 1 2 3 4 5 6 7 **Malonu**

23. Ką manote apie mokymąsi naudotis internetu? (apibraukite visus tinkamus atsakymus ratuku)

Galiu išmokti naudotis internetu pats	Taip	Ne
Geriausia mokytis su geru mokytoju	Taip	Ne
Naudinga mokytis su kitais tokiais kaip aš	Taip	Ne
Noriu lankyti kursus ir išmokti naudotis internetu	Taip	Ne

Ar nesutiktumėte dar karą pasikalbėti su mumis rudenį jums patogiu laiku?

Ne Taip

Jei atsakėte taip, tai nurodykite, kaip galėtume su jumis susisiekti:

Tel. numeriu

Adresu

El. paštu

Dėkojame už atsakymus ir pagalbą!

ISBN 978-609-07-0093-8
Vilniaus universiteto leidykla, 2018

